

Pertti Honkanen, Osmo Soininvaara, Ville Ylikahri

Perustulo

kohti toimivaa perusturvaa

Pertti Honkanen, Osmo Soininvaara, Ville Ylikahri

Perustulo

kohti toimivaa perusturvaa

VIHREÄ SIVISTYSLIITTO RY
GRÖNA BILDNINGSFÖRBUNDET RF

•HELSINKI 2007•

Julkaisija:
Vihreä Sivistysliitto ry
Ruoholahdenranta 1 E
00180 Helsinki
visio@visili.fi
www.visili.fi

Copyright © 2007 Vihreä Sivistysliitto ry ja kirjoittajat

Kannen kuva ja valokuvat: Esa Kivivuori
Kansi: Harri Haarala
Taitto: Teemu Ojanne

ISBN 978-952-5078-25-1

Oy Arkmedia Ab, Vaasa 2007

Perustulomallit pöytään! Viimeinkin tietoa perustulosta

Perustulomallit suomalaisessa yhteiskunnassa 2006 on Vihreän Sivistysliiton toteuttama aivoriihiprojekti. Se on jatkoa vuonna 2005 toteutetulle Globalisaatio ja hyvinvointipalvelut -hankkeelle. Silloin Oikeusministeriö päätti ensimmäisen kerran rahoittaa kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa globalisaatioteemaan liittyviä aivoriihikokeiluja opintokeskuksissa ja kansanopistoissa. Vihreä Sivistysliitto pureutui omassa aivoriihessään hyvinvointipalvelujen tematiikkaan. Työskentelymuodosta saadut kokemukset olivat kannustavia. Asiantuntijaryhmä nosti esiin monia tärkeitä ideoita, joiden tarkempi pohdinta olisi ollut paitsi kiinnostavaa myös yhteiskunnallisesti hyödyllistä. Yksi tällainen aihio oli perustulo.

Kun keväällä 2006 tarjoutui mahdollisuus jatkaa aivoriihityöskentelyä uudella hankkeella, Vihreä Sivistysliitto oli heti valmiina ponnistukseen. Sivistysliiton hallitus kirjasi kokouksessaan nopeasti toista kymmentä tutkimusaihetta, joiden selvittäminen ja syvempi pohdinta olisi äärimmäisen tärkeää, mutta joihin meillä ei ollut toistaiseksi ollut voimaa tarttua. Halusimme myös suunnata hankettamme aiempaa tutkimuksellisemmaksi. Mikään muu organisaatio ei tunnu olevan riittävän kiinnostunut meille tärkeistä asioista.

Perustulo on kiinnostavimpia hyvinvointipalvelujen turvaamiseksi tehtyjä ehdotuksia. Monenlaisia perustulo–kansalaispalkka–negatiivinen tulovero -malleja on kehitetty jo puoli vuosisataa. Pohjoismaiset ja suomalaiset erityispiirteet huomioon ottavaa mallinnusta ei kuitenkaan ole

käytettävissä. Koko perustuloajattelu on pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa varsin vieras, suomalaisille päättäjille miltei tuntematon. Tämä paljastui kaikessa karuudessaan television suuressa vaalikeskustelussa (v. 2007). Puoluejohtaja toisensa jälkeen ilmoitti, että suomalainen perusturvajärjestelmä kaipaa mittavaa uudistamista ja selkeyttämistä. Seuraavaksi kuulumme, että perustuloa he eivät ratkaisuksi kannata. Miksi eivät? Perustulomallien tuntemus paljastui hyvin pintapuoliseksi. Vastustus ilmaistiin suurin piirtein samoilla sanakänteillä, joita taloustieteilijät ovat esittäneet perustulomallien puolustukseksi. Kustannustehokkuus, mallin selkeys, työntekoon kannustaminen, hyvinvointivaltion turvaaminen ja tuloerojen kaventaminen – nämä ovat argumentteja perustulomallin puolesta, eivät sitä vastaan.

Vihreät ovat puhuneet perustulosta jo 1980-luvulta lähtien. Puhe on jäänyt helposti pintapuoliseksi, sillä suuriin sosiaaliturvan uudistuksiin vaadittavaa tilasto- ja laskenta-aineistoa ei ole ollut käytössä. Tiedontarve on ollut huutava. Julkisessa keskustelussa perustuloehdotukset on usein ohitettu hyvinkin heiveröisellä asiantuntemuksella. Perustulomallit suomalaisessa yhteiskunnassa 2006 -hanke antoi Vihreälle Sivistysliitolle ensimmäisen kerran välineet vastata huutoon. Olemme tässä hankkeessa pyrkineet luomaan perusaineistoja, joihin keskustelu voi vastaisuudessa tukeutua. Hanke on mahdollistanut ensimmäisten mikrosimulaatioanalyysien teon sellaisesta perustulomallista, joka ottaa huomioon suomalaiset erityispiirteet. Nyt keskustelun ainespuut ovat olemassa. Toivottavasti niitä saadaan lisää.

Perustulohankkeen pohja on luotu kahdessa taustaseminaarissa (13.9.2006 yhteistyössä Edistysmielisen tutkimuksen yhdistyksen kanssa ja 10.11.2006). Alustajina ja kommentoijina oli näyttävä joukko maamme eturivin taloustutkijoita. Ulkomaisena luennoitsijana oli professori Philippe Van Parijs, kansainvälisen BIEN-perustuloverkoston perustajajäsen.

Varsinainen tutkimustyö ostettiin Kansaneläkelaitoksen tutkimusosastolta. Perustulotyöryhmämme määritteli mallin reunaehdot yhdessä Kelan tutkijan Pertti Honkasen kanssa. Raamituksen jälkeen Honkanen määritteli mikrosimulaatio-ohjelman parametrit ja laski mallin vaikutukset valtiontaloudelle ja eri kansanryhmille. Reunaehdoilla haettiin

sellaista perustulon tasoa, joka on kustannusneutraali ja tuo esiin perustulon edut suomalaisissa oloissa. Tietenkään emme kaipaa tietoa sellaisista perustuloratkaisuista, joka olisivat epäkäytännöllisiä, kalliita ja toteuttamiskelvottomia. Niitä on julkisuudessa reposteltu jo enemmän kuin riittämiin. Perustulokeskustelu kaipasi realistisen pohjaehdotuksen. Nyt se on saatu.

On syytä korostaa, että Vihreän Sivistysliiton perustulohanke ei ole minkään puolueen tilaustyö vaan sivistysjärjestön tutkimushanke, jonka tulokset ovat julkisia ja tämän raportin myötä kaikkien avoimesti arvioitavina. Vihreä liitto on jo käyttänyt hyväksi tutkimuksemme laskelmia omassa perustulomallissaan, joka hyväksyttiin puolueen valtuuskunnassa helmikuussa 2007. Tämä malli esitellään lyhyesti raportin lopussa olevassa liitteessä. Vihreiden malli on tervetullut avaus. Toivottavasti se saa pian seuraa muiden toimijoiden ehdotuksista ja pääsemme todelliseen keskusteluun perustuloon pohjautuvista hyvinvointivaltion vaihtoehtoista. Enemmän eväitä tarjoaa tämä tutkimusraportti, jossa tuodaan laajemmin esille perustulomalleihin liittyvää taustatietoa, esitellään aiemmin luotuja malleja ja omia laskelmiamme.

Haluamme kiittää tärkeää yhteistyökumppaniamme Kelaa. Sen tutkimusosaston asiantuntemus oli korvaamaton apu tämän raportin laatimisessa. Erityinen kiitos mikrosimulaatiomallinnuksen tehneelle tutkija Pertti Honkaselle. Kiitos myös seminaariemme puhujille Pasi Holmille, Sakari Hänniselle, Martti Nybergille, Osmo Soininvaaralle, Heikki Viitamäelle ja Philippe Van Parijsille. Perustulotyöryhmämme ja erityisesti sen puheenjohtaja Ville Niinistö ansaitsevat kiitokset aiheen ahkerasta pohdinnasta. Vihreän Sivistysliiton suunnittelija Ville Ylikahri on pidellyt projektia kasassa.

Tämän raportin ovat kirjoittaneet Pertti Honkanen, Osmo Soininvaara ja Ville Ylikahri, joka on myös toimittanut kirjan. Aivorihihimoitoisen työskentelyn yleisiin periaatteisiin kuuluu se, että osallistujat ovat työsäään vapaita asiantuntijoita. Näin tälläkin kertaa: raportin kirjoittajat edustavat vain itseään, eivät taustaorganisaatioitansa eivätkä Vihreän Sivistysliiton näkemyksiä.

Vihreä liike on ollut tärkein ideageneraattori suomalaisessa keskustelukulttuurissa viimeiset 25 vuotta. Se on nostanut poliittiseen keskusteluun

paljon teemoja, osa on levinnyt muidenkin toimijoiden ohjelmiin ja saavuttanut yleisen hyväksynnän. Esimerkkejä vihreistä otsikoista ovat luonnonmukainen viljely, pätkätyöt ja prekariaatin asema, ilmastonmuutos, sukupuolivähemmistöjen asema, kotimaiset biopolttoaineet, hajautettu energiantuotanto, haitta- ja ympäristöverot, uusi maaseutupolitiikka jne. Vihreä ideavirta ei osoita ehtymisen merkkejä. Kun uusia ajatuksia tulee, ne pitäisi työstää selvityksin ja tutkimuksin muotoon, jossa niitä voidaan paremmin käyttää yhteiskunnallisessa keskustelussa hyväksi. Tämä perustuloraportti on hyvä esimerkki siitä, mitä tarvitaan. Ideat ovat tärkeitä sellaisinaan, mutta keskustelun selkänojaksi tarvitaan tukevampaa tietoa. Kokemus on ollut innostava. Pienellä resurssilla on tuotettu koko yhteiskunnallista keskustelua elävöittänyt puheenvuoro. Tällaista tutkimuksellista toimintaa tarvitaan lisää. Ideoita riittää. Kunpa voisimme tarttua edes joka kolmanteen aihioon!

Sulevi Riukulehto

Vihreän Sivistysliiton puheenjohtaja

Sisällys

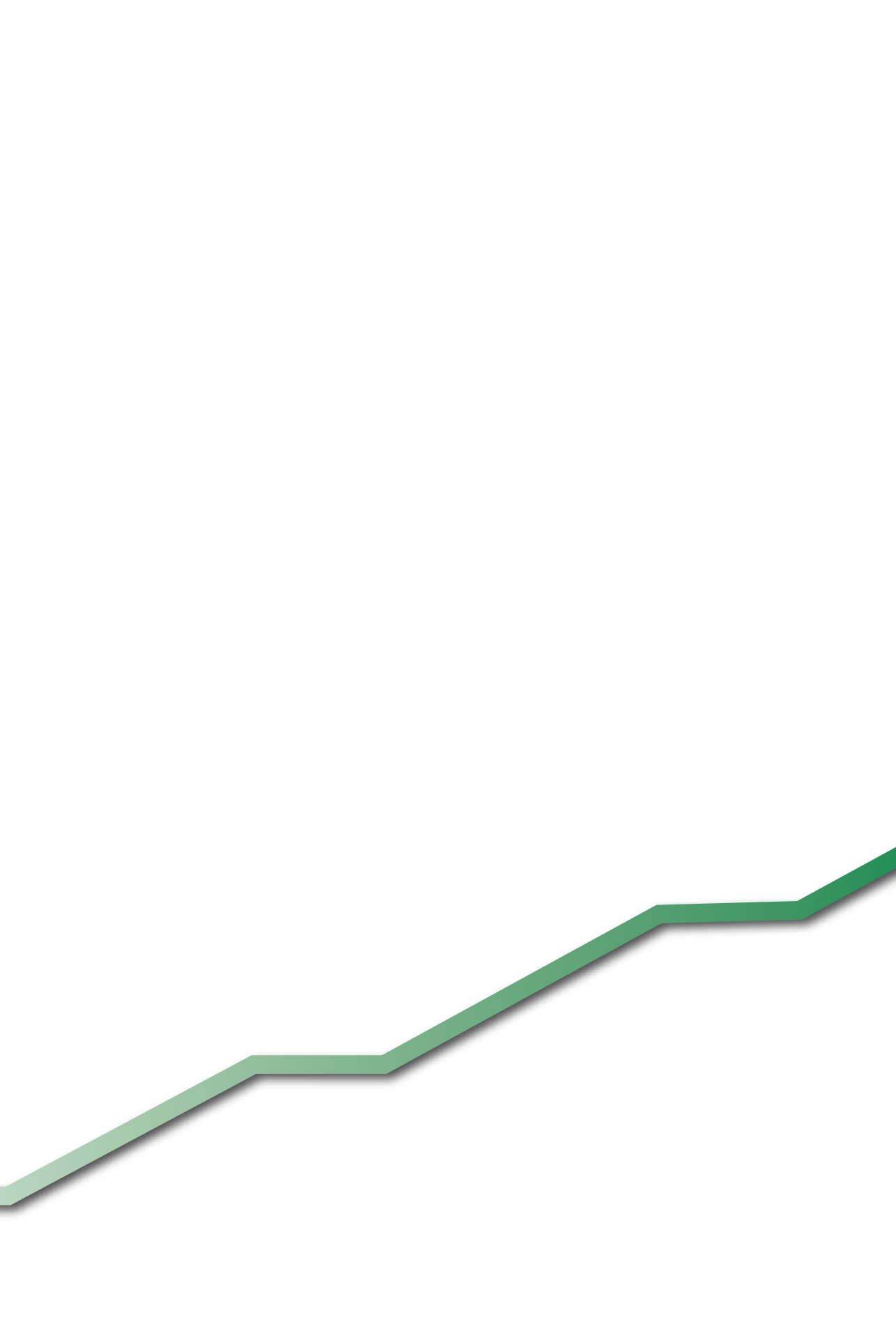
Ville Ylikahri

KOHTI PERUSTULOJA – PERUSTULOKESKUSTELUA

SUOMESSA JA MAAILMALLA.....	13
Johdanto.....	13
Perustulon idea	14
Kuka keksi perustulon?	18
Perustulon tavoitteet	21
Köyhyyden poistaminen	22
Työhön ja yrittäjyyteen kannustaminen.....	23
Byrokratian vähentäminen ja vapauden lisääminen.....	25
Työn käsitteen muuttuminen ja laajentuminen.....	28
Tulonjaon oikeudenmukaisuus ja oikeus sosiaaliseen osinkoon	30
Dynaamiset kansantaloudelliset vaikutukset.....	31
Perustulo suomalaisessa keskustelussa.....	33
Puolueiden ja etujärjestöjen kannanotot	35
Suomessa esitetyt konkreettiset perustulomallit.....	37
Eteneekö perustulo?	41
Miten perustulo voitaisiin ottaa käyttöön?.....	44
Kohti perustuloa pienin askelin	45

PERUSTULO SIMULAATIOHARJOITUKSENA	49
Taustaa.....	49
Perustulo-ohjelmien konkretisointi	52
Perustulon suuruus	54
Oletuksia	60
Laskelmia simulaatiomallilla	63
”Jalostettu” laskelma.....	74
Yhteenvetoa	75
Liite 1: Laskelmien perusteet.....	78
Liite 2: Tuloksia ”jalostetusta” laskelmasta	81

PERUSTULON YHTEISKUNNALLISISTA VAIKUTUKSISTA	87
Vihreä perustulomalli ja sen rahoitus.....	87
Mihin perustulon avulla pyritään?.....	90
Keskustelussa esiin nousseita vastaväitteitä.....	96
Ylimääräinen painolasti?.....	100
Muun sosiaaliturvan liittäminen perustuloon	101
Voisiko perustulon tavoitteet toteuttaa nykyjärjestelmässä?.....	103
Työmarkkinatuki, asumistuki ja toimeentulotuki yhdeksi tueksi ...	105
 LÄHTEET	 106
 VIHREÄ PERUSTULOMALLI 2007.....	 110

Kohti perustuloa - perustulokeskustelua Suomessa ja maailmalla

Johdanto

Vihreän Sivistysliiton perustulotutkimusprojektin tavoitteena on ollut tuottaa konkreettista tietoa erilaisista perustulomalleista poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Pyörää ei kannata koskaan keksiä uudelleen, vaan on hyvä tutustua myös aiheesta aiemmin sanottuun ja kirjoitettuun.

Esittelen artikkelissa perustuloajatusten historian kansainvälisesti. Tarkemmin käyn läpi Suomessa käytyä perustulokeskustelua viimeisen kahden vuosikymmenen ajalta.

Perustulo tai kansalaispalkka tai negatiivinen tulovero – miksi sitä haluaakin kutsua – on hankala tiivistää muutamaan virkkeeseen. Aihetta ovat käsitelleet niin sosiologit kuin kansantaloustieteilijät ja niin oikeistolaiset kuin vasemmistolaiset poliitikot, kukin omasta näkökulmastaan. Perustuloa voi lähestyä hyvin pragmaattisesti nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän uudistuksena tai enemmän periaatteellisesti kansantalouden tulojen oikeudenmukaisen jaon kannalta. Keskustelussa nousee esille myös työn merkitys ja työn roolin muuttuminen nyky-yhteiskunnassa. Riittääkö kaikille työtä, jolla ansaita elantonsa? Pakottaako perustulo silpputyöhön vai vapauttaako se kokonaan työnteosta?

Aiheen laajuuden takia perustulo ei ole noussut kunnolla yhteiskunnallisen keskustelun asialistalle. Perustulon ehdottaminen on liian

helppoa leimata haihatteluksi. Moni perustuloesitys onkin ammuttu alas kysymällä tarkkaa hintalappua ja mallin vaikutuksia. Erilaisia laskelmia on tehty ja konkreettisia toteuttamiskelpoisia malleja on esitetty. Tässä artikkelissa ei paneuduta syvälle tilastoihin ja numeroihin. Laajemmin Vihreän Sivistysliiton perustulohankkeessa tuodaan keskusteluun simulointien avulla laskettuja selkeitä perustulon vaikutuksia eri ihmisryhmiin.

Tavoitteena on antaa lukijalle käsitys, mitä perustulolla tarkoitetaan ja mitä siitä on tähän mennessä kirjoitettu. Lukija voi halutessaan syventyä lisää aiheeseen loppuun kootun kirjallisuusluettelon avulla. Erikseen on myös listattu perustuloa käsitteleviä internet-sivuja.

Perustulon idea

Perustulolla tarkoitetaan kaikille kansalaisille automaattisesti ja ehdoit-
ta kuukausittain maksettavaa rahaa. Useimpiin perustulomalleihin lii-
t-
tyy lisäksi se, että kaikki ansaitut tulot olisivat verollisia ensimmäisestä
eurosta alkaen. Itse perustulosta ei maksettaisi veroa. Yleensä perustulo-
malleissa veroprosentti on sama kaikissa tuloluokissa tai ainakin prog-
ressiota on lievennetty nykyisestä. Perustulomalli on siis tulonsiirtojen ja
verotuksen yhteisuudistus.

Perustuloon ei itsessään liity yhteiskunnan rahanjaon muuttaminen.
Köyhät eivät siis automaattisesti rikastu eivätkä rikkaat köyhy perustu-
lojärjestelmässä. Tulonjako riippuu siitä, kuinka suureksi perustulo mää-
ritellään ja millainen verotus siihen yhdistetään. Monien perustulomal-
lien tavoitteena on kylläkin lisätä yhteiskunnan heikoimmassa asemassa
olevien ryhmien tuloja. Perustuloa ja tulojen tasausta ei kuitenkaan tuli-
si sotkea toisiinsa, sillä yhteiskunnan tulonjakoa voidaan muuttaa nykyi-
sessäkin järjestelmässä.

Englanniksi perustulo tunnetaan nimellä *basic income* tai *guaranteed
minimum income* tai *citizen's income*, ruotsiksi *grundinkomst*, saksaksi
Grundeinkommen ja ranskaksi *l'allocation universelle*.

Osittainen perustulo tarkoittaa perustuloa, joka ei kata minimi-
toimeentuloa. Useimmat konkreettiset Suomeen ehdotetut perustulo-

mallit lähtevät siitä, ettei perustulo voi olla niin suuri, että sillä yksin tulisi pitkää aikaa toimeen, ja siksi näitä malleja on kutsuttu osittaisiksi perustulomalleiksi. Osittaisen perustulon ongelmana on se, että sen päälle tarvitaan edelleen tarveharkintaista sosiaaliturvaa, ja näin osa perustulon yksinkertaisuudesta jää toteutumatta.¹

Perustuloa on kutsuttu myös **kansalaistuloksi** ja **kansalaispalkaksi**. Kansalaispalkkaa on käytetty tarkoittamaan myös hieman eri asiaa. Esimerkiksi Jan Otto Anderssonin teksteissä kansalaispalkka on perustulon kaltainen tuki, mutta se maksetaan vain, jos kansalainen tekee hyödyllistä työtä. Tällaista työtä olisi toiminta kolmannen sektorin järjestöissä. Kansalaispalkka voisi olla suurempi kuin pelkkä kaikille automaattisesti maksettava perustulo/kansalaistulo. Kansalaispalkka myös aktivoisi ihmisiä osallistumaan kansalaisyhteiskuntaan.²

Erilaisia ihmisen aktiivisuuteen liittyviä ehtoja sisältävää perustuloa on kutsuttu myös **osallistumistuloksi**, jonka idea vastaa pitkälti Anderssonin kansalaispalkkaa. Taloustieteilijä Anthony Atkinson loi käsitteen ehdottamalla osallistumistuloa (*participation income*) vain niille, jotka voivat osoittaa olevansa töissä, hakevansa töitä, olevansa työkyvyttömiä tai osallistumalla erilaisiin hoito- ja kansalaisjärjestötehtäviin.³

Yhteiskunnallinen osinko on perustulosta käytetty termi, joka viittaa siihen, että kaikilla kansalaisilla on oikeus saada osuutensa yhteiskuntamme aiempien sukupolvien työllä kootusta kansallisosomaisuudesta ja tuottavuuden kasvusta.

Negatiivinen tulovero on joidenkin mielestä perustulon ilkeä kaksoisveli. Milton Friedmanin kehittämä negatiivinen tulovero on verotuksen ja automaattisen tulotuen yhdistelmä. Se toimii niin, että on tietty verotettavan tulon alaraja, esimerkiksi 1000 euroa kuussa. Kaikista sen summan alle jäävistä ansioista maksetaan ansioiden päälle tulotukea eli negatiivista veroa. Kaikista summan ylittävistä tuloista maksetaan normaalia veroa. Tässä, kuten perustulomalleissakin, rajaveroprosentti on

1. Lahtinen 1992, s. 135–138. Ilpo Lahtinen esittelee kirjassaan osittaisen perustulomallin toteuttamiskelpoisena ideana. Hän käyttää esikuvanaan Isossa-Britanniassa tehtyjä, Hermione Parkerin laskemia malleja (s. 120–123).

2. Andersson 1998b, s. 25–33; Mattila 2001, s. 68–69.

3. Andersson & Kangas 2002, s. 296, Mattila 2001, s. 61.

yleensä sama kaikissa tuloluokissa. Jos henkilö ansaitsisi tasan 1000 euroa kuussa, hän ei maksaisi veroa, eikä saisi tukea negatiivisen tuloveron muodossa.

Negatiivinen tulovero tasaisi tuloeroja ja poistaisi nykyisenkaltaisiin sosiaalitukiin kohdistuvia kannustinloukkuja samalla tavalla kuin perustulo. Itse asiassa negatiivinen tulovero ja esimerkiksi Osmo Soininvaaran vuonna 1994 esittelemä karkea perustulomalli tuottavat samalla rajaveroprosentilla täysin saman lopputuloksen. Silti monet pitävät negatiivista tuloveroa täysin eri asiana kuin perustuloa. Negatiivinen tulovero ei tulisi automaattisesti kaikille, vaan vain pienituloisimmille kansalaisille. Lisäksi negatiivinen tulovero voitaisiin säätää niin, että sitä saa vain, jos käy jossain työssä.

Käytännössä negatiivisen tuloveron malli toimisi varsin samalla tavalla kuin Suomen nykyjärjestelmä; jokaiselle laskettaisiin arvioitujen tulojen mukaan ennakonpidätysprosentti. Jos tulot jäisivät kovin pieniksi, saisi kansalainen tulotukea. Negatiivinen tulotuki korvaisi kokonaan tai osittain nykyiset tulonsiirrot, kuten työttömyyskorvauksen. Perustulomalliin verrattuina järjestelmä olisi monimutkaisempi, sillä ei voida tietää etukäteen, paljonko ihmiset ansaitsevat vuodessa, ja siksi tuen/veron laskeminen pitäisi järjestää nykyisenkaltaisen verokorttijärjestelmän kautta.

Vastaavassa perustulomallissa kaikki kansalaiset saisivat tililleen joka kuukausi perustulon ja kaikista tuloista otettaisiin sama veroprosentti. Rahaa liikkuisi paljon enemmän tililtä toiselle, mutta järjestelmä olisi yksinkertainen ja selkeä sekä kansalaisille että valtionhallinnolle.⁴

Perustulon voi ajatella nykyisten tulonsiirtojen ja verotuksen muuttamisena niin, että jokainen suomalainen saa suurin piirtein saman verran rahaa käteen kuin nykyään, mutta järjestelmän pelisäännöt muuttuvat.

Nykyinen progressiivinen verotus ja tulonsiirrot muodostavat yhdessä suuren tulonsiirtojärjestelmän hyvätuloisilta pienituloisille. Perustulojärjestelmässä tämä sama tulonsiirto hoidettaisiin kaikille maksettavan perustulon avulla. Hyvin toimeentulevilta perustulo leikkautuisi pois verotuksen muodossa.

4. Negatiivisen tuloveron ja perustulon eroista ja yhtäläisyyksistä: Lahtinen 1992, s. 22–29; Soininvaara 1994a, s. 6–7.

Esimerkki perustulosta ja negatiivisesta tuloverosta

Perustulon ideaa selventää parhaiten kaavamainen esimerkki, joka pohjautuu Osmo Soininvaaran vuonna 1994 esittämään ja myöhemmin modifioimaan malliin, jossa perustuloon on liitetty kaikille yhtenäinen veroprosentti. Mallista tarkemmin myöhemmin artikkelissa. Tässä on vain karkea esimerkki, joka auttaa hahmottamaan mallia.⁵

Perustulomalli:

- kaikille maksetaan 400 euroa verotonta perustuloa
- kaikista tuloista maksetaan 40 %:n vero

Negatiivisen tuloveron malli:

- alle tuhannen euron tuloista maksetaan tulotukena 40 %:n negatiivista tuloveroa
- yli tuhannen euron tuloista maksetaan 40 %:n veroa

Ansiotulo	Negatiivinen tulovero verotettavan tulon alaraja 1000 e/kk rajavero 40 %		Perustulo perustulo 400 e/kk rajavero 40 %		
	Vero	Nettotulo	Perustulo	Vero	Nettotulo
0	-400	400	400	0	400
500	-200	700	400	200	700
1000	0	1000	400	400	1000
1500	20	1300	400	600	1300
2000	400	1600	400	800	1600
2500	600	1900	400	1000	1900
3000	800	2200	400	1200	2200
4000	1200	2800	400	1600	2800

summat euroissa

Kuten esimerkistä näkyy, tuottaa sekä negatiivisen tuloveron malli että perustulomalli saman lopputuloksen.

5. Soininvaara 1994a, s. 6–7; Soininvaara 1994b, s. 174–176. Soininvaara käytti alkuperäisessä esimerkissään lukuina perustulona 2000 markkaa ja negatiivisen tuloveron mallissa verotettavan tulon alarajana 4000 markkaa. Rajavero oli molemmissa 50 %. Olen muuttanut summat euroiksi niiden lukujen mukaan, joita Soininvaara on käyttänyt monissa esimerkeissään viime vuosina.

Kuka keksi perustulon?

Varhaisimpana perustuloidean esittelijänä pidetään brittiläistä Thomas Painea, joka hahmotteli 1790-luvulla valtion maksamaa perustuloa kaikille yli 21-vuotiaille kirjassaan *Agrarian Justice*. Hänelle perustulo merkitsi kaikille ihmisille kuuluvaa osuutta yhteisen kansallisomaisuuden tuotosta. Erilaisia sosiaalisen tai kansallisen osingon ajatuksia esiteltiin pitkin 1800- ja 1900-lukua. Ajatukset pysyivät hengissä monien taloustieteilijöiden ja sosiologien kirjoituksissa. Näistä on mainittava huomattavampina Oxfordissa professorina toimineen G. D. H. Colen 1930-luvun kirjoitukset ja Nobel-palkitun taloustieteilijä James Meaden monet kirjat 1930-luvulta 1990-luvulle.⁶

Sosiaalinen osinko (*social credit*) sai laajaa kannatusta brittimajuri Clifford Douglassin ideoimana. Hän esitti, että kaikille kansalaisille kuuluu osuus kansallisesta varallisuudesta. Hänen ajatustensa taustalla oli lisätä kansalaisten ostovoimaa jakamalla heille rahaa. Laman ja työttömyyden vaivaamalla 1930-luvulla ajatus kasvoi kansanliikkeeksi, joka osallistui jopa vaaleihin monissa maissa. Eniten menestystä puolue sai Kanadassa. Ajatus perustulosta kysynnän lisääjänä hautautui kuitenkin keynesiläisten, valtion roolia korostaneiden ideoiden varjoon.

Jos taloustieteessä perustuloon perustuvat mallit hävisivät keynesiläisyydelle, niin sosiaalipolitiikassa perustulo jäi tappiolle työhön sidotuille toimeentulojärjestelmille. Isossa-Britanniassa vakavimman ehdotuksen perustulomallista teki liberaali poliitikko Juliet Rhys-Williams vuonna 1943. Se jäi kuitenkin toteuttamatta, kun brittiläinen sosiaaliturvajärjestelmä rakennettiin William Beveridgen ideoiden pohjalta syy- ja ansio-perustaiseksi. Samankaltaisia malleja toteutettiin useimmissa läntisissä teollisuusmaissa.

Perustulomallit nousivat uudelleen keskusteluun, kun keynesiläisyyttä alettiin kyseenalaistaa taloustieteessä. Yhdysvalloissa presidentti Richard Nixonin hallinto esitteli laajoja uudistuksia maan sosiaaliturvaan.

6. Selkeät esitykset perustuloajatusten kehittymisestä eri vuosikymmeninä löytyy muutamista suomalaisista kirjoista ja artikkeleista, mm. Lahtinen 1992, s. 17–21; Andersson 1998a, s. 356–358; Mattila 2001, s. 59–63.

Ideoiden takana oli monetaristisen taloustieteen isänä pidetty Milton Friedman. Keskeisenä osana Friedmanin muotoilemaa uudistusta oli negatiivisen tuloveron käyttöönotto. Kongressi ei esitystä hyväksynyt, mutta negatiivista tuloveroa kokeiltiin neljässä eri projektissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa vuosina 1968–1982. Kanadassa liberaalihallituksen asettama komissio ehdotti negatiivisen tuloveron käyttöönottoa vuonna 1985, mutta valtaan nousseet konservatiivit pitivät ehdotusta liian kalliina ja jättivät sen toteuttamatta.

Brittiläiset ekonomit Guy Standing ja Hermione Parker ovat kehittäneet erilaisia perustulomalleja. Erityisesti Parkerin konkreettiset laskelmat osittaisen perustulon vaihtoehtoista ja kustannuksista ovat vaikuttaneet useisiin viime vuosikymmenten perustulomalleihin. Näitä malleja on ehdotettu otettavaksi käyttöön Isossa-Britanniassa, mutta ehdotukset eivät ole saaneet poliitikkojen tukea. Perustuloa on ehdotettu eri muodoissaan myös monissa muissa Euroopan maissa. Joissain maissa verotus, tulonsiirrot ja verovähennykset muodostavat kokonaisuuden, joka on lähellä perustuloa.

Esimerkiksi Hollannissa tehtiin vihreä verouudistus ja korotettiin välillisiä kulutusveroja, kuten bensiinin veroja. Tämän vastapainona tuli verovähennys korvaamaan välillisten verojen korottamisesta köyhillä aiheutuvaa haittaa. Veronvähennys voi olla suurempi kuin pienituloisen ihmisen tulot, jolloin henkilö saa veronpalautuksena eränlaista perustuloa. Järjestelmä eroaa varsinaisesta perustulosta siinä, että se koskee vain niitä, joilla on jotain ansiotuloja. Hollannissa oikeus vähennykseen on lisäksi annettu niille, joiden perheessä jollain henkilöllä on ansiotuloja. Tämä parantaa mm. kotiäitien asemaa.⁷

Tanskassa on käyty keskustelua perustulosta vuodesta 1978 lähtien, kun menestyskirja ”Oprør fra midten” julkaistiin. Kirjassa hahmoteltiin tulevaisuuden yhteiskunta, jossa jokaiselle maksetaan toimeentulon turvaavaa ”kansalaispalkkaa”. Koska palkka oli tarkoitettu jokaiselle, se samaistettiin ehdottomaan perustuloon. Kirjoittajat kuitenkin esittivät, että jokainen olisi velvollinen osallistumaan yhteiskunnalliseen työhön,

7. Soininvaara 2002, s. 69–73. Kirjassaan ministerikeyti Soininvaara esittelee eri Euroopan maissa pohdittuja malleja, joilla matalapalkkaista työtä tehdään houkuttelevammaksi ja pienituloisten asemaa parannetaan.

”kansalliseen palvelukseen”. Tämän kirjan takia Suomessa on usein käytetty termejä kansalaispalkka ja perustulo synonyymeinä, vaikka niillä useimmissa kirjoituksissa on eri merkitys. Ruotsissa perustulokeskustelu on ollut paljon vähäisempää kuin Tanskassa ja Suomessa.

Belgialainen sosiaali- ja talousetiikan professori Philippe Van Parijs on tämän hetken arvostetuimpia perustulotutkijoita maailmassa. Hän oli mukana perustamassa perustulotutkijoiden kansainvälistä verkostoa Basic Income European (nykyisin Earth) Networkia vuonna 1986. Verkosto järjestää joka toinen vuosi konferenssin perustulosta ja julkaisee uutiskirjettä.

Philippe Van Parijs on tarkastellut perustuloa nimenomaan jokaisen ihmisen oikeutena osuuteen maapallon yhteisistä resursseista. Hän argumentoi vapaan ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta, jossa maksimoidaan kestävä perustulon taso. Sen avulla ihmiset voisivat päättää, elävätkö he niukkaa elämää perustulon turvin vai haluavatko he omilla ponnisteluillaan tavoitella korkeampaa elintasoa.⁸

Brasiliassa vasemmistosenaattori Eduardo Suplicyn aloitteesta presidentti Lula da Silva allekirjoitti lain perustulosta vuonna 2004. Järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön vähitellen lisäten vuosittain perustulon saajien määrää maan taloudellisen tilanteen antamissa rajoissa. Myös Etelä-Afrikassa ja Intiassa on virinnyt keskustelua aiheesta. Toisin kuin Euroopassa, jossa perustulolla pyritään nykyisen järjestelmän yksinkertaistamiseen, näissä kehittyvissä maissa perustuloa perustellaan sillä, että byrokratiaa monimutkaisemman järjestelmän luomiseksi ei ole olemassa. Näissä maissa perustulolla ehkäistään myös absoluuttista köyhyyttä, nälkää ja suurkaupunkien slummien kasvua.⁹

Euroopan Unionin tavoitteet sosiaalipolitiikan yhtenäistämistä ja EU:n kilpailukyvyyn säilyttämisestä ovat tuoneet viime vuosina keskusteluun termin ”flexicurity” (yhdistelmä sanoista flexibility eli joustavuus ja security eli turva). Sillä tarkoitetaan tanskalaista mallia, jossa työntekijöillä

8. Van Parijs 1992, s. 3–43.

9. http://www.brazilink.org/politicpapers/Suplicy_Columbia_2005.pdf; Kehittyvien maiden perustulomalleista lisää Philippe Van Parijsin seminaariesitelmässä Helsingissä 10.22.2006. Esitelmän videointi löytyy internetin Google video -palvelusta hakusanalla ”perustuloseminaari”, <http://video.google.com/>.

on heikko irtisanomissuoja, mutta korkea työttömyyskorvaukset ja hyvin aktiivinen työvoimapolitiikka. Yhtenäisen eurooppalaisen mallin yhtenä kehittämisvaihtoehtona on esitetty myös perustuloa. Perustulojärjestelmällä kun on monia joustavan turvan ominaisuuksia.¹⁰

Perustulon tavoitteet

Miksi niin monet yhteiskuntatieteilijät ja poliitikot kannattavat perustuloa? Sitä kannatetaan hyvin eri lähtökohdista ja eri syistä. Suomessa esimerkiksi ”oikeistoliberaalit” Nuorsuomalaiset ehdottivat 1990-luvulla perustulomallia, jotta työttömyys olisi vähentynyt ja ihmiset olisivat vapautuneet monimutkaisesta tukiviidakosta. Vuonna 2006 ”uusvasemmistolaisen” prekariaatti-liikkeen kirjoituksissa perustulo esitetään kaikille kuuluvana korvauksena palkkatyön ulkopuolisesta tuotannosta ja keinona parantaa pienituloisten ihmisten työmarkkina-asemaa.¹¹

Toisille perustulo merkitsee vallankumousta, toisille sosiaalietuusjärjestelmän uudistamista. Eri perustulon puolustajat puhuvat hyvin erilaisista tukisummista, mikä on omiaan lisäämään aiheen monimutkaisuutta. Jan Otto Andersson kirjoittaa osuvasti siitä ongelmasta, mikä perustulon suuruuden asettamisessa on:

”Mikäli pyritään kansalaistuloon, jonka suuruus mahdollistaa tarveharkintaisten sosiaalietujen tuntuvan supistamisen, osa ihmisistä voi valita elämäntyylin, joka enemmistön näkökulmasta on vastuuton tai haitallinen. Mikäli tyydytään alhaiseen tasoon, on täydennettävä kansalaistuloa sosiaaliturvajärjestelmin, jotka eivät merkittävästi eroa nykyisistä.”¹²

Tarkastelkaamme vielä tarkemmin perustuloon liitettyjä eri tavoitteita:

10. Philippe Van Parijsin seminaariesitelmä Helsingissä 10.22.2006, <http://video.google.com/>.

11. Nuorsuomalaisten perustulomalli on esitelty mm. kirjassa Mattila 2001, s. 227. Prekariaatti-liikkeen kirjoituksia löytyy mm. osoitteista <http://helsinki.euromayday.org/> ja <http://megafoni.kulma.net/>.

12. Andersson 1998a, s. 27.

Köyhyyden poistaminen

Yksi tärkeimmistä argumenteista perustulon puolesta on minimi-toimeentulon takaaminen ja köyhyyden poistaminen. Monissa köyhissä maissa, kuten Brasiliassa, tavoite onkin hyvin ajankohtainen. Suomessa perusturva on jo hoidettu työttömyys- ja toimeentulotuen kautta, joten suomalaisessa keskustelussa tämä argumentti ei toimi. Suomessa perustulolla tavoitellaan sitä, että kansalaisten lakisääteinen perusturva hoidettaisiin järkevämmiin, tehokkaampiin ja oikeudenmukaisempiin. Suomen nykyiset tarveharkintaiset järjestelmät pitävät sisällään sen, että kansalaisten tulee jatkuvasti todistaa tarvitsevänsä näitä tukia. Tukien viidakossa eksyy helposti nimenomaan kaikkein heikko-osaisimmat, jotka kaipaisivat eniten tukea. Siksi voidaan katsoa, että perustulo tavoitaisi oikeudenmukaisemmin kaikki tukea tarvitsevat.¹³

Tarveharkintaisiin tukiin liittyy myös se ongelma, että hakemusten käsittely saattaa kestää pitkään. Kädestä suuhun eläville ihmisille muutamankin viikon ylimääräinen odotus tuo suuria ongelmia. Esimerkiksi sovitellun työttömyyspäivärahan käyttöä vähentää se, että työtulojen ja päivärahan yhteensovittaminen vie aikaa ja hidastaa päivärahan saantia. Perustuloa onkin kannatettu sen selkeyden ja säännöllisyyden vuoksi.

Köyhyys voidaan määritellä monilla tavoin. Tavanomainen käytäntö on määritellä köyhiksi ne, joiden käytettävissä olevat tulot jäävät tietyn prosenttiosuuden alle väestön mediaanitulosta. Köyhien määrää on arvioitu myös muun muassa toimeentulotukiasiakkaiden määrällä ja niukuuden käsitteiden kautta. Eri mittarit antavat erilaisia lukuja köyhien määrästä. Kaikki mittarit osoittavat kuitenkin, että työttömyys altistaa köyhyydelle.¹⁴

Työttömyyden vähentäminen on siis erittäin tehokas tapa vähentää köyhyyttä. Siksi perustulo olisi nyky-Suomessa parempi tapa vähentää huono-osaisuutta ja eriarvoisuutta kuin tarveharkintaiset sosiaalivet. Perustulo näet tekee työnteosta aina kannattavaa ja poistaa nykyisiin tukimuotoihin sisältyvät kannustinloukut.

13. Lahtinen 1992, s. 14–15 ja 20. Lahtinen käyttää belgialaisen tutkijaryhmä Collectif Charles Fourierin esseettä ”L'allocation universelle” vuodelta 1984 taustana oman kirjansa perustuloa perustelevalle luvulle; Vihreä perustulomalli 2007.

14. Mattila 2001, s. 44–46.

Työhön ja yrittäjyyteen kannustaminen

Kannustaako perustulo työhön vai vapauttaako se sitä? Se riippuu perustulon suuruudesta ja siitä, millaisen järjestelmään perustulomallia verrataan. On kai selvää, että jos jokainen saa tililleen 1000 euroa kuussa, kansakunnan työhalut vähenevät hyvin paljon. Melkein joka perheessä riittäisi, että vain toinen aikuinen käy töissä. Jos taas perustulo korvaa nykyisen samansuuruisen, passiivisuuteen pakottavan työttömyystuen, kannustaa se työntekoon.

Osittaisen perustulon ja negatiivisen tuloveron mallien yksi pääargumentti on kannustinloukun purku. Länsimaisiin hyvinvointivaltioihin on syntynyt kannustinloukkuja, kun sosiaaliturvajärjestelmiä on rakennettu ja paranneltu pala palalta. Vähitellen on käynyt niin, että huonosti palkattua työtä ei kannata ottaa vastaan. Erilaisten työttömyys-, asumis- ja toimeentulotuen yhdistelmillä tulee paremmin toimeen kuin pienellä palkalla. Heti, kun työtön ottaa työtä vastaan, vähenee hänen saamansa tuet samassa suhteessa tai jopa enemmänkin, jolloin ei ole taloudellisesti rationaalista tehdä töitä. Kannustinloukkua lisäävät progressiivinen verotus ja erilaiset tulojen mukaan määräytyvät maksut, kuten päivähoitomaksut.

Yksi mahdollisuus kannustinloukun purkamiseen on nostaa pieniä palkkoja. Tämä keino kuitenkin saattaisi lisätä työttömyyttä entisestään, sillä jo nyt monilla aloilla työntekijän kustannukset työnantajalle ovat hyvin korkeat. Suomessa on siis paljon tekemätöntä työtä, mutta työvoima on liian kallista. Työttömyyttä on lisännyt työn tuottavuuden erilainen muutos eri aloilla. Tuottavuus monilla aloilla, kuten paperitehtaissa, moninkertaistunut. Tämä on mahdollistanut tehdastyöläisten palkkojen nousun. Solidaarista palkkapolitiikkaa noudattaen myös esimerkiksi sairaanhoitajien ja keittäjien palkkoja on nostettu, vaikka heidän työnsä tuottavuus ei ole kasvanut samassa tahdissa. Tämä on lisännyt kynnystä palkata uusia ihmisiä niille aloille, joilla tuottavuus ei ole kasvanut.

Perustuloa tarjotaan ratkaisuksi tähän tilanteeseen. Perustulomallissa, jossa jokainen saa verottoman perustulon kuukausittain, ja sen jälkeen maksaa kaikista tuloistaan veroa tietyn prosentin mukaan, ei kannustinloukkua ole, vaan jokaisesta ansaitusta eurosta jää aina käteen lisäansiota.

Näin nykyään työttömyyteen sidotut ihmiset voisivat ottaa joustavasti vastaan osa-aikatoita ja lyhyitäkin keikkahommia, ja nämä kaikki parantaisivat toimeentuloa.¹⁵

Ville Kopra arvostelee raportissaan perustulon kannattajien liioittelevan kannustinloukkuongelmaa. Monia kannustinloukkuja on jo viime vuosina pystytty pienentämään. Vihreiden esittämä osittainen perustulo ei myöskään poistaisi kaikkia kannustinloukkuja, sillä laskelmassa tulee ottaa huomioon asumistuen, päivähoitomaksujen ja muiden tulosidonnaisten etuuksien ja maksujen yhteisvaikutus. Useissa malleissa syyperustaisia tukia ehdotetaan yhdistettäväksi selkeämmäksi kokonaisuudeksi, mikä sekin osaltaan poistaisi kannustinloukkuja.¹⁶

Kannustinloukkuja on myös muita kuin työttömän työhön siirtymistä estävä loukku. Nykyinen sosiaaliturva hankaloittaa yrittämisen, palkkatyön ja muiden toimeentulomuotojen yhdistämistä. Peruskysymys liekö, uskotaanko jokaiselle kansalaiselle löytyvän kokopäivätyö, jolla voi tulla toimeen. Jos tähän ei uskota, tulee sosiaaliturvaa uudistaa niin, että se tukee myös osa-aika- ja pätkätoita tekeviä. Keskustapuolueen vaali-ohjelmassa 1999 asia muotoiltiin seuraavasti: ”Keskustan perustuloajattelun tavoitteena ei ole murtaa työhön ja yrittämiseen perustuvaa elämäntapaa. Päinvastoin, tavoitteena on järkyttää vaihtoehtottomuuden tilaa, jossa ihmisen on joko oltava kokopäivätyössä tai kokopäivätyöttömänä. Perusturvaa uudistetaan perustulon hengessä siten, että siitä tulee aktiivitoimiin kannustava tuki. Periaatteena on, että aktiivisuus johtaa aina passiivisuutta parempaan toimeentuloon. Keskeinen osa sosiaaliturvan uudistamista on verotuksen ja tulonsiirtojen järkevämpi yhteensovittaminen.”¹⁷

Kokopäiväisen palkkatyön ihanteesta irtautumiseen liittyy myös yrittäjyyteen kannustaminen. Yrittäjät, taiteilijat ja apurahatutkijat ovat monessa suhteessa nykyisen sosiaaliturvan ulkopuolella. Perustulo

15. Tätä argumenttia ovat Suomessa käyttäneet vahvimmin vihreät ja Osmo Soininvaara. Katso esim. Vihreä perustulomalli 2007 ja Soininvaara 2005, s. 93–94.

16. Kannustinloukkuongelmasta esim. Soininvaara 1994b, s. 195–198; Lahtinen 1992, s. 110–118; kritiikkiä perustulon kannustavuudelle Kopra 2007, s. 37–41.

17. <http://www.keskusta.fi> - tietopankki, suora linkki ohjelmaan: http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=8ce93a74-b768-4644-83d9-18796586ac38

madaltaisi kuilua palkansaajan ja yrittäjän välillä. Monet uskovat perustulon myös lisäävän yrittäjien määrää, kun yrittämiseen liittyvä riski pienenee perustulon takia. Perustulon vaikutukset näkyisivät erilaisten itsensä työllistämisen, vaihtoehtoisten yritysmuotojen ja uusien ammat-
tien esiin nousemisena.¹⁸

Byrokratian vähentäminen ja vapauden lisääminen

Radikaaleimmillaan perustuloa on ehdotettu korvaamaan koko hyvinvointivaltio. Yhdysvaltalainen libertaani Charles Murray esittää vuonna 2006 ilmestyneessä kirjassaan ”In Our Hands: A Plan To Replace The Welfare State”, että kaikille Yhdysvaltain kansalaisille jaettaisiin 10 000 dollaria vuodessa ja kaikki muut yhteiskunnan tuet ja palvelut lopetettaisiin. Ihmiset saisivat itse käyttää rahansa yksityisillä markkinoilla itsensä vakuuttamiseen sairauden ja vanhuuden varalle.¹⁹ Myös nykyinen Helsingin apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpinen esitti vuonna 1989 kaikille suurta kansalaispalkkaa, tasaveroprosentiksi 30 % ja kaikkien valtion tarjoamien palvelujen tekemistä maksulliseksi.²⁰

Useimmat perustulon kannattajat eivät jaa tavoitetta mahdollisimman pienestä julkisesta sektorista. Kuitenkin perustulon katsotaan yleisesti lisäävän ihmisten vapautta. Kansalaiset saisivat entistä vapaammin valita, ovatko he kokopäivätoissa, hoitovapaalla, opiskelemassa vai ryhtyvätkö he yrittäjäksi. Nykyään useita tällaisia valintoja mutkistaa ihmisen statuksen muutos hyvinvointivaltion tulonsiirtojärjestelmissä.²¹

Yleinen argumentti perustulon puolesta on se, että nykyinen sosiaalityö vaatii tuhansien virkamiesten ja sosiaalityöntekijöiden

18. Lahtinen 1992, s. 15–16.

19. Murrayn kirjasta löytyy monia arvioita internetistä. EVAn johtaja Risto E. J. Penttilä esittää kirjoituksessaan 6.5.2006 Murrayn idean vastapainona vasemmistolaisten kapitalistien vastaisille ideoille: Taloussanomien 6.5.2006.

20. Korpinen 1989, s. 99–102.

21. Lahtinen 1992, s. 15–16; Robert E. Goodin: ”Towards a Minimally Presumptuous Social Welfare Policy”, artikkeli kirjassa Van Parijs 1992, s. 195–214.

työn, vaikka perustulolla voitaisiin hoitaa samansuuruiset tulonsiirrot halvemmin ja vähemmällä työvoimalla. Loppujen lopuksi sosiaalitukiin ja verotukseen liittyvän hallinnon kustannukset ovat kuitenkin hyvin pienet verrattuna järjestelmän jakamiin rahasummiin. Ennemminkin byrokratian pienentäminen tulee nähdä tavoitteena järjestelmän yksinkertaisuuden kannalta siten, että jokainen kansalainen osaa vaatia hänelle kuuluvat etuudet.

Perustulon vapautta lisäävistä ja byrokratiaa vähentävistä ominaisuuksista on helppo kirjoittaa periaatteellisella tasolla, mutta konkreettiset ehdotukset törmäävät helposti modernin hyvinvointivaltion monimutkaisuuteen. Täydellinen perustulo korvaisi kokonaan nykyiset tulonsiirrot ja verotuksen avulla tehdyt tulontasaukset. On kuitenkin käytännössä mahdotonta siirtyä järjestelmään, jossa perustulo olisi niin suuri, että sillä voisi elää kokonaan. Tällaisen muutoksen vaikutuksia on myös mahdotonta ennakoida.²²

Jos taas perustulo toteutetaan osittaisena, kuten useimmissa malleissa on ehdotettu, perustulo ei riittäisi elantoon, vaan tarvitaan lisäksi muita tukimuotoja.²³ Tällöin syyperustaisuus ja tarveharkintaisuus säilyisi, mikä tarkoittaisi tietysti myös sitä, että niihin liittyvä byrokratia säilyisi. Vaatii tarkkoja laskelmia ja mallin yksityiskohtaista tarkastelua selvittää, millaiset asumiseen ja ansioihin sidotut ja muut syyperusteiset tuet yhdistetään perustuloon ja kuinka suuren byrokratian järjestelmä vaatii toimiakseen. Kun näitä tarkkoja laskelmia ei ole ollut, on ollut helppo heittää argumentteja niin perustuloa vastaan kuin sen puolesta.

Lisäksi voidaan perustellusti kysyä, sopiiko vapaus kaikille? Automaattisesti tuleva rahasumma ei välttämättä lisää yhteiskunnan onnellisuutta. Lisääkö perustulo entisestään asunnottomien alkoholistien päihteiden käyttöä? Menettääkö yhteiskunta vähätkin mahdollisuudet puuttua

22. Soininvaara 1994b, 194.

23. Vihreiden perustulomallissa vuodelta 2007 nykyisestä sosiaaliturvasta säilyisi mm. toimeentulotuki ja asumistuki. Ne toimivat perustulon lisänä tarpeen mukaan. Näiden tukien taso ja laajuus pitää arvioida uudestaan, jotta ne kohdistuisivat oikeudenmukaisesti. Kaikki ansiosidonnaiset etuudet säilyisivät niin, että käteen jäävät ansiot eivät muutu (siis työttömyysturva, vanhempainetuudet, sairauspäiväraha ja ansioeläke). Myös lapsilisät säilyisivät. Vihreä perustulomalli 2007.

yksittäisten ihmisten elämään? Heikentäisikö perustulo parikymppisten nuorten intoa opiskella itselleen ammatti? Ne, jotka vastaavat näihin kysymyksiin myönteisesti, vastustavat perustuloa siitä syystä, että heidän mielestään valtion täytyy voida puuttua yksilöiden ongelmiin.

Kun ihminen tulee hakemaan toimeentulotukea sosiaalitoimistosta tai kun ihminen pakotetaan osallistumaan työvoimatoimiston kurssille, saadaan häneen yhteys ja häntä voidaan auttaa tulemaan toimeen itsenäisesti ja omalla työllään. Täyden perustulon mallissa valtiolla ei olisi keinoja houkutella tai velvoittaa syrjäytyneitä ihmisiä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan.

Tämän takia osallistumistulo tai kansalaispalkka, jossa tuki maksetaan vain jonkinlaisesta tehdystä työstä, hoidosta tai opiskelusta, on monen mielestä parempi ratkaisu. Myös ansiotuloista tehtävät suuret verovähennykset toimivat niin, että niitä saa vain työssäkäyvät. Osallistumistulomallit eivät syrjäytä ihmisiä samalla tavalla kuin perustulossa olisi mahdollista. Osallistumistuloa on helpompi kannattaa myös niiden ihmisten, joille luterilainen työetiikka on tärkeää. Osallistumistuloa kun ei maksettaisi ”laiskottelusta”.²⁴

Osittaisen perustulon kannattajat hahmottavat uuden järjestelmän niin, että suurelle osalle kansalaisista pienikin perustulo yhdistettynä erilaisiin töihin riittäisi sosiaaliturvaksi. Tarveharkintaisia tukia joutuisi hakemaan paljon pienempi osa väestöstä kuin nykyään. Näin sosiaalitoimistot pystyisivät itse asiassa keskittymään paremmin nimenomaan auttamistyöhön eikä toimimaan nykyisenkaltaisena ”sossun luukkuna”. Myös työvoimatoimistot voisivat keskittyä työhön valmennukseen ja työnvälitykseen, kun minimityöttömyyspäiväraha korvautuisi automaattisesti tulevalle perustulolla.²⁵

24. Osallistumistulosta ja kansalaispalkasta lisää mm. Andersson 1998b ja Andersson & Kangas 2002.

25. Vihreä perustulomalli 2007, s. 8: ”Se vähentää sosiaali- ja työvoimahallinnon byrokratiaa, antaa lisää aikaa avun tarpeessa olevien henkilökohtaiseen ohjaukseen ja tuosäästöjä.”

Työn käsitteen muuttuminen ja laajentuminen

Monen perustulon kannattajan keskeinen perustelu kannalleen on se, että työn merkitys on muuttunut nyky-yhteiskunnassa. Teknologian kehittymisen ja tuottavuuden valtavan lisääntymisen takia yhteiskunnassamme ei riitä kaikille töitä, vaan meillä on mahdollisuus jakaa pieni osa yhteisestä vauraudestamme perustulona kaikille maassa asuville ihmisille.

On päivänselvää, että perustulomallia ei kehitettäisi yhteiskunnassa, jossa jokaisen työpanos on välttämätön esimerkiksi sadonkorjuun onnistumisessa. Nykyajan kehittyneessä yhteiskunnassa kaikkien työpanosta ei tarvita perustuotantoon. Tällaisessa tilanteessa perustulomalli olisi oikeudenmukaisempi kuin osan ihmisistä tuomitseminen työttömyyteen ja leimaaminen epäonnistujiksi sitä kautta. Perustulo auttaa ihmisiä löytämään uusia ja uudenlaisia töitä esimerkiksi luovilta aloilta ja kansalaisjärjestöistä.

Nykyinen hyvinvointivaltio on rakennettu täystyöllisyyden olettamukselle. Viime vuosikymmeninä korkeasta työttömyydestä on kuitenkin tullut pysyvä ongelma. Siksi sosiaaliturvaan kohdistuu suuria muutospaineita. Työhistorian ja sosiaaliturvan välinen sidos tulee purkaa tai ainakin sitä tulee heikentää.

Vaikka työpaikkoja olisikin riittävästi, on moni työ muuttunut epävarmemmaksi ja projektiluontoisemmaksi. Osa-aikatyö ja määräaikaisten työsuhteet ovat lisääntyneet Suomessakin. Globaalissa taloudessa yritykset siirtävät entistä herkemmin tuotantoa maasta toiseen ja irtisanovat henkilöstöä osavuositarkastusten mukaan. Tämä kaikki on johtanut siihen, että pysyviä työpaikkoja on yhä harvemmalla. Työpaikka ei tarjoa perusturvallisuutta ja jatkuvuutta. Siksi perustoimeentulon tulisi lisätä elämään vakautta ja ennustettavuutta.²⁶

Laajemmin perustulo on nähty tietoyhteiskunnan sosiaaliturvan muotona. Tieto ja uudet innovaatiot ovat yhä tärkeämmässä roolissa yhteiskunnan ja talouden kehityksessä. Uudet innovaatiot kehittyvät

26. Mattila 2001, s. 29–34.

joka puolella yhteiskuntaa, ei vain palkkatyössä. Siksi on väärin, että niiden synnyttämä vauraus jaettaisiin vain työssäkäyville. Monenlainen työjärjestöissä, kansalaisliikkeissä tai vaikkapa oman takapihan verstaassa hyödyttää yhteiskuntaa ja se perustelee perustulon. Ihmisten odotetaan myös koulututtavan ja kehittävän itseään yhä enemmän omalla ajallaan.²⁷

Työn murroksessa ovat jotkut nähneet uuden yhteiskuntaluokan, prekariaatin, synnyn.²⁸ Prekariaattia edustavat kaikki ne, jotka ovat pudonneet yhteiskunnassa vakituisen työuran ulkopuolelle. Prekariaatin edustajina itseään pitävät kirjoittajat ja poliitikot ovat olleet yksi perustuloa äänekkäimmin ja kärkevimmin vaatineista ryhmistä viime vuosina. Prekariaatti-liike on korostanut yhteiskuntaluokkien vastakkainasettelua. Perustulo on liikkeessä nähty prekariaatin vapautusliikkeenä, joka vapauttaa työväestön huonosti palkatun ja pätkittäisen työn ikeestä. Perustulon avulla työvoiman neuvotteluasema työmarkkinoilla paranisi ja sitä kautta myös työehdot ja -palkat paranisivat.²⁹

Käytännön esimerkkinä perustulon puolesta on pidetty ruotsalaista rock-bändi Kentiä, joka on sanonut harjoitelleensa soittamaan parikymppisinä Ruotsin valtion työttömyystuen turvin. Myöhemmin Kentistä tuli kansainvälisesti menestynyt bändi, jonka levymyynnistä saadut verotulot ovat tuottaneet valtiolle työttömyysturvarahat moninkertaisesti takaisin.

27. Työn murroksesta löytyy monia kirjoituksia verkkolehti Megafonista: <http://megafoni.kulma.net/>.

28. Sana prekariaatti tulee latinankielisestä sanasta *precarius*, joka tarkoittaa epävarmassa tilassa tai muiden armoilla olevaa. Nykyisen laajuisena käsitteenä prekariaatti-termi esiintyi ensimmäisen kerran Ranskassa vuonna 2000 muodossa *précarité*. Suomen kielen vastineessa sanaan yhdistyy termi proletariaatti. Termi käännetään usein pätkätyöläisiksi, mutta termi tarkoittaa laajemmin toimeentulon ja elämäntilanteen epävarmuutta, joka vaikuttaa niin materiaaliseen kuin psyykkiseen hyvinvointiin. Muun muassa Osmo Soininvaara käyttää sanasta suomennosta tilapäistä (Soininvaara 2005).

29. Tarkemmin prekariaattiliikkeen tavoitteista voi lukea esim. Jukka Peltokosken artikkelista ”Kaikkien maiden prekaarit...” Megafoni-verkkolehdestä, <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=251> ja osoitteesta <http://helsinki.euromayday.org/index2.htm>.

Tulonjaon oikeudenmukaisuus ja oikeus sosiaaliseen osinkoon

”It is not charity, but a right, not bounty but justice, that I am pleading for”, kirjoitti perustulon varhaisin puolestapuhuja Thomas Paine vuonna 1796. Tästä kirjoituksesta lähtien monet yhteiskuntatieteilijät ovat pohtineet, onko kaikilla ihmisillä itse asiassa oikeus saada perustuloa. Perustulon määrittely sosiaaliseksi tai kansalliseksi osingoksi edellisten sukupolvien tuottaman yhteisen kansallisomaisuuden tuotosta on yleisin peruste pitää sitä kansalaisten oikeutena.

Sosiaalifilosofian professori Philippe Van Parijsin mukaan perustulon vahvin sosiaalifilosofinen peruste on sen kyky vahvistaa heikommassa asemassa olevien todellista vapautta. Kaikilla on ihmisyytensä perusteella yhtäläinen oikeus maapallon resursseihin ja niiden käytöstä saatavaan lisäarvoon. Kaikilla ihmisillä tulisi olla oikeus valita elämäntapansa menettämättä osaansa yhteisen omaisuuden tuotosta. Joskus tapahtunut maan ja muun omaisuuden jako yksityisomaisuudeksi ei Van Parijsin mukaan voi olla oikeudenmukaisuuden perusta, vaan kaikkien tulisi saada osuutensa.

Myös työpaikkojen jako on Van Parijsin mielestä epäoikeudenmukaista, koska työpaikkoja ei riitä kaikille. Työpaikkojen haltijat ovat etuoikeutetussa asemassa muihin nähden. Siksi sekä työtuloja että hankittua omaisuutta tulee verottaa niin paljon, että sillä voidaan rahoittaa mahdollisimman korkea perustulo kaikille ihmisille. Tällainen järjestelmä olisi oikeudenmukainen sekä niille, jotka haluavat elää niukkaa elämää perustulon tarjoaman yhteisen ”perintöosan” turvin, että niille, jotka haluavat vaurastua tekemällä työtä.³⁰

Anita Mattila esittelee väitöskirjassaan eri tutkijoiden näkemyksiä perustulon oikeudenmukaisuudesta. Tony Fitzpatrickin mukaan perustulo edistää oikeudenmukaisuutta kolmella konkreettisella tavalla: ensinnäkin perustulo kunnioittaa ihmisten yksityisyyttä, toiseksi

30. Van Parijs käsittelee aihetta monissa kirjoituksissaan. Tässä on käytetty lähteenä Van Parijs 1992 ja 1995. Tiiviisti suomeksi perustulon oikeutuksesta: Andersson & Kangas 2002, s. 294–295. Van Parijsin suomeksi käännetty haastattelu vuodelta 2002 löytyy Megafoni-verkkolehdestä: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=386>.

perustulo dekriminalisoi nykyisiä säännösten vastaisia toimintoja (kuten palkkatyön ja sosiaalituen yhdistämisen) ja kolmanneksi kansalaisuuteen perustuva perustulo antaa kaikille ihmisille yhtäläisen oikeuden toimeentuloon.³¹

Kysymystä oikeudenmukaisuudesta voi lähestyä myös kansalaisten asenteiden ja mielipiteiden kautta. Kaikissa Pohjoismaissa kansalaiset hyväksyvät yleisesti sen, että tuloja tasataan ja yhteiskunnan heikoimmista pidetään huolta. Käsitykset ansiosidonnaisesta turvasta, perustulosta ja muista erilaisista tukimuodoista synnyttävätkin jo eroja kansalaisten välille. Suomalaisten asenteita perustuloon selvitti vuonna 2002 Jan Otto Andersson ja Olli Kangas. Heidän kyselytutkimuksessaan kävi ilmi, että suurin osa suomalaisista hyväksyy ajatuksen perustulosta, mutta eri termien käyttö vaikutti tuloksiin. Osallistumistuloa kannatti 80 %, negatiivista tuloveroa 76 %, perustuloa 63 % ja kansalaispalkkaa 59 % kyselyyn osallistuneista. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen perusteella suomalaiset hyväksyvät, että sosiaalipolitiikan avulla taataan kaikille ihmisyyden perusteella oikeus riittävän perusturvaan, mutta samalla järjestelmän tulisi suomalaisten mielestä olla työhön kannustava.³²

Dynaamiset kansantaloudelliset vaikutukset

Perustulon käyttöönoton dynaamisia vaikutuksia, eli sitä, miten perustuloon siirtyminen vaikuttaisi ihmisten käyttäytymiseen, on vaikea arvioida. Kanadassa ja Yhdysvalloissa 1970-luvulla tehtyjen kokeiden perusteella aiemmin sosiaaliturvan varassa eläneiden perheiden työhön osallistuminen lisääntyi. Sen sijaan erityisesti naisten ja nuorten työnteko väheni. Myös avioerot lisääntyivät. Nämä vaikutukset voidaan selittää sillä, että aiemmin kotona olevilla naisilla ei ollut mitään sosiaaliturvaa. Perustulo mahdollisti kotiäitiyden tai itsenäisen elämän entistä useammalle.³³

Suomessa vastaavia vaikutuksia tuskin ilmenisi, sillä jo nyt Suomessa kaikilla ihmisillä on toimeentuloturva ja avioparit voivat erota ja elää

31. Mattila 2001, s. 74–81.

32. Andersson & Kangas 2002, s. 293–307.

33. Mattila 2001, s. 64.

taloudellisesti itsenäisesti. Vihreä liitto uskoo vuonna 2007 esitellyssä mallissaan, että perustuloon siirtymisen vaikutukset kansantalouteen olisivat selvästi myönteisiä. Itse perustulo ei maksaisi nykyistä sosiaaliturvaa enemmän, kun perustulo ymmärretään osana verotuksen ja sosiaaliturvan kokonaisuutta. Kansantalous hyötyisi, kun työn vastaanottaminen olisi aina kannattavaa. Malli edistäisi etenkin pienyrittäjyyttä. Sen avulla sosiaaliturvan ja työn yhdistäminen olisi mahdollista, joten syrjäytyneiden määrä laskisi. Vihreät laskevat kokonaisuudessaan dynaamisten vaikutusten olevan valtion tuloja merkittävästi lisääviä ja menoja vähentäviä, koska nykyisin yleinen täysi syrjäytyminen työelämästä tulee sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien kasaantuessa hyvin kalliiksi. Toisaalta vihreät arvioivat, että pienten lasten vanhempien työajat lyhenevät, kun yhä useammalla vanhemmalla on mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia osittain tai kokonaan. Vihreät kuitenkin katsovat, että tämä on arvokas panostus elämänlaadun parantamiseen.³⁴

Monet pelkäävät, että perustulo kannustaisi laiskuuteen ja muiden siivellä elämiseen. Näin ei kuitenkaan ole ainakaan, jos perustulo on vain osittainen, eikä sillä voi tulla yksin toimeen ainakaan pitkiä aikoja. Osmo Soininvaara on argumentoinut, että nykyään Suomessa on työttömillä työn vastaanottovelvollisuus vain paperilla. Käytännössä työttömien ei ole pakko ottaa vastaan sellaista työtä, jota he eivät halua. Tämä tarkoittaa, että käytännössä Suomessa voi jo nyt halutessaan olla tekemättä työtä ja nostaa sosiaalitukia. Näin siirtyminen nykyisiä minimietuuksia vastaavaan perustuloon ei muuttaisi tilannetta. Päinvastoin kansantaloudellisen vaikutuksen voi arvioida olevan positiivinen, kun nykyään työttömiksi passivoidut ihmiset voivat tehdä erilaisia keikka- ja osa-aikatöitä ilman, että kaikki tuet putoavat heti pois.³⁵

34. Vihreä perustulomalli 2007.

35. Soininvaaran esitelmä Helsingissä 13.9.2006.

Perustulo suomalaisessa keskustelussa

Suomessa idean perustulosta toi ensimmäisen kerran esiin työläiskirjailija Samuli Paronen kirjoittaessaan vuonna 1971 riippumattomuusrahasta, joka takaisi minimitulot kaikille. Piiposen sanoin edellytyksenä rahan saannille oli vain ”olla ihminen”.

1970-luvulla perustulosta kirjoitti mm. sosiaalipolitiikan tutkija Riitta Auvinen, mutta enemmän huomiota sai vuonna 1980 ilmestynyt Osmo Lampisen ja Osmo Soininvaaran keskustelunavaus ”Suomi 1980-luvulla – Pehmeän kehityksen tie”. Kirja kirjoitettiin tilanteessa, jolloin Suomi oli laskusuhdanteessa ja työttömyys oli sen ajan mittapuilla korkea. Kirjoittajat ehdottivat työn ja toimeentulon välisen sidoksen höllentämistä ja perustulon maksamista kaikille. Kirjassa perustulosta käytetään termiä kansalaispalkka. Sen avulla osa ihmisistä voisi työskennellä yhteiskunnan ”pehmeällä sektorilla”, eli hoitotyössä, luovissa ammateissa ja kansalaisjärjestöissä.³⁶

Soininvaara jatkoi aiheen kehittelyä kirjassaan ”Ratkaiseva aika” vuonna 1986. Kirjassa Soininvaara hahmottelee perustulon tason sellaiseksi, ettei sillä voisi elää, mutta että se mahdollistaisi toimeentulon yhdistettynä pieniinkin työtuloihin.³⁷ Professorit Jaakko Uotila ja Paavo Uusitalo hahmottelivat eräänlaista perustuloa tai sapattivuosijärjestelmää kirjassaan ”Työttömyys, laki ja talous” vuonna 1984. Myös muita hajanaisia kommentteja perustulosta tehtiin pitkin 1980-lukua. Vasemmistoliitossa toiminut Jan Otto Andersson kirjoitti ensimmäiset monista perustuloa käsittelevistä teksteistään.³⁸

Vuonna 1988 vihreissä toiminut David Pemberton ja keskustalainen Olli Rehn päättivät nostaa kansalaispalkkakeskustelun Suomessa uudelle tasolle. He kokosivat ryhmän henkilöitä Vaihtoehtoinen yhteiskuntapolitiikka -seuran yhteyteen. Ryhmä sai nimekseen VYPSin Perustuloryhmä. Se kokoontui kahden vuoden aikana parikymmentä kertaa. Ilpo Lahtinen kokosi ryhmän keskustelujen pohjalta vuonna 1992

36. Lampinen & Soininvaara 1980, s. 153–154; Andersson 1998a, s. 366–367.

37. Soininvaara 1986, 95–97.

38. Andersson 1998a, s. 368–370.

ilmestyneen kirjan ”Perustulo – Kansalaisen palkka”, jossa hän ehdotti osittaiseen perustuloon siirtymistä. Kirja oli selkeä esitys perustulon eri puolista ja erilaisten mallien mahdollisuuksista. Kirjan lopussa osa ryhmän jäsenistä esitti omat kommenttinsa Lahtisen ehdotuksista.³⁹

Uuden sykäyksen suomalaiselle perustulokeskustelulle antoi Osmo Soininvaara vuonna 1994. Hän kirjoitti sosiaali- ja terveyshallituksen toimeksiannosta raportin ”Hahmotelma perustulomallista”. Samana vuonna hän otti raportin laskelmat mukaan palkittuun kirjaansa ”Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi”. Soininvaara sai käyttöönsä valtionhallinnon KOTO-tietokoneohjelman, jonka avulla pystyy tutkimaan verotuksen ja sosiaalipoliittisten tulonsiirtojen sekä tulositonnien maksujen yhteisvaikutusta. Tämän ohjelman avulla Soininvaara sai kirjaansa tarkkoja laskelmia perustulon tueksi.⁴⁰

Myös Soininvaara esitti osittaista perustuloa, jonka lisäksi pienituloisille maksettaisiin syyperustaista lisätukea. Soininvaaran mukaan täyttää perustuloa ei ole mahdollista eikä järkevää ottaa Suomessa käyttöön, sillä suurten ja vaikeasti ennakoitavien muutosten tekeminen olisi uhkarohkeata. Täydellinen perustulo olisi Soininvaaran mielestä myös epäsosiaalinen, sillä syyperustaisesta sosiaaliturvasta jouduttaisiin silloin luopumaan lähes kokonaan.

Soininvaaran mukaan osittainen perustulo kannustaa ihmisiä työntekoon. Täydellinen perustulo sen sijaan pitää sisällään ajatuksen työstä vapautumiseen. Soininvaara näkee, että tulevaisuudessa automaation edetessä myös täydellisen perustulon mallit voivat tulla ajankohtaisiksi Suomessa.⁴¹

Muutamat tutkijat ovat jatkaneet viime vuosina selvityksiä perustulosta. Anita Mattila analysoi Suomessa esitettyjä malleja väitöskirjassaan. Stakesin tutkija Seppo Sallila analysoi Soininvaaran perustulomallia ja päätyi tulokseen, että niin kauan kuin nykyinen toimeentulotuki säilyy,

39. Ryhmän jäsenet olivat kansanedustaja Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, yliassistentti Jan Otto Andersson, valiokuntasihteeri Pentti Arajärvi, toimittaja Pete Pakarinen, sihteeri David Pemberton, assistentti Olli Rehn, johtaja Tapani Sihvola, kansanedustaja Marjatta Stenius-Kaukonen ja kansanedustaja Osmo Soininvaara. Ryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Ilpo Lahtinen; Lahtinen 1992, s. 7–8; Andersson 1998a, s. 370.

40. Soininvaara 1994a, Soininvaara 1994b, s. 174–216.

41. Soininvaara 1994b, s. 194–195.

jää järjestelmään tuloloukkuja. Anita Haataja on selvittänyt perustulon mallintamista mikrosimulaatioiden avulla. Jan Otto Andersson ja Heikki Kangas ovat selvittäneet suomalaisten asenteita perustuloa kohtaan. Valtion taloudellisessa tutkimuslaitoksessa VATT:ssa perustuloa tutkii parhaillaan Heikki Viitamäki.⁴²

1990-luvulla keskustelu aiheesta jatkui myös lehtien palstoilla ja eri ihmisten puheenvuoroissa. Yksi merkittävimpiä oli arkkipiispa John Vikströmin puhe työttömien ihmisoikeuspäivillä vuonna 1997. Puheessaan Vikström sanoi kannattavansa perustuloa nimenomaan ihmisarvon näkökulmasta. Se ei olisi alentava kuten nykyinen tukisysteemi. Perustulo antaisi kansalaiselle viestin: olet tärkeä, et taakka, vaan resurssi yhteiskunnalle.⁴³

1990-luvulla perustulo nousi jo sen verran suureksi puheenaiheeksi, että niin puolueet kuin erilaiset etujärjestötkin alkoivat ottaa aiheeseen kantaa.

Puolueiden ja etujärjestöjen kannanotot

Suomalaisista puolueista vihreät ovat ajaneet perustuloa kaikkein äänekkäimmin. Perustulo on ollut osa vihreiden ohjelmia jo 1980-luvulta lähtien ja puolue on yrittänyt nostaa perustuloa vaaliteemaksi useissa vaaleissa. Vihreiden perustuloajattelu on ollut pitkälti Osmo Soininvaaran käsialaa. Vihreät perustelevat perustuloa erityisesti rakenteellisen työttömyyden poistamiseen tähtäävänä uudistuksena.⁴⁴

Toinen puolue, joka nosti perustulon kärkiteemakseen oli Nuor-suomalaiset. Puolueen puheenjohtaja Risto E. J. Penttilä vertasi perustulon käyttöönottoa torpparien vapautukseen. Puolue myös laski konkreettisen ehdotuksen perustulosta. Nuorsuomalaisten suomalaisittain radikaali uudistusohjelma ei kuitenkaan tuonut riittäväää kannatusta ja

42. Haataja 1998; Heikkilä & Karjalainen 2000; Mattila 2001; Andersson & Kangas 2002; Socius 6/2006.

43. Andersson 1998a, s. 372.

44. Vihreiden puolueohjelmat eri vuosilta löytyvät osoitteesta <http://komposti.vihrealiitto.fi/ohjelmat.shtml>.

puolueen mukana hautautuivat myös sen perustulomallit.⁴⁵

Keskustapuolueen perinteeseen on kuulunut kaikille annettavan perusturvan korostaminen ansiosidonnaisen turvan sijaan. Siksi puolueessa on keskusteltu myös perustulosta. Puolueen vuoden 1999 eduskuntavaaleja varten tekemä suurellinen ohjelma, työreformi sisälsi monia perustulon suuntaan vieviä uudistuksia. Ohjelmassa todettiin tehtävän ”uudistuksia perustulon hengessä”. Ohjelmaan kuului syyperustaisen järjestelmän yksinkertaistaminen ja vähemmän tuottavan työn verokii-
lan voimakas kaventaminen. Ohjelmassa ehdotettiin myös luopumis-
ta toimeentulotuen 100 %:n tulovähenteisyydestä.⁴⁶ Viimeksi mainittu toimenpide toteutettiin peruspäätöslain ministeri Osmo Soininvaaran toimesta vuonna 2002.

Vasemmisto on jakautunut perustulokysymyksessä. Kommunistisen puolueen viimeisessä puolueohjelmassa vuodelta 1987 perustulo nähtiin tulevaisuuden kommunistisen yhteiskunnan perustana. Kun kommunistien ja SKDL:n raunioille perustettiin Vasemmistoliitto, tuli uuden puolueen ohjelmaan selkeä vaatimus perustulosta. Konkreettisia esityksiä vasemmistoliiton piirissä on esittänyt Jan Otto Andersson.

Sosiaalidemokraatit sen sijaan esiintyvät perustulon päävastustajina Suomessa. SDP:n puoluekokouksessa 1996 ehdotettiin perustuloa, mutta ehdotukset tyrmättiin liian kalliina. Ammattiyhdistysliike on linjassa SDP:n kanssa. Vuonna 1994 SAK julkaisi raportin ”Mikä ihmeen perustulo?”, jossa puolustettiin voimakkaasti ansiosidonnaisuuteen perustuvaa mallia ja vastustettiin perustuloa alistumisena työelämän huonontumiselle. Myös SAK:n pamfletissa ”Valoa tunnelin päässä” vuodelta 1997 perustulo nähtiin kalliina, epävarmana ja ”palveluyhteiskuntaa” luovana.

Vuonna 1998 selvitysmies Pentti Arajärvi (sd) teki sosiaali- ja terveysministeriön asettamana monia ehdotuksia toimeentuloturvan selkeyttämiseksi, mutta tyrmäsi perustulon yhteiskuntamoraalia rapauttavana.⁴⁷

SDP:tä lähellä oleva Kalevi Sorsan säätiö julkaisi helmikuussa 2007 tutkija Ville Kopran kirjoittaman raportin, joka pyrkii osoittamaan

45. Nuorsuomalaisten perustulomalli löytyy internetistä mm. osoitteesta <http://www.tamk.fi/~mnaukkar/nusu/pt.html>.

46. Keskustan työreformi, <http://www.keskusta.fi>.

47. Arajärvi 1998.

perustulon kalliiksi ja toimimattomaksi järjestelmäksi. Raportissa pidetään selvänä, että perustulon myötä ansiosidonnaiset etuudet poistuvat ja työmarkkinat vapautetaan markkinavoimille. Perustulon sijaan raportissa ehdotetaan nykymallin kehittämistä kannustavampaan suuntaan ja mm. keikkasetelin käyttöönottoa helpottamaan lyhytaikaista työllistymistä.⁴⁸

Poliittisen kartan oikealla reunalla on pitkään suhtauduttu perustuloon yhtä skeptisesti kuin ammattiyhdistysliikkeessä. Kokoomus on suhtautunut kriittisesti perustuloon, joskin puolueessa on ollut puolestapuhujia negatiiviselle tuloverolle. Teollisuus ja työnantajat ovat kannanotoissaan korostaneet työn tekemisen tärkeyttä. Vuonna 1995 TT julkaisi raportin nimeltä ”Työtä vai kansalaispalkkaa”, jossa vaadittiin sosiaaliturvan pienentämistä ja siksi myös tiukkaa tukien syyperustaisuutta.⁴⁹

Suomessa esitetyt konkreettiset perustulomallit

Periaatteellista keskustelua perustulosta on paljon enemmän kuin konkreettisia esityksiä siitä, miten suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää tulisi muuttaa, kun siirrytään perustuloon. Konkreettisten mallien laskeminen on äärimmäisen vaikeaa, sillä laskuissa tulee ottaa huomioon eri tulonsiirtojen yhteisvaikutukset, verotuksen muutos ja muita muuttujia kuten verovähennykset sekä tulosidonnaiset maksut kuten päivähoitomaksu. Osa malleista on pelkkiä hahmotelmia summista ja veroprosenteista, osa taas mikrosimulaatiomalleilla laskettuja tarkempia luonnoksia.

Mikrosimulointimalleissa on sisällä (keskeinen) sosiaalipoliittinen ja verolainsäädäntö. Niissä käytetään havaintoina todellisia kotitalouksia. Mallien avulla voidaan laskea, mitä lainmuutokset kullekin otoksessa olevalle kotitaloudelle merkitsisivät ja näin estimoida muutoksen vaikutuksia koko kansantalouden tasolla. Mikrosimulaatiomallit ovat kehittyneet viime vuosina nopeasti ja niiden avulla perustulokeskusteluun on

48. Kopra 2007, s. 65–95.

49. Yleiskuva suomalaisten puolueiden ja etujärjestöjen perustulokannoista: Andersson 1998a, s. 372–376 ja Mattila 2001, s. 144–150.

saatu uutta konkretiaa. Aiemmat mallit ovat olleet vain valtionhallinnon käytössä, mutta nyt on olemassa myös laajempaan tutkimuskäyttöön tarkoitettu JUTTA-mikrosimulaatiomalli.⁵⁰

Esittelen tässä lyhyesti Suomessa esitetyt mallit, joihin on sisältynyt konkreettisia ehdotuksia perustulon suuruudesta ja perustuloon liitetystä veromallista.⁵¹

Jan Otto Anderssonin kansalaistulomalli

Vasemmistolainen taloustutkija Jan Otto Andersson esitti ensimmäisen kerran konkreettisia lukuja perustulon pohjaksi 1980-luvun lopulla. Hän hahmotteli kansalaistulon suhdetta keskituloon ja päättyy kansalaistuloon, joka olisi voinut olla vuoden 1988 tilanteessa 2000 mk/kuussa, jolloin bruttoveroasteeksi olisi tullut n. 50 %. Andersson laski verotuksen ja perustulon suhdetta myös muilla luvuilla.

Kansalaistulon kokonaiskustannus 24 miljardia markkaa kerättäisiin verottamalla kaikkia muita tuloja kuin kansalaistuloa 27 %:n tuloverolla ja asettamalla arvonnisäveroksi 25 %. Lisäksi luonnonvarojen käytön, omaisuuden ja perintöjen verotusta kiristettäisiin.

Myöhemmin Andersson on lisännyt kansalaistulomalliinsa mahdollisuuden kansalaispalkkaan. Se olisi eräänlainen korotettu kansalaistulo, joka maksetaan toiminnasta ”kolmannessa sektorissa” eli ”kansalaistyöstä”.⁵²

Ilpo Lahtisen osittaisen perustulon malli

Ilpo Lahtisen vuonna 1992 hahmotteleman mallin elementit ovat osittainen perustulo, perustulolisä ja hoitoavustus. Niiden hallinnosta vastaisi yksi valtiollinen virasto, jolle kuuluisi myös verotus. Osittainen perus-

50. Mikrosimulaatiomalleja on mm. TUJA-, SOMA- ja JUTTA-mallit. Mallien sopivuutta perustulomallien suunnitteluun on tutkinut erityisesti Anita Haataja, mm. Haataja 1998. Eri mallien eroja selventää VATT:n muistio 63 vuodelta 2004.

51. Eri perustulomalleja on tutkinut väitöskirjassaan Anita Mattila. Nämä esimerkit on otettu tästä kirjasta. Mattila 2001.

52. Andersson 1989, Andersson 1998b; Lahtinen 1992, 147–149.

tulo olisi n. 2000 mk/kk ja veroaste 40 %. Verotuksen break-even-kohta olisi 5000 mk/kk, eli vasta tätä enemmän ansaitsevat maksaisivat veroja. Perustulolisä olisi veroton lisä niille ryhmille, jotka ilman sitä joutuisivat turvautumaan toimeentulotukeen ja asumistukeen. Hoitoavustuksen tarkoituksena olisi turvata ulkopuolisen hoidon tarpeessa oleville sama peruselintaso kuin muillekin.

Tarveharkintaiset tuet säilyisivät, mutta niiden käyttö vähenisi huomattavasti, mikä vapauttaisi resursseja varsinaiseen sosiaalityöhön. Verovähennykset poistettaisiin ja verotusta yksinkertaistettaisiin. Sosiaali- ja eläkevakuutusjärjestelmistä tulisi pääosin vapaaehtoisia.

Lahtisella ei ollut käytössään mitään ohjelmia, joilla laskea mallin kustannuksia. Hän käyttikin mallissaan esikuvana englantilaisen Hermione Parkerin laskelmia.⁵³

Nuorsuomalaisten perustulomalli

Nuorsuomalainen puolue esitteli oman tarkan perustulomallinsa vuonna 1998. Mallissa jokainen kansalainen saisi perustulon ja verovapauden 4000 markan kuukausituloihin asti (kaikki tulot huomioiden). Yli menevältä osalta maksettaisiin veroa esim. 47 % (ilman valtion velkaa tasavero voisi olla alle 35 %, pääomatulojen ja alv:n kanssa harmonisoituna alle 30 %). Asumis- ja erityistuen summaa pienennetään 15 %:lla saajan tuloista, minkä lisäksi 10 % tuloista menee mahdollisen sotutililainan takaisinmaksuun. Työnteon kannattavuutta kuvaava rajavero olisi siis maksimisaa hieman yli 60 %, kun se oli vuoden 1998 järjestelmässä jopa 100 %.

Perustulon määrä olisi 1300 mk/kk. Se olisi ikäporrastettu siten, että nuorilla summa kasvaa 0–16 ikävuoden välillä 25 % perustulosta täyteen perustuloon. Työikäiset saisivat täyden perustulon. Perustulo alkaisi nousta 60 ikävuodesta ylöspäin 140 %:iin (1820 mk/kk), joka olisi yli 70-vuotiaiden perustulo.

Nuorsuomalaisten mallissa oli lisäksi laskettu erilliset hoivaseteli-järjestelmä, asumistuki, erityistuki ja sotutili. Ansiosidonnaiset etuudet olisivat kunkin vapaaehtoisesti hankittavissa esim. vakuutuksin.

53. Lahtinen 1992, s. 109–128.

Malliin kuului myös kansalaistyö. Julkinen sektori olisi velvoitettu osoittamaan työllistämistyötä jokaiselle halukkaalle markkinatyöhön kannustavalla palkalla (esim. 20 mk/h). Työllä olisi mahdollista korottaa perustulooan työskentelemällä enintään 100 h/kk lähinnä ympäristöhoidon, valistustyön, julkisten palvelujen aputöiden (mm. turistiopastus) ja ns. kolmannen sektorin töiden parissa. Paikat valittaisiin siten, että kilpailuongelmia yksityisen sektorin kanssa ei olisi.⁵⁴

Osmo Soininvaaran malli 1994 ja vihreä perustulomalli 2007

Vihreiden esittämät luvut ovat perustuneet pitkälti Osmo Soininvaaran vuonna 1994 esittelemille hahmotelmille. Soininvaara käytti lukujensa laskemiseen valtionhallinnon KOTO-ohjelmaa. Soininvaaran mallin ydinkohdat:

Perustulo olisi 1700 mk/kk, lisäksi asuntokohtainen automaattinen asumislisä olisi 500 mk/kk. Alaikäisille lapsille maksettaisiin nykyiseen tapaan lapsilisää. Tasavero olisi 53 %, paitsi n. 168 000 markan vuositulojen ylittävältä osalta 10 %:n lisäprogressio.

Osittaisen perustulon lisäksi maksettaisiin syyperusteista lisätukea, johon yhdistetään asumistuki, päivähoitotuki ja työttömyyskorvaus. Lisätuki pienenesi 22 penniä jokaista tienattua markkaa kohden. Soininvaara esittelee yksityiskohtaisesti mallin vaikutuksia eri ihmisryhmille ja yhdistettynä erilaisiin muihin tukiin. Erityisesti hän pohtii asumiseen sekä yksilö- ja perhekohtaisiin tukiin liittyvää problematiikkaa. Soininvaaran lukuja arvioitaessa on muistettava, että ne on laskettu lama-ajan kansantaloudessa.⁵⁵

Vihreiden helmikuussa 2007 ehdottamassa konkreettisessa perustulomallissa perustulon taso olisi 440 euroa kuussa ja veroprosentti 39 %. Yli 5000 euron kuukausituloille veroprosentti olisi 49 %. Yksityishenkilöiden pääomatuloveroprosentti olisi 32 %. Mallin yksityiskohdat vastaavat pitkälti Soininvaaran vuoden 1994 mallia. Summien ja veroprosenttien laskemisessa on käytetty apuna Vihreän Sivistysliiton tilaamia mikrosimulaatioajoja.⁵⁶ Ajojen perusteella laskettuna malli on kustannus-

54. Nuorsuomalaisten perusturvamalli: <http://www.tamk.fi/~mnaukkar/nusu/pt.html>.

55. Soininvaara 1994b, s. 195–205.

56. Näitä mikrosimulaatiomalleja esitellään tarkemmin tämän raportin seuraavassa artikkelissa.

neutraali nykyjärjestelmään nähden, kun ympäristöveroja korotetaan yhden miljardin verran. Vihreiden mallissa ansiosidonnaiset ja muut perustuloa suuremmat etuudet säilyvät, mutta ne nettoutetaan yhteensopiviksi perustulon kanssa niin, että tuen taso säilyy nykyisellään. Myös pääosa verovähennyksistä säilyy.⁵⁷

Anita Mattilan sovitellun perustulon malli

Anita Mattila ehdottaa väitöskirjassaan vuodelta 2001 soviteltua perustuloa, jonka taso olisi 3500 markkaa kuussa. Etuuden maksaminen päättyisi yli 6000 markkaa kuussa ansaitsevilta. Soviteltu perustulo on versio osittaisesta perustulosta. Etuus olisi tarkoitettu työvoimaan kuuluville ja sen olisi tarkoitus tukea työllistymistä ja matalapalkkaisissa työsuhteissa olevia. Etuus korvaisi työmarkkinatuen ja peruspäivärahan sekä niitä täydentävät tarveharkintaiset etuudet. Sen sijaan ansiosidonnaiset etuudet pysyisivät ennallaan. Etuus olisi verollinen.⁵⁸

Eteneekö perustulo?

Viimeisen vuoden aikana perustulosta on keskusteltu Suomessa ehkä enemmän kuin koskaan. Vihreät päättivät – jälleen kerran – nostaa aiheen vaaliteemakseen. Vasemmistoliitto esitteli oman perusturvan uudistusmallinsa. Puolueiden yhteyteen perustetut ajatuspajat järjestivät aiheesta seminaareja ja palkkasivat tutkijoita selvittämään perustulomallien vahvuuksia ja heikkouksia.

Vilkkaan julkisen keskustelun aiheesta käynnisti prekariaatti.org-järjestö, joka järjesti vappuna hulinointiin päättyneen mielenosoituksen perustulon puolesta. Järjestön edustajat pääsivät keskusteluohjelmiin ja lehtien palstoille kertomaan oman näkemyksensä perustulosta. Erityisesti järjestön edustajan Eetu Virénin näkemykset ”paskaduuneista” ja 600–700 euron suuruisesta perustulosta kuumensivat tunteita.⁵⁹

57. Vihreä perustulomalli 2007. Malli esitellään tarkemmin tämän kirjan liitteessä.

58. Mattila 2001, s. 153–165.

59. Prekariaatin käynnistämää keskustelua vetää hyvin yhteen Hoikkala & Salasuo 2006 (internet-julkaisu).

Julkisessa keskustelussa toistuivat vanhat väärinymmärrykset, kuten se, että perustulon hinta laskettiin vain kertomalla perustulon määrä suomalaisten määrällä unohtaen, että verotuksen muutos ja muiden tulonsiirtojen väheneminen rahoittavat perustulon. Uuden piikayhteiskunnan syntyä pelättiin myös.⁶⁰

Joka tapauksessa perustulokeskustelu tuntui harpanneen eteenpäin. Enää perustuloa ei pidetty pelkkänä haihatteluna, vaan mallin hyviä ja huonoja puolia puntaroitiin avoimesti.⁶¹ EVAn johtaja Risto E. J. Penttilä kirjoitti, että perustulo ei ole vaihtoehto kapitalismille, vaan kapitalismin paras kaveri.⁶² Pitkän linjan sosiaalidemokraattivaikuttaja Seppo Lindblom puolusti voimakkaasti vihreiden esittelemiä perustulolinjauksia ja vaati SDP:tä ottamaan perustulokysymykset vakavasti. Hänen mukaansa torjuntaan ei riitä se, että perustulo on toistaiseksi kulkenut pitkälti vihreiden nimissä.⁶³

Joulukuussa Kelan pääjohtaja Jorma Huuhtanen esitti nykyisen tilkkutäkkimäisen sosiaaliturvan pikaista remonttia syyperusteisesta kohti perustoimeentulon turvaavaa järjestelmää, joka olisi mahdollisimman yhtenäinen sekä mahdollistaisi paremman elämänhallinnan ja turvallisen työllistymisen. Huuhtanen esitti myös työryhmän tai parlamentaarisen komitean perustamista valmistelemaan sosiaaliturvan ja verotuksen kokonaisuudistusta.⁶⁴

Maaliskuun eduskuntavaalien alla vihreät kampanjoivat näyttävästi oman perustulomallinsa puolesta. Sosiaalidemokraatit tyrmäsivät oman perustuloraporttinsa julkistuksen yhteydessä vihreiden mallin sosiaali- ja terveysministeri Tuula Haataisen ja professori Pentti Arajärven suulla.⁶⁵ Pääministeri Matti Vanhanen sanoi kannattavansa ehdollista 600–700 euron perustuloa, mutta vastustavansa vastikkeetonta rahanjakamista.⁶⁶

60. Pertti Koistinen: Perustulo ei ratkaise työttömyyden ongelmia. Helsingin Sanomat 5.8.2006; pääkirjoitus, Ilta-Sanomat 19.12.2006

61. Pääkirjoitus, Ilta-Sanomat 10.5.2006 ja 19.12.2006.

62. Risto E. J. Penttilä: Perustulo.com. Taloussanomat 6.5.2006.

63. Seppo Lindblom: Pari piirua pienen ihmisen suuntaan. Helsingin Sanomat 5.8.2006.

64. Haastattelu. Turun Sanomat 24.12.2006.

65. Kommenttipuheenvuorot Kalevi Sorsa säätiön perustuloraportin julkaisutilaisuudessa 23.2.2007. www.sorsaoundation.fi.

66. Taloussanomat 27.2.2007.

Monet lehdet arvioivat, että vaikka perustuloon suhtauduttiin penseästi vaalikeskusteluissa, tullaan perusturvaa uudistamaan perustulon suuntaan lähivuosina.⁶⁷

Perustulo on noussut viime vuosina esiin myös keskustelussa verokilpailusta ja verotuksen tulevaisuuden linjoista. Hajanaisia ehdotuksia tasaveroon siirtymisestä on kuulunut poliittisen kartan molemmilta laidoilta. Yhtenä perusteena on ollut kansainvälinen verokilpailu ja Viron esimerkki. Toisena perusteena on ollut se, että nykyinen progressio koskee vain tuloverotusta, ei pääomatuloja, ja tämä koetaan epäoikeudenmukaiseksi. Pääomatulojen verotuksessa kansainvälinen verokilpailu on kuitenkin vielä suurempaa kuin tuloverotuksessa ja siksi pääomatulojen verojen korotusta ei ole näköpiirissä. Tasaveromallissa tuloeron tasaukseen jäisi keinoksi perustulo. Näin myös verokeskustelun puolella on siis noussut esiin ajatus kaikille kansalaisille maksettavasta perustulosta.⁶⁸

Vilkkaasta keskustelusta huolimatta perustulo on edelleen erittäin helppo tyrmätä. Perustuloa tutkinut Maari Paasilinna tiivistä vuonna 1990 perustulon tiellä olevia esteitä. Ne pätevät pitkälti nykyäänkin:

- Ne, jotka hyötyisivät perustulosta, eivät ole ryhmittyneet painostusryhmäksi.
- Perustuloa kannattavat tutkijat ja vaikuttajat eivät ole toimineet yhteistyössä.
- Perustulo sisältää arvostuksia, jotka ovat liian radikaaleja tällä hetkellä.
- Niin konkreettista perustulomallia ei ole esitetty, että se läpäisisi poliittisen päätöksentekoprosessin.

Perustuloa kannattavien on voitettava kaikki mainitut esteet, kun taas aloitteen vastustajille riittää esteistä yksikin.⁶⁹

67. Esim. pääkirjoitukset Suomen Kuvalehti 9.3.2007, Iltalehti 15.3.2007

68. Tässä kirjoituksessa ei paneuduta laajemmin verotuksen muutoksiin. Hyvän kat-
sauksen tasaverokeskusteluun saa professori Kari S. Tikan esitelmästä vuodelta 2004:
Tikka 2004. Konkreettisen ehdotuksen Viron mallin mukaiseen tasaverojärjestelmään
siirtymisestä esittelee Martti Nyberg EVAn raportissa vuodelta 2006: Nyberg 2006.

69. Paasilinna 1990.

Miten perustulo voitaisiin ottaa käyttöön?

Kuten edellä on käynyt ilmi, perustuloa on ehdotettu monia kertoja. Kuitenkin käytännön toimenpiteitä on ollut vähän. Miten perustulo voitaisiin ottaa käyttöön tai edes kokeilla sitä?

On olemassa vain muutamia esikuvia. Alaskassa on käytössä Alaska Permanent Fund, jonka kautta ohjataan osavaltion öljytuloja kaikille alaskalaisille. Summa on vain 1000 dollaria vuodessa, joten kyseessä on lähinnä pieni tulonlisä, jolla ei kukaan pysty elättämään itseään. Kanadassa ja Yhdysvalloissa oli 1970-luvulla kokeiluja negatiivisen tuloveron käyttöönotosta. Näiden kokeilujen tulokset olivat varsin ristiriitaisia. 1970-luvun amerikkalaisessa yhteiskunnassa tehtyjä kokeiluja ei myöskään voida mitenkään verrata nykypäivän Suomeen.

Vihreiden puheenjohtaja Tarja Cronberg on tehnyt lakialoitteen perustulon kokeilemiseksi alueellisesti Pohjois-Karjalassa. Myös Anita Mattila ehdottaa alueellisia kokeiluja väitöskirjassaan.⁷⁰ Jan Otto Andersson esittää omassa mallissaan perustuloon siirtymistä asteittain, niin että perustuloa aletaan maksaa ensin niille, jotka elävät nykyään yhteiskunnan tuella.⁷¹ Ilpo Lahtinen esittelee mallin, jossa perustuloa aletaan maksaa ensin nuorille niin, että joka vuosi perustulon piiriin tulisi uusi ikäluokka ja kerran järjestelmän piiriin tullut pysyisi siinä koko ikänsä.⁷²

Osmo Soininvaara esittää, että aluksi asumistukea voitaisiin muuntaa perustulomaiseen suuntaan. Toisena vaihtoehtona hän ehdottaa perustuloon vapaaehtoista siirtymistä. Jokainen voisi (perhekohtaisesti) päättää, pysyäkö nykyisessä järjestelmässä vai siirtyäkö perustulomalliin.⁷³

Mikrosimulointimallien kehittyessä on mahdollista tehdä yhä tarkempia laskelmia erilaisten mallien käytännön vaikutuksista. Monet tutkimuslaitokset, kuten Stakes, Kela ja VATT ovatkin viime vuosina tarkastelleet myös perustuloa, joskin hajanaisesti. Valtion tulisikin laatia perusteellinen tutkimus perustulomallien vaikutuksista, kuten mm.

70. Lakialoite perustoimeentulokokeilusta Pohjois-Karjalassa, <http://www.eduskunta.fi>, LA 149/2004 vp; Mattila 2001, s. 167–172.

71. Mattila 2001, s. 220.

72. Lahtinen 1992, s. 111.

73. Soininvaara 1994b, s. 209–211.

vihreät ja Kelan pääjohtaja Jorma Huuhtanen ovat vaatineet. Uskottavan tutkimuksen tekemiseen tarvittaisiin laajoja tietokantoja ja osaamista, joita löytyy vain julkisista tutkimuslaitoksista.⁷⁴

Mikrosimulointimalleilla ei kuitenkaan voida tarkastella mallien dynaamisia vaikutuksia eli sitä miten ihmisten käyttäytyminen muuttuu. Siksi perustulon käytännön kokeilu olisi tärkeää.⁷⁵

Kohti perustuloa pienin askelin

Perustuloon siirtyminen askarruttaa monia uudistuksen laajuuden takia. Moni voi allekirjoittaa kaikki perustuloon liittyvät tavoitteet, mutta ei silti kannata koko sosiaaliturvakoneistomme uudistamista. Olisiko siis mahdollista saavuttaa perustulon hyviä tavoitteita siirtymättä kokonaisuudessaan perustulomalliin? Itse asiassa monia sellaisia keinoja on. Erityisesti nykyisen perusturvan kannustinloukkuja on pyritty purkamaan erilaisin keinoin.

Jo käytössä olevia keinoja on aiemmin mainittu soviteltu työttömyyspäiväraha, jonka avulla voi yhdistää työtuloja ja työttömyysturvaa. Tämän lisäksi toimeentulotukeen säädettiin ministeri Osmo Soininvaaran aloitteesta vuonna 2001 ns. etuoikeutetun tulon osuus, joka oli 100 ja myöhemmin 150 euroa. Sen suuruisia tuloja ei oteta huomioon toimeentulotukea määriteltäessä. Järjestelmä siis kannustaa täten toimeentulotuen käyttäjiä hankkimaan pieniä lisätuloja aivan kuten perustulokin tekisi.⁷⁶

Tulee myös muistaa, että Suomessa on jo perustulon kaltaisia elementtejä, kuten lapsilisät ja kansaneläke. VATT:n projektipäällikkö Heikki Viitamäki näkee, että perustuloa kohti voidaan edetä ottamalla joitain muitakin osia sosiaaliturvastamme, kuten kotihoidontuki, ja tehdä siitä perustuloa muistuttava etuus.⁷⁷

74. VATT:n ”Verotus, tulonsiirrot ja tulonjako” -tutkimusohjelman osana on myös perustulo, <http://www.vatt.fi>; Kelassa perusturvaa on tutkinut mm. Pertti Honkanen, <http://www.kela.fi>.

75. Mattila 2001, s. 189–190.

76. Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412, <http://www.finlex.fi>.

77. Perustulo, kansalaispalkka... Kiistellyllä asialla on monta nimeä. Socius 6/2006.

Osmo Soininvaara on ehdottanut uusina keinoina, että Hollannin ja muutamien muiden maiden verovähennysjärjestelmä otettaisiin käyttöön Suomessa. Yksi vaihtoehto voisi olla myös sovitellun työttömyyskorvauksen laajentaminen ja kehittäminen.⁷⁸

Vasemmistoliiton perustuloehdotuksessa vuodelta 2006 ei itse asiassa ehdoteta perustuloa, vaan uudistuksia, jotka parantaisivat vero- ja tulonsiirtojärjestelmäämme perustulon lailla. Vasemmistoliitto ehdottaa, että alle 10 000 vuositulojen verotus poistetaan, mikä lisäisi pienituloisen työn kannattavuutta. Nykyinen tukiviidakko korvataan yhdellä yhtenäisellä syyperusteisella perustulolla, joka maksetaan Kelasta. Tämän perustulon muodostavat kansaneläke tai syyperusteinen vähimmäisetuus. Tämä perustulo nostetaan 530 euroon kuukaudessa ja syyperusteisten vähimmäisetuuksien myöntämisperusteet on yhtenäistetään.⁷⁹

Vihreät esittävät varsin samankaltaisia uudistuksia askelina kohti perustuloa:

1. Alle 1000 euron kuukausitulot pitää tehdä verovapaiksi.
2. Sosiaaliturvajärjestelmää pitää yhtenäistää siten, että sosiaaliturvan eri etuuksilla eläviä ei aseteta keskenään eriarvoiseen asemaan. Samalla perusturvan tasoa on korotettava.
3. Sosiaaliturvan ja työn yhdistämistä on helpotettava siten, että työn vastaanottaminen on työnhakijalle kannattavaa. Se tarkoittaa sosiaaliturvan, esimerkiksi asumistuen, tuloloukkujen vähentämistä.
4. Yrittäjien ja apurahaa nauttivien sosiaaliturvaa on vahvistettava samalle tasolle kuin palkkatyötä tekevillä. Uudistus on toteutettava ansiotason siitä kärsimättä.⁸⁰

Perustulosta on keskusteltu Suomessa yli kaksikymmentä vuotta. Yhteiskunnan ongelmat kuten rakennetyöttömyys ja tukiviidakon monimutkaisuus tuntuvat olevan pysyvä ongelma. Nyt olisi aika siirtyä sanoista tekoihin ja kokeilla osittaista perustuloa.

78. Soininvaara 2002, s. 70–77

79. Vasemmistoliiton rakennuspuita sosiaalisempaan Suomeen, http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/tiedotteet/tiedotteet_2006/fi_FI/1144248901710/

80. Vihreä perustulomalli 2007.

Perustulo simulaatioharjoituksena

Taustaa

Vastikkeettomasta ja ehdottomasta, kaikille kansalaisille maksettavasta perustulosta on Suomessa keskusteltu laajemmin 1980-luvun lopusta lähtien. Silloin ja myöhemmin 1990-luvun alkupuolella ilmestyivät mm. Jan-Otto Anderssonin, Ilpo Lahtisen, ja Osmo Soininvaaran ehdotukset asiassa.¹ Ideanerimuodoissaan muotoiltuaikaisemmin länsieurooppalaisessa ja pohjoisamerikkalaisessa keskustelussa. Yksi esimerkki tästä on USA:ssa jo 1960-luvulla käyty keskustelu ”minimitakuutulosta”.²

Vaikka perustulosta keskustellaan lähinnä vihreiden ja vasemmiston keskuudessa, ajatus näyttää saavan kannatusta välillä muiltakin tahoilta. Perustulon idealla on yhteyksiä myös uusliberalistiseen aatemaailmaan. Milton Friedmanin jo 1960-luvulla esittämä negatiivinen tulovero voidaan nähdä perustuloidean yhtenä muunnelmana.

Perustulon puolesta esitetään monenlaisia perusteluja ja siihen liitetään erilaisia odotuksia. Kansalaisten vapauden ja autonomian lisääntyminen, työttömyyden ja köyhyyden poistaminen, tuloerojen tasoittaminen, sosiaaliturvajärjestelmän radikaali yksinkertaistaminen, byrokratian vähentäminen, nykyistä kannustavampi tulonsiirto- ja verojärjestelmä, vapaaehtoistyön arvostuksen lisääminen, työn käsitteen laajentaminen...

1. Andersson 1988, Lahtinen 1992, Soininvaara 1994. Suomessa käytyä keskustelua on koonnut yhteen ja analysoinut Mattila 2001.

2. Ks. The Guaranteed Income (1966).

Näiden perustelujen, tavoitteiden ja odotusten paino vaihtelee eri ohjelmissa. Kun esimerkiksi sanotaan, että perustulo on työntekoon kannustava järjestelmä ja samalla myös yksi keino subventoida pienipalkkaista työtä, tullaan lähelle vallitsevan talousajattelun ajatuskulkua. Perustuloa nyt puoltava entinen pankinjohtaja Seppo Lindblom kirjoittaa, että perustulon on kavennuttava riittävän pieneksi, jotta se olisi työhön kannustava.³ Jos taas painotetaan perustulon antamaa mahdollisuutta vapautua palkkatyöstä, perusteluja voidaan löytää jopa kommunismin utopiasta ja Marxin teoksista.

Perustulokeskustelussa etsitään ratkaisua reaalisiin ongelmiin, joita ovat monia kehittyneitä maita vaivaava rakenteellinen työttömyys, työsuhteiden epävarmuus ja haurastuminen sekä sosiaaliturvajärjestelmän liiallinen monimutkaisuus ja vähimmäisturvan holhoavat piirteet.

Perustulokeskustelussa on erilaisia tasoja. Useimmiten esitetään erilaisia periaatteellisia tai filosofisia perusteluja perustulon toteuttamisen puolesta (tai sitä vastaan). Suuri osa keskustelusta näyttääkin jäävän tälle tasolle, eikä aina esitetä edes konkreettista näkemystä siitä, miten suuri perustulon tulisi olla.⁴ Toinen taso on käytännöllisempi: silloin esitetään käsityksiä siitä, miten suuri perustulon pitäisi olla, miten se rahoitetaan ja mitä konkreettisia vaikutuksia sillä on kansalaisten taloudelliseen asemaan. Mahdollisesti hahmotellaan muitakin, perustuloon liittyviä sosiaali- ja veropoliittisia uudistuksia.

Näyttää siltä, että monissa kirjoituksissa tämä käytännöllisempi taso jää etäiseksi tai varsin ylimalkaiseksi. Siihen on tietenkin ymmärrettäviä syitä. Yksi syy voi olla, että perustulo nähdään vielä niin etäiseksi tavoitteeksi, ettei konkreettisempiin selvityksiin ei ole aihetta. Toisaalta on vielä melko yksinkertaista esittää joitakin esimerkkilaskelmia siitä, miten perustulo vaikuttaisi jonkin yksilön tai perheen tuloihin. Yleisiä, julkisia tilastotietoja soveltamalla voidaan esittää laskelmia perustulon kustannuksista ja käsityksiä siitä, miten se rahoitettaisiin muita tulonsiirtoja karsimalla tai verojärjestelmää muuttamalla. Jos perustulolla korvataan muu sosiaaliturva ja jos siihen liitetään yksinkertainen tasavero-

3. Seppo Lindblom: Pari piirua pienen ihmisen suuntaan. Helsingin Sanomat 5.8.2006.

4. Esim. Ferry 1996.

järjestelmä, voidaan selvittää melko yksinkertaisellakin aritmetiikalla, eikä tarkempia laskelmia ehkä kaivata.

Tulonsiirtojen ja verojen järjestelmä on kuitenkin varsin mutkikas, eivätkä yksinkertaiset esimerkkilaskelmat tai karkeat kokonaistaloudelliset arviot ole riittävän luotettavia haluttaessa luotettavampi kuva perustuloon liittyvistä rahavirroista sen enempää yksilötasolla kuin koko kansantalouden tasolla. Tämä johtuu mm. eri tulonsiirtojen keskinäisistä riippuvuuksista: esimerkiksi tietty muutos työttömyysturvassa heijastuu verotuksen ohella myös asumistukeen ja toimeentulotukeen. Näitä tulonsiirtoja rahoitetaan eri tavoin, joten siltäkään osin vaikutukset eivät ole yksiviivaisia. Jos nyt tähän järjestelmään tuodaan perustulo ilman että nykyjärjestelmää kokonaan romutetaan, on ilmeistä että sillä on vaikutuksia kaikkiin neljään mainittuun järjestelmään: työttömyysturvaan, verotukseen, asumistukeen ja toimeentulotukeen. Karkeiden tilastotietojen avulla näitä seurannaisvaikutuksia on vaikea tarkkaan arvioida.

Ratkaisua tähän ongelmaan voidaan etsiä mikrosimulaatiomalleista.⁵ Niissä mallinnetaan koko väestön tulonsiirtoja ja välittömiä veroja jonkun otosaineiston ja sekä näiden tulonsiirtojen ja verojen yksityiskoh- taisten, tietokoneohjelmaksi puettujen laskukaavojen avulla. Mikrosimulaatiomallien avulla voidaan hallita eri tulonsiirtojen keskinäisiä yhteyksiä ja mutkikkaitakin järjestelmiä, joissa henkilöllä tai kotitaloudella on erilaisia tulonsiirtoja, joiden kesken on riippuvuuksia. Suomessa tällaisia malleja käytetään lähinnä lainsäädännön valmisteluun julkisen hallinnon piirissä, mutta niiden avulla voidaan tehdä myös vaativampia tutkimuksia ja hahmotella jopa perusteellisimpia uudistuksia koko järjestelmään. Mikrosimulaatiomalleihin, kuten JUTTA-malliin, voi liittyä myös mahdollisuus tarkkojen esimerkkilaskelmien tekemiseen, koska niihin ohjelmoidaan lainsäädäntö mahdollisimman huolellisesti.

Jos mikrosimulaatiomallia käytetään perustulo-ohjelmien arviointiin, syntyy kuitenkin kysymys, miten relevantteja tällaiset laskelmat ovat. Staattinen mikrosimulaatiomalli, jollaaiset useimmat mallit ovat, soveltuu

5. Haataja (2003) kuvaa suomalaisia mikrosimulaatiomalleja. Haataja (1998) on esimerkki mikrosimulaatiomenetelmän käyttämisestä myös perustulotarkasteluissa. Hänen laskelmassaan perustulolla korvataan kaikki tulonsiirrot eläkkeitä lukuun ottamatta. Tämä oletus on erilainen kuin tässä kirjoituksessa.

parhaiten suhteellisen pienten muutosten lyhyen ajan seurausten arviointiin. Koska mallit eivät sisällä lainsäädännön muutoksiin liittyviä käyttäytymisvaikutuksia ja koska ne on sidottu tiettyyn poikkileikkaus-otokseen, niiden avulla tuskin saadaan kovin luotettavaa kuvaa suurten reformien vaikutuksista tai pitkäaikaisemmista muutosprosesseista, jolloin myös otosväestön rakenne muuttuu.

Perustulon toteuttaminen olisi kaikissa tapauksissa varsin syvälinen muutos tulonsiirtojärjestelmään. Se vaatisi koko joukon muutoksia lähes kaikissa sosiaaliturva- ja verojärjestelmissä. Näin ollen voi olettaa, että sillä olisi paljon vaikutuksia kansalaisten käyttäytymiseen, työmarkkinoihin, palkanmuodostukseen, yritysten toimintaan jne. Tällaisia muutoksia ei pystytä staattisella mikrosimulaatiomallilla kuvaamaan tai ennustamaan.

Näistä varauksista ja vastaväitteistä huolimatta on ilmeistä, että staattisistakin mikrosimulaatiomalleista on hyötyä perustulo-ohjelmien arvioinnissa. Mikrosimulaatiomallien avulla nähdään paremmin eri tulonsiirtojen keskinäiset riippuvuudet. Saamme ainakin paremman käsityksen siitä, mitä seikkoja perustulo-ohjelmia mahdollisesti toteutettaessa olisi otettava huomioon. Perustulon aiheuttamat rahavirratt nähdään paremmin yhteydessä koko tulonsiirtojärjestelmään. Perustulo-ohjelmien uskottavuus nähtävästi myös vaatii, että niitä perustellaan mahdollisimman huolellisilla ja yksinkertaisilla laskelmilla – samalla kun on myönnettävä, että mallilaskelmat eivät voi tavoittaa laajan, hypoteettisen yhteiskunnallisen uudistuksen kaikkia seurauksia.

Perustulo-ohjelmien konkretisointi

Perustulo voidaan määritellä tasasuureksi tulonsiirroksi, joka maksetaan kaikille kansalaisille näiden työmarkkina-asemasta ja muista tuloista riippumatta, myöskin perheasemasta riippumatta.⁶ Tällainen perusmääritelmä jättää kuitenkin monta kysymystä avoimeksi, ja perusmääritelmästäkin on erilaisia lievempiä muotoiluja. Joissakin

6. Esim. Vanderborght & Van Parijs 2005.

esityksissä perustulon suuruus saattaa sittenkin riippua perheasemasta siten, että se on puolisoille pienempi kuin yksinäisille.⁷ Voidaan ajatella myös porrastusta iän mukaan, ilman että perustulon keskeiset tavoitteet menetettäisiin.

Perusmääritelmässä avoimeksi jääviä kysymyksiä ovat mm.

- Ikäraja, josta lähtien perustuloa maksetaan. Maksetaanko perustuloa myös lapsille?
- Perustulon suhde olemassa olevaan sosiaaliturvaan. Maksetaanko se muun sosiaaliturvan lisäksi vai korvaako se muuta sosiaaliturvaa osittain vai onko mahdollisesti tarkoitus korvata koko olemassa oleva sosiaaliturvajärjestelmä perustulolla?
- Perustulon rahoitus: sosiaaliturvan karsiminen ja sosiaaliturvassa syntyvät säästöt, henkilökohtaiset tuloverot, välilliset verot, ympäristöverot ym.?
- Perustulon maantieteellinen ja oikeudellinen ulottuvuus: maksetaanko perustulo kansalaisuuden vai asuinmaan perusteella? Suljetaanko joitakin kansalaisryhmiä kuten vangit perustulon ulkopuolelle?

Kun laskelmia tehdään, näihin kysymyksiin on otettava kantaa. Seuraavassa lähtökohtana on täysi-ikäisille eli 18 v täyttäneille tasasuurena maksettava tulonsiirto, jota rahoitetaan korvaamalla perustulolla osittain muuta sosiaaliturvaa sekä henkilökohtaisilla tuloveroilla. Näitä oletuksia tarkennetaan myöhemmin tässä kirjoituksessa. Kansalaisuutta ja asuinpaikkaa koskevalla kysymyksellä ei ole suurta merkitystä Suomen kaltaisessa maassa, jossa maahanmuuttajien osuus väestöstä on pieni, mutta on luontevinta lähteä siitä, että perustulon saantiehdoiksi riittää maassa asuminen.

7. Esim. Soininvaara 1994.

Perustulon suuruus

Perustulon suhde vähimmäisturvaan

Mahdollisen perustulon suuruudesta on suomalaisessa keskustelussa esitetty erilaisia käsityksiä. Esimerkiksi vuonna 1988 Jan Otto Andersson hahmotteli 2 000 markan perustuloa, joka nykyrahassa on lähellä 500 euroa.⁸ Ilpo Lahtinen kuvasi vuonna 1992 2000 markan ”osittaisen” ja 2 500 markan ”täydellisen” perustulon. Nämä summat vastaavat nykyrahassa noin 400 ja 500 euroa, kun otetaan huomioon kuluttajahintaindeksin muutos.

Kun Osmo Soininvaara vuonna 1994 hahmotteli perustuloa, hän esitti perheen ensimmäisen aikuisen perustuloksi 1 700 markkaa ja toisen aikuisen perustulo olisi 1 200 markkaa.⁹ Nämä vastaavat euroiksi muunnettuna, inflaatio huomioon ottaen noin 340 euron ja 240 euron perustuloa. Suomen vihreiden viimeaikaisissa keskusteluissa on puhuttu 400–500 euron perustulosta, ja se on täsmennetty 440 euroksi puolueen valtuuskunnan kokouksessa helmikuussa 2007. Myös ajatus 700 euron perustulosta on ollut esillä julkisuudessa.¹⁰

Saksassa erilaiset järjestöt ovat tehneet ehdotuksia mm. 600 ja 800 euron perustulosta aikuisväestölle. Saksan uuden vasemmistopuolueen (Linkspartei.PDS) työryhmä on esittänyt suhteellista köyhyysrajaa vastaavaa 950 euron perustuloa, joka koskisi kaikkia 16 vuotta täyttäneitä.¹¹ Itävallan Attac on esittänyt 20 vuotta täyttäneelle aikuisväestölle vuositasolla 14 000 euron eli kuukausitasolla noin 1 170 euron perustuloa. Eläkeläisille perustulo olisi tässä ehdotuksessa vielä suurempi.¹² Belgiassa eräs vasemmistoliberaaliksi luonnehdittu puolue on esittänyt 500 euron perustuloa, joka rahoitettaisiin arvonnalisäveron tuntuvalla korotuksella.¹³

8. Andersson 1988.

9. Soininvaara 1994a, Soininvaara 1994b.

10. Vihreän perustulomallin luonnos 14.11.2006; Vihreä perustulomalli 2007.

11. Konzept für ein Bedingungsloses Grundeinkommen 16.7.2006. www.die-linke-grundeinkommen.de. Saksan vihreiden voimassaolevaan puolueohjelmaan perustulo ei sisälly.

12. Rätz ym. 2005, 87–91.

13. Vanderborght & Van Parijs 2005, 86.

Omaperäisimpiä perustulo-ohjelmia on ranskalaisen Bressonin esitys, jossa 300 euron kuukausittainen perustulo maksettaisiin kaikille kansalaisille syntymästä lähtien ja jossa perustulo rahoitettaisiin seteleitä painamalla eli keskuspankkivelalla.¹⁴

Perustulo-ohjelmissa joudutaan epäilemättä ottamaan huomioon sosiaaliturvan nykyinen taso. Esitetyn perustulon suhde nykyiseen vähimmäisturvaan vaikuttaa tietenkin ohjelmien kannatukseen ja uskottavuuteen, kun lähdetään siitä, perustulolla pääosin korvataan nykyistä perus- tai vähimmäisturvaa. Jos sen sijaan ajatellaan, että perustulolla korvattaisiin laajasti muutakin sosiaaliturvaa, sen tulisi olla varsin antelias.

Toimeentulotuen perusosa yksinäiselle henkilölle ensimmäisessä kuntaryhmässä on nykyisin 389 euroa kuukaudessa. Tätä voinee pitää uskottavan perustuloesityksen jonkinlaisena vähimmäismääränä Suomessa vuonna 2007. Olisiko mieltä esittää perustuloa, joka ei vastaa edes toimeentulotuen vähimmäisnormia? Toisena mahdollisena lähtökohtana voidaan pitää työttömien perusturvaa tai täyttä kansaneläkettä. Peruspäiväraha ja työmarkkinatuki on 514 euroa kuukaudessa, täysi kansaneläke ensimmäisessä kuntaryhmässä 525 euroa vuonna 2007. Peruspäivärahasta peritään veroa, ennakonpidätyksenä yleensä 20 prosenttia, jolloin nettopäiväraha on runsaat 400 euroa kuukaudessa. Täyden kansaneläkkeen voi saada verottomana.

On otettava huomioon, että todellinen vähimmäistulo on Suomessa suurempi kuin toimeentulotuen perusosa. Tätä perusosaa ei ole tarkoitettu asumiskustannusten peittämiseen. Kun perusosaan lisätään asumistukinormien mukainen asumiskustannus, päädytään vuonna 2007 yksinäisen, vuokralla asuvan henkilön kohdalla laskennalliseen vähimmäistuloon, joka vaihtelee 620 eurosta 798 euroon kuntaryhmän ja asunnon valmistumisvuoden mukaan.¹⁵ Kun todellisuudessa vuokrat tai myös asunnon pinta-ala varsin yleisesti ylittävät asumistuen normit, kunnat joutuvat melko usein maksamaan toimeentulotukena sen osan vuokrasta, joka ei mahdu näihin normeihin. Realistisempaa voi olla puhua esim. 700–900 euron vähimmäistulosta, jonka toimeentulotuki

14. Bresson 2000.

15. Ks. Honkanen 2006.

yleensä ottaen turvaa, jos yksinäisellä henkilöllä ei ole riittävästi muita tuloja ja jos erityisiä syitä toimeentulotuen epäämiseen tai pienentämiseen ei ole ja jos vuokra-asumisen taso katsotaan kohtuulliseksi.

Tästä voidaan päätellä, että 400–500 euron perustulo ei yleensä riitä vapauttamaan ainakaan yksinäistä työtöntä henkilöä kokonaan tarveharkintaisista tulonsiirroista. Jos perustulo on tätä luokkaa, yksinäisen työttömän tulojen täydennykseksi tarvitaan edelleen asumistuki ja usein myös toimeentulotuki. Järjestelmä ei ehkä yksinkertaistukaan niin radikaalisti, kuin toivottaisiin, eikä myöskään kannustavuutta tulisi niin paljon kuin odotetaan: asumistuen ja toimeentulotuen tiukka tarveharkinta vaikuttaisi edelleen epäkannustavasti monissa tapauksissa. Tai sitten köyhimpien kansalaisten tulotaso alentuisi, mikä tuskin on tarkoitus.

Toisaalta on selvää, että 400 – 500 euron perustulo parantaisi esim. opiskelijoiden asemaa, sillä opintoraha on nykyisin aina pienempi, korkeintaan 259 euroa. Asumislisä on korkeintaan 202 euroa, joten opintoraha ja asumislisä yhdessäkään eivät yllä nykyisin kuin 461 euroon kuukaudessa. Muita ryhmiä, jotka selvästi hyötyisivät esim. 500 euron perustulosta, ovat vähimmäistason (15,20 euroa päivässä) tai muuten pienen sairaus- tai vanhempainrahan saajat sekä useimmat lasten kotihoidon tukea saavat. Sama koskee niitä työttömien peruspäivärahan tai työmarkkinatuen saajia, joiden päiväraha on soviteltu, tarveharkinnalla vähennetty tai osittainen. Jos kyse on yksinäisestä henkilöstä, ei ole kuitenkaan aina varmaa, lisäisikö 400–500 euron perustulo todella henkilön tuloja, vai pysyvätkö tulot kenties ennallaan asumistuen ja toimeentulotuen pienentyessä.

Nykyisessä toimeentulotuessa puolisoiden perusosa on pienempi kuin yksinäisten aikuisten tai yksinhuoltajien. Pienennetty perusosa on myös vanhempiensa kotona asuvilla 18 vuotta täyttäneillä lapsilla. Jos perustulo on vähintään yksinäisen henkilön perusosan suuruinen ja jos se ei riipu perheasemasta, se suosii nykyiseen järjestelmään verrattuna puolisoita ja avopuolisoita ja muita perheitä, joissa on useampia aikuisia.

Ajateltaessa eläkeläisten asemaa, tilanne näyttää mutkallisemmalta. Eläketulovähennyksen ansiosta eläkkeet ovat nykyisin (vuonna 2007 yksinäisellä henkilöllä) verottomia 668 euron kuukausituloon asti, jos henkilöllä ei ole muita veronalaisia tuloja. Jos eläkkeet sovitetaan yhteen

perustulon kanssa ja jos perustulo alittaa nykyisen verottomana saatavan eläkkeen ja jos kaikkia sitä suurempia tuloja verotetaan, pienituloisten eläkeläisten asema huonontuisi. Joko perustulon on oltava vähintään mainittu 668 euroa kuukaudessa, tai sitten eläkeläisille on edelleen suotava muita anteliaammin verovähennyksiä. Yksi vaihtoehto olisi myös eläkkeiden rinnastaminen palkkaan, jolloin perustulo maksettaisiin nykyisten eläkkeiden lisäksi – se ymmärrettävästi toisi lisäongelmia perustulon rahoitukseen. Pienituloisten eläkeläisten asemaa huonontavalla perustulo-ohjelmalla tuskin on menestymisen mahdollisuuksia. Eläkeläisillä tavallaan jo on perustulo, jonka kansaneläkejärjestelmä ja siihen liittyvä verotuksen eläketulovähennys takaavat.

Silloin kun perustulolla korvataan muuta sosiaaliturvaa, sen vaikutus kansalaisen asemaan ei ole kovin suuri. Samaa voidaan sanoa niistä suurituloisista, joilla perustulon kääntöpuolena on todennäköisesti ankarampi verotus. Perustulon vaikutus on merkittävämpi silloin, kun sen saavat sellaiset henkilöt, jotka nykyisessä järjestelmässä ovat täysin tulottomia tai joiden saamat tulonsiirrot ovat nyt selvästi kaavailtua (esim. 500 euron) perustuloa pienempiä. Tällaisia ryhmiä ovat opiskelijat, kotityötä tekevät puoliset, monet vanhempiensa kotona asuvat ja näiden tuloista riippuvaiset aikuiset lapset, suuri osa lasten kotihoidon tuen saajista, sairausvakuutuksen pienimpiä päivärahoja saavat sekä ne työttömät, jotka eivät saa edes täyden peruspäivärahan suuruista päivärahaa.

Perustulo eri palkkatasoilla

Kaikki perustulo-ohjelmat lähtevät siitä, että perustulo on palkkatulojen kanssa kumuloituva. Toisin sanoen perustulo maksetaan aina olemassa olevien palkkatulojen lisäksi eikä palkkaa pienennetä perustuloa vastaan. Monesti kuitenkin päätellään, että perustulo käytännössä johtaisi nykyistä pienempiin palkkoihin joillakin ryhmillä.

Joka tapauksessa perustulolla olisi merkittäviä vaikutuksia nimenomaan pieniä palkkatuloja saavien kuten osa-aika- ja pätkätyöntekijöiden asemaan. Perustulon vaikutusta palkansaajien asemaan voidaan hahmottaa selvittämällä minkälainen perustulon ja tasaveroproosentin yhdistelmä vastaa eri tulotasoilla nykyistä veroastetta. Perustulo-

Palkka €/kk	Perustulo €/kk										
	0	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000
500	11 %	31 %	51 %	71 %	91 %	111 %	131 %	151 %	171 %	191 %	211 %
1 000	15 %	25 %	35 %	45 %	55 %	65 %	75 %	85 %	95 %	105 %	115 %
1 500	20 %	27 %	33 %	40 %	47 %	53 %	60 %	67 %	73 %	80 %	87 %
2 000	24 %	29 %	34 %	39 %	44 %	49 %	54 %	59 %	64 %	69 %	74 %
2 500	28 %	32 %	36 %	40 %	44 %	48 %	52 %	56 %	60 %	64 %	68 %
3 000	31 %	34 %	37 %	41 %	44 %	47 %	51 %	54 %	57 %	61 %	64 %
3 500	33 %	36 %	39 %	42 %	45 %	47 %	50 %	53 %	56 %	59 %	62 %
4 000	35 %	38 %	40 %	43 %	45 %	48 %	50 %	53 %	55 %	58 %	60 %
4 500	37 %	39 %	41 %	43 %	46 %	48 %	50 %	52 %	54 %	57 %	59 %
5 000	38 %	40 %	42 %	44 %	46 %	48 %	50 %	52 %	54 %	56 %	58 %

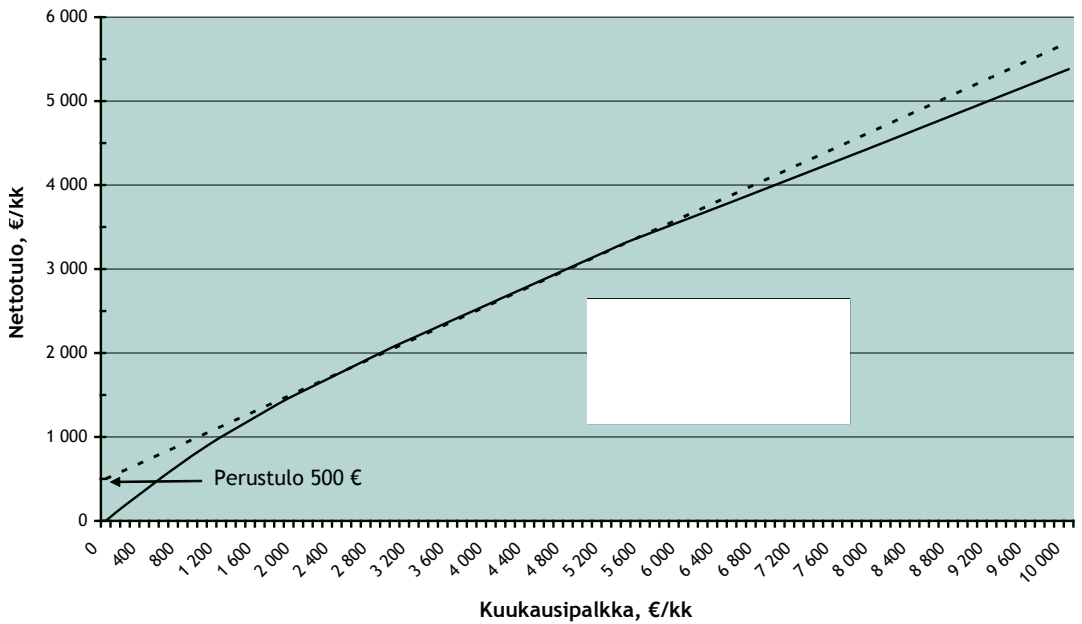
Taulukko 1. Eri palkka- ja perustulotasoja vastaavia tasaveroprosentteja, jotka pitävät nettotulon ennallaan.

ohjelmiin liitetään usein tasavero ja joka tapauksessa se on yksinkertaisin tapa käsitellä perustulon ja verotuksen yhteyttä. Tällainen laskelma on esitetty taulukossa 1.

Taulukkoa voidaan lukea seuraavasti: kun tiedetään kuukausipalkka (esim. 2 500 euroa) ja perustulo (esim. 500 euroa), taulukosta nähdään minkälainen tasaveroprosentti pitää nettotulon ennallaan (esimerkissä 48 prosenttia). Taulukko ei kerro, pitääkö veroprosentin olla taulukon osoittama, jotta perustulo voitaisiin rahoittaa. Voi olla, että tasapainoinen rahoitusohjelma vaatii joko suuremman tai pienemmän veroprosentin.

Taulukko on laadittu pitämällä lähtökohtana vuoden 2007 veroperusteita ja keskimääräistä kunnallisveroprosenttia perustapauksessa, jossa palkansaajalla ei ole muita kuin automaattisesti myönnettävät vähennykset. Jos otetaan huomioon myös esim. työmatka- tai korkovähennyksiä, veroprosentti ei voi olla yhtä suuri kuin taulukko osoittaa.

Taulukosta nähdään, että pienempiä tuloja lukuun ottamatta tasavero perustuloon yhdistettynä tuottaisi joissakin tapauksissa melko lähellä nykyistä verojärjestelmää vastaavan tuloksen. Esimerkiksi, jos kuukausi-

Kuva 1. Nykyinen palkkaverotus (2007) verrattuna perustuloon ja tasaveroon.

palkka on vähintään 2 000 euroa, 500 euron perustulo ja 47–49 prosentin tasavero on lähellä nykyistä ansiotulojen verojärjestelmää. Tätä asetelmaa selventää myös oheinen kuva 1, jossa on verrattu nykyisen palkkaverotusta 500 euron perustulon ja 48 prosentin tasaveron yhdistelmään. Keskipalkkatasoilla nykyinen verokäyrä ja hahmoteltu perustulon ja tasaveron yhdistelmä tuottavat suunnilleen saman nettotulon (kun erityisiä vähennyksiä ei oteta huomioon).

Mitä suurempi on perustulo, sitä suurempi voi sen rahoittamiseksi perittävä tasavero olla, ilman että keski- ja hyväpalkkaisten tulonsaajien nettotulot merkittävästi muuttuisivat. Mutta syntyy tietenkin kysymys, ovatko 50 prosentin luokkaa olevat tai sitä suuremmat marginaaliveroprosentit mielekkäitä keskitulotasoilla, pienistä tuloista puhumattakaan.

Pienipalkkaisille tämä rajoite taasen takaa sen, että perustulo useimmiten lisää tuloja ja ainakin vähentää tarveharkintaisten tulonsiirtojen tarvetta. Jos palkka on 1 000 euroa kuukaudessa, 500 euron perustulo lisää henkilön käteen jääviä tuloja edellyttäen, että veroprosentti pysyy alle 65 %:n. Tämä nähdään taulukosta 1. Koska 65 prosentin tasavero-

prosenttia ei voi pitää realistisena, voidaan sanoa, että 500 euron perustulo on aina edullinen henkilölle, jonka kuukausipalkka on 1 000 euron luokkaa. Ilmeistä on myös, että tällöin päädytään sellaiseen nettotuloon, joka nykyisillä perusteilla ei anna oikeutta asumistukeen tai toimeentulotukeen. Jos vero on korkeintaan 50 % tulosta, 1 000 euron palkkatasolla nettotulo on 500 euron perustulon ansiosta aina vähintään 1 000 euroa kuukaudessa. Jos bruttotulo on 1 500 euroa (perustulo + palkka) ja nettotulo vähintään 1 000 euroa, yksinäisellä henkilöllä ei ole nykyisten säännösten mukaan oikeutta asumistukeen eikä myöskään toimeentulotukeen, ellei kunnan sosiaalitoimisto korvaa poikkeuksellisen suuria asumiskuluja. Siten voidaan sanoa, että tulonsiirtojärjestelmä muodostuu tällaisissa tapauksissa todennäköisesti nykyistä kannustavammaksi.

Oletuksia

Näiden pohdintojen jälkeen voidaan edetä varsinaisiin laskelmiin, jossa käytetään mikrosimulaatiomallia. Kun tällaisia laskelmia ryhdytään tekemään, ratkaistavaksi tulee uusia kysymyksiä ja joudutaan tekemään lisäoletuksia. Perustulon idea on kylläkin selvä: vastikkeeton, henkilön työmarkkina- ja perheasemasta riippumaton tasasuuri tulo, josta ei makseta veroa. Tähän ideaan sinänsä ei kuitenkaan sisälly tietoa siitä, miten perustulo rahoitetaan ja mikä on sen suhde muuhun, olemassa olevaan sosiaaliturvaan. Tässä on syytä vielä konkretisoida alussa esitetyjä määritelmiä.

Tässä esitettävissä laskelmissa tehdään seuraavanlaisia oletuksia:¹⁶

1. Järjestelmään tehdään mahdollisimman vähän sellaisia muutoksia, jotka eivät johdu itse perustulosta.

Olisi ilmeisen epäloogista ja perustuloon liitettyjen lupauten vastaista, jos perustulo johtaisi esim. työttömien aseman heikkenemiseen. Muutenkin perustulo-ohjelmissa joudutaan ottamaan huomioon

16. Kirjoittaja on keskustellut tässä kohdin ja myöhemmin esitettävistä oletuksista Osmo Soininvaaran ja Ville Niinistön kanssa.

olemassa oleva sosiaaliturva. Siten voidaan päätyä seuraavaan oletukseen:

2. Perustuloa sovitetaan mahdollisimman hyvin yhteen muun sosiaaliturvan kanssa siten, ettei ainakaan pienituloisten sosiaaliturva heikkene.

Näiden peruslähtökohtien jälkeen voidaan tehdä muutamia konkreettisempia oletuksia:

3. Perustulo maksetaan 18 vuotta täyttäneille.
4. Perustuloa vastaava osuus vähennetään ansiosidonnaisista etuuksista ja muista veronalaisista sosiaalietuuksista. Vain se osa näistä tulonsiirroista, joka ylittää perustulon suuruuden, maksetaan perustulojärjestelmässä. Tämä koskee työttömyysturvaa, sairausvakuutuksen päivärahoja, lasten kotihoidon tukea ja opintotukea.
5. Tarveharkintaisten verottomien tulonsiirtojen – asumistukien ja toimeentulotukien – sekä päivähoitomaksujen perusteet säilyvät ennallaan. Asumistukiin ja päivähoitomaksuihin vaikuttavat edelleen bruttotulojen muutokset: kun perustulo luetaan bruttotuloon, sen huomioon ottaminen pienentää asumistukea ja suurentaa päivähoitomaksuja. Toimeentulotuki määräytyy edelleen nettotulojen mukaan siten, että kaikki kotitaloudet saavat vähintään toimeentulotukinormien mukaisen tulon. Perustulo voi tällöin vähentää toimeentulotuen tarvetta.
6. Perustulolaskelmassa ei puututa lapsilisiin, elatustukiin, vammaistukiin, hoitotukiin ja muihin sellaisiin tulonsiirtoihin, jotka korvaavat erilaisia kustannuksia ja ovat yleensä tuloista riippumattomia, verottomia tulonsiirtoja. Tämä koskee myös opintotuen asumislisää.
7. Perustulo rahoitetaan ja laskelma tasapainotetaan henkilökohtaisten tuloverojen avulla siltä osin kuin muusta sosiaaliturvasta ei synny tarvittavia säästöjä.

Viimeksi mainittu oletus perustuu paljolti uskottavuuden vaatimukseen. Tuskin olisi kovin vakuuttavaa kuitata rahoituskysymys viittaamalla välillisiin veroihin (esim. ympäristöveroihin) tai yhtiöveroihin, vaikka perustulon kytkeminen tällaiseen laajempaan verotuksen rakenteen muutokseen on tietenkin yksi mahdollinen vaihtoehto. Tämä verotusta koskeva oletus 7. johtaa jatkokysymykseen

siitä, minkälaisella tuloverolla perustulo rahoitetaan. Ilmeisesti on helpointa hahmotella perustulon rahoittamiseksi tasaverojärjestelmä, jossa henkilön tuloja verotetaan tasaverolla tai sitä lähellä olevalla järjestelmällä. Se ei merkitse sitä, että tasavero ja perustulo ehdottomasti kuuluisivat yhteen. Kyse on enemmänkin rahoituslaskelmien yksinkertaistamiseksi tehtävästä oletuksesta. Oletuksia voidaan jatkaa seuraavasti:

8. Perustulo rahoitetaan tasaverojärjestelmällä, jossa ei ole erityisiä verovähennyksiä. Tulonsiirtojen laskentaan liittyvistä teknisistä syistä perustulokin katsotaan veronalaiseksi tuloksi, mutta tasavero kohdistuu vain perustulon ylittäviin tuloihin.

Kuvan 1 sisältämä informaatio antaa aiheen vielä yhteen lisäoletukseen. Jos tasaveroprosentti ei ole riittävän suuri, suurten ansiotulojen verotus kevenee nykyiseen järjestelmään verrattuna. Koska tätä ei ehkä pidetä suotavana tulonjakotavoitteiden kannalta, voidaan edellyttää suurituloisille tasaveroa kireämpi verotus. Lisäämällä tasaveroasteikkoon yksi tai useampia portaita tullaan lähemmäksi nykyistä verojärjestelmää. Tässä tehdään vain seuraava oletus:

9. Yli 60 000 euron vuosituloista peritään 10 prosenttiyksiköllä korotettu vero.

Mikrosimulaatiomallit asettavat yhden rajoituksen tällaisille laskelmille. Käytettävissä olevissa suomalaisissa malleissa ei mallinneta työeläkkeitä. JUTTA-mallista, jota tässä käytetään, puuttuvat myös kansaneläkkeet. Perustulotulolaskelmien kohdistaminen myös eläkeläisille on tästä syystä ongelmallista. Seuraavassa esitetyt laskelmat koskevat muita täysi-ikäisiä henkilöitä kuin eläkeläisiä. Kuten edellä todettiin, perustulon kohdistaminen eläkeläisille asettaisi perustulon tasolle lisävaatimuksia, mikä myös tekisi eläkeläisiä koskevat laskelmat ongelmallisiksi. Kotitalouskohtaisiin tietoihin voi sisältyä kuitenkin myös eläkeläisiä, joille perustuloa ei ole laskettu. Perustulon ja eläkkeiden suhteesta on jo edellä esitetty näkökohtia erikseen.

Laskelmia simulaatiomallilla

Rahavirrat ja väestöryhmien aseman muutokset

Tässä esitetään ensin laskelmia rahavirroista koko kansantalouden tasolla sekä eri väestöryhmien asemaa kuvaavia tietoja. Kannustavuutta ja vaikutusta tuloeroihin selvitetään erikseen.

Kun oletuksista siirrytään simulaatiolaskelmiin, tehtävänä on ensin etsiä sellaisia tasaveroprosentteja, jotka pitävät yllä budjettitasapainon. Toisin sanoen tavoitteeksi asetetaan, että perustuloa saavien henkilöiden käytettävissä oleva tulot eivät koko väestön tasolla olennaisesti muutu. Voidaan laskea tasaveroprosentteja eri perustulotasoin. Tässä tyydytään vaihtoehtoihin 400 €, 500 € ja 600 € kuukaudessa.

Kun eläkeläiset jätetään laskelmasta pois, tulokseksi hahmottuu oikein taulukko 2. Tasapainottavaa tasaveroprosenttia on etsitty yhden prosenttiyksikön tarkkuudella. Mainituille perustulotasoin on löydetty tasaveroprosentit 43, 48 ja 52.

Perustulo,€/kk	Tasavero
400	43 %
500	48 %
600	52 %

Taulukko 2. Rahoituksen tasapainottava perustulon suuruuteen liittyvä tasaveroprosentti.

Kun tätä verrataan edellä esitettyyn taulukkoon 1 nähdään, että 400 euron perustulo olisi yleensä edullinen palkansaajille kaikille tulotasoinla, jos erityisiä verovähennyksiä ei oteta huomioon. Jos perustulo olisi 500 euroa, palkansaajat voittaisivat noin 2 000 euron kuukausituloihin asti. Sitä suuremmilla tuloilla palkansaajien asema säilyisi suurin piirtein ennallaan. Jos perustulo olisi 600 euroa, se vaatisi niin korkean veroprosentin, että suunnilleen 3 000 euron kuukausituloista lähtien palkansaajien asema heikentyisi.

Perustuloa suurennettaessa vaadittava veroprosentti ymmärrettävästi myös kasvaa. Perustulo korvaa vain osan muista tulonsiirroista, joten laskelman tasapainottamisen on tapahduttava osittain verotusta kiristämällä, jos perustuloa nostetaan. Taulukko 3 esittää, miten paljon tässä asetelmassa perustuloa on maksettava ja missä määrin se korvaa muita tulonsiirtoja, kun laskelmasta jätetään eläkeläiset pois.

Perustulo, €/kk	Lähtötilanne 0 €	400 €	500 €	600 €
Perustulo	0	+ 13 277	+ 16 596	+ 19 915
Veronalaiset tulonsiirrot (ei eläkkeitä)	4 432	- 2 396	- 2 746	- 2 973
Asumistuet	618	- 66	- 84	- 131
Toimeentulotuki	371	- 244	- 301	- 335

Taulukko 3. Eri suuruisten perustulojen vaikutus tulonsiirtojärjestelmään, milj. €. Vertailukohtana, johon nähden muutos on laskettu, on vuoden 2004 voimassaoleva lainsäädäntö mallinnettuna.

Mallilaskelmassa perustuloa kertyy niille henkilöille, jotka ovat 18 v täyttäneitä ja joilla ei ole eläketuloa, lähes 17 miljardia euroa, jos perustulo on 500 euroa. Mallinnettavia veronalaisia tulonsiirtoja, joita perustulo voi osittain korvata, on noin 4,4 miljardia. Tarveharkintaisia tulonsiirtoja eli asumistukia ja toimeentulotukea, joita perustulo voi myös korvata, on vajaa miljardi euroa. Siten on selvää, että perustulon rahoittamiseen ei riitä sekään, että muut tulonsiirrot korvattaisiin perustulolla kokonaan. Perustuloa on rahoitettava myös työ- ja pääomatulojen verotusta kiristämällä.

Mainituilla perustulotasolla voidaan korvata yli puolet veronalaisista tulonsiirroista. Jos perustulo olisi 600 euroa, se vähentäisi muiden veronalaisen tulonsiirtojen tarvetta lähes 3 miljardilla eurolla, mikä on noin 2/3 koko määrästä. Asumistukien tarpeeseen perustulo ei vaikuttaisi kovin merkittävästi, mutta se korvaisi valtaosan toimeentulotuesta. Jos perustulo olisi 600 euroa, toimeentulotukea ei tarvittaisi enää juuri lainkaan.

Laskelman pohjana käytetty verojärjestelmä on suoraviivainen. Kaikkia tuloja verotetaan samalla prosentilla ja mitään vähennyksiä ei ole.

Jos tällaiseen järjestelmään tuodaan uusia elementtejä kuten verovähennyksiä tai nykyisenkaltaisen pääomatulojen eriytetty verotus, on selvää, että ansiotuloja on verotettava ankarammin kuin taulukosta 2 voidaan päätellä.

Ilmeistä on, että perustulo hyödyttää ensi sijassa pienituloisia. Jos käytetään hyväksi tulonjakoaaineistossa valmiina olevaa kotitalouksien tulojen desiilijakoa, saadaan oheisen taulukon 4 osoittama kuva.

Tästä nähdään, että kokeiltu perustulojärjestelmä siirtää tuloja suu-remmista tuloluokista alempiin tuloluokkiin. Häviäjinä ovat vain kaksi ylintä tuloluokkaa.

Tulodesiili	Käytettävissä olevien tulojen muutos, milj. €
1	350,3
2	238,5
3	215,9
4	208,4
5	173,7
6	104,3
7	74,7
8	15,6
9	- 154,5
10	- 2 009,0

Taulukko 4. Perustulon vaikutus eri tulodesiilien käytettävissä oleviin tuloihin, kun perustulo on 500 € ja tasaveroprosentti 48 %.

Laskelman tasapainotus perustuu hyvin pitkälti siihen, että ylimmälle tuloluokille kertyvistä pääomatuloista peritään tasaverojärjestelmässä huomattavasti ankarampi vero kuin nykyisin. Jos näin ei oleteta tapahtuvan, laskelma olisi tasapainotettava korottamalla tasaveroprosenttia, jolloin mallin tulonjakoa tasoittavat vaikutukset eivät ole enää yhtä ilmeisiä kuin taulukon 4 luvuissa.

Käyttämällä hyväksi tulonjakoaaineiston karkeaa luokitusta sosiaali-ryhmistä, saadaan seuraavan taulukon 5 osoittama kuva tulojen siirtymistä, kun eläkeläiset jätetään laskelman ulkopuolelle.

Sosiaaliryhmä	Käytettävissä olevien tulojen muutos, milj. €
Yrittäjät	- 575,1
Toimihenkilöt	- 882,5
Työntekijät	+ 181,1
Opiskelijat	+ 708,3
Pitkäaikaistyöttömät	+ 172,5
Muut	+ 167,8
Yhteensä	- 228,3

Taulukko 5. Perustulon vaikutus eri sosiaaliryhmien käytettävissä oleviin tuloihin, kun perustulo on 500 € ja tasaveroprosentti 48 %.

Tässä asetelmassa maksajina ovat yrittäjät ja toimihenkilöt. Edellisen taulukon ansiosta voidaan täsmentää, että kyse on nimenomaan hyvä-tuloisista yrittäjistä ja toimihenkilöistä, joilla on isot pääomatulot. Hyötyjinä ovat ennen muuta opiskelijat, osittain myös pitkäaikaistyöttömät ja työntekijät sekä ryhmä ”muut”.

Kaiken kaikkiaan hyötyjiä on lukumääräisesti enemmän kuin häviäjiä, myös yrittäjien ja toimihenkilöiden ryhmissä. Se ilmenee seuraavasta taulukosta 6, jossa perustulo oletetaan edelleen 500 euroksi ja tasaveroprosentti 48 prosentiksi. Hyötyjä ja häviöitä on tarkasteltu yksilötasolla. Muutos on edellytetty vähintään 50 euroksi kuukaudessa, jotta henkilö olisi luettu hyötyjien tai häviäjien ryhmään.

Jos perustuloa korotetaan, on hyötyjien ja häviäjien lukumääriä arvioitaessa arvoitus, kumpi seikka painaa enemmän: perustulon korotus vai veroprosentin lisäys. Jos tässä asetelmassa verrataan 500 euron ja 600 euron perustuloa, näyttää siltä, että perustuloa korotettaessa sekä hyötyjien että häviäjien lukumäärät kasvavat perustulon suuretessa. Sen sijaan niiden lukumäärä, joiden tuloissa ei tapahdu merkittävää muutos, supistuu.

Sosiaaliryhmä	Muutos	Lukumäärä
Yrittäjät	hyötyjiä	130 000
	häviäjiä	107 000
	ennallaan	59 000
	yhteensä	296 000
Toimihenkilöt	hyötyjiä	344 000
	häviäjiä	271 000
	ennallaan	552 000
	yhteensä	1 167 000
Työntekijät	hyötyjiä	260 000
	häviäjiä	104 000
	ennallaan	275 000
	yhteensä	639 000
Opiskelijat ja koululaiset	hyötyjiä	242 000
	häviäjiä	5 000
	ennallaan	20 000
	yhteensä	267 000
Pitkäaikaistyöttömät	hyötyjiä	116 000
	häviäjiä	51 000
	ennallaan	98 000
	yhteensä	265 000
Muut	hyötyjiä	96 000
	häviäjiä	33 000
	ennallaan	30 000
	yhteensä	159 000
Yhteensä	hyötyjiä	1 188 000
	häviäjiä	571 000
	ennallaan	1 034 000
	yhteensä	2 793 000

Taulukko 6. Hyötyjien ja häviäjien lukumäärät sosiaaliryhmittäin, kun perustulo on 500 euroa ja tasaveroprosentti 48.

Kannustinvaikutukset

Perustulo-ohjelmien keskeisiä perusteluja on, että se johtaisi nykyistä kannustavampaan tulonsiirtojärjestelmään. Lisätulojen hankkiminen olisi nykyistä kannattavampaa pienituloisille eikä ns. työttömyys-, tulo- tai köyhyysloukkuja olisi ainakaan niin paljon kuin nykyisessä järjestelmässä.

Tulonsiirtojärjestelmän kannustinvaikutuksia tutkitaan usein juuri mikrosimulaatio-ohjelmilla. Mitattavia käsitteitä ovat mm. efektiiviset marginaaliveroasteet eli vero- ja tulonsiirtojärjestelmän yhteisvaikutus nettotuloihin silloin kuin henkilö tai kotitalous saa pienen lisätulon palkkatyöstä. Toinen käsite on ”työllistymisveroaste”, joka tarkoittaa verojen ja tulonsiirtojen nettomuutosta silloin kun työtön henkilö muuttuu työlliseksi henkilöksi. Tällöin oletetaan, että työ on kokoaikatyötä, joka vastaa henkilön ammattiasemaa ja muita ominaisuuksia. Näkökulma näissä tarkastelutavoissa on erilainen. Kun selvitetään efektiivisiä marginaaliveroasteita, katsotaan pienen tulonlisäyksen vaikutuksia henkilön nettotuloihin. Kun lasketaan työllistymisveroastetta, selvitetään työttömän henkilön työllistymisen vaikutusta tulonsiirtoihin, kun saatu työ oletetaan oikeaksi kokopäivätyöksi.

Tässä näitä kannustinvaikutuksia ei ryhdytä erikseen laskemaan simulaatiomallilla, mutta edellä esitetyn perusteella voidaan esittää joitakin näkökohtia perustulon vaikutuksista tulonsiirtojärjestelmän kannustavuuteen, lähinnä efektiivisiin marginaaliveroasteisiin.

Perustulo lisäisi tulonsiirtojärjestelmän kannustavuutta erityisesti silloin, kun se vähentää toimeentulotuen tarvetta. Toimeentulotuessa on periaatteessa 100 prosentin efektiivinen marginaaliveroaste: lisätulo johtaa aina toimeentulotuen pienentämiseen. Tosin tätä on lievennetty väliaikaisella säännöksellä, jonka mukaan toimeentulotuessa tulee jättää huomiotta 20 prosenttia työtuloista, enintään kuitenkin 150 euroa kuukaudessa.

Edellä nähtiin, että 400, 500 tai 600 euron perustulo korvaisi suurimman osan toimeentulotuesta. Jos perustulo olisi 600 euroa, toimeentulotuen merkitys jäisi hyvin vähäiseksi. Kannustavuuden lisääntyminen riippuu tässäkin perustulon suuruudesta.

Toinen ongelmakohta kannustavuuden kannalta on yleinen asumistuki. Se on tiukan tarveharkintainen tulonsiirto, joka pienenee melko jyrkästi tulojen kasvaessa. Edellä nähtiin, että perustulo pienentäisi jonkin verran asumistuen tarvetta, jos perustulo katsotaan asumistuessa huomioon otettavaksi tuloksi ja jos asumistuen perusteet muuten pidetään ennallaan. Perustulon pitäisi kuitenkin olla melko suuri, jotta se tekisi asumistuen kokonaan tarpeettomaksi. Kuten edellä todettiin, toimeentulotuen perusosasta ja asumistuen normeista muodostuva laskennallinen vähimmäistulo on yksinäiselle nykyisin vähintään 620 euroa kuukaudessa, pääkaupunkiseudulla ja kasvukeskuksissa käytännössä suurempi.

Jo 400–500 euron perustulo riittäisi poistamaan kokonaan tai lähes kokonaan työmarkkinatuen tarveharkinnasta, osittaisesta työmarkkinatuesta sekä lasten kotihoidon tuen tulosidonnaisuudesta johtuvat kannustinongelmat. Perustulo korvaisi silloin työmarkkinatuen ja lasten kotihoidon tuen niin, ettei tulosidonnaisuudella tai tarveharkinnalla olisi enää mieltä. Myös soviteltu peruspäiväraha tai soviteltu työmarkkinatuki menettäisi merkityksensä, koska perustulo olisi aina vähintään nykyisen täyden nettopäivärahan suuruinen.

Sen sijaan kysymys ansiosidonnaisesta sovitellusta päivärahasta on mutkikkaampi. Tuskin voidaan luoda järjestelmää, jossa ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha olisi täysin riippumaton työttömän työtuloista. Näissä tapauksissa tietty kannustusongelma säilyisi: työttömän lisätulot pienentäisivät hänen saamiaan tulonsiirtoja. Jos työttömyysturva yleensäkin säilyy erillisenä tulonsiirtojärjestelmänä, on luonnollista, että työttömän työtulot ainakin jonkin tuloajan tai työajassa mitattavan työpanoksen jälkeen vähentävät työttömyysturvaa.

Opintotuessa on nykyisinkin vähän kannustusongelmia, sillä pienet lisätulot eivät vähennä opintorahaa eivätkä tulot vaikuta suoraan opintotuen asumislisään. Opintokuukausina voi ansaita 505 euroa työtuloa, ilman että se vaikuttaa opintotukeen. Jos opintotuki korvautuisi perustulolla, opiskelija voisi vapaasti hankkia lisätuloja. Tämä ei ehkä ole kovin mielekäs tavoite, sillä opiskelijan odotetaan keskittyvän opiskeluun eikä palkkatyöhön. Nykyistä opintotukea korkeampi perustulo kylläkin vähentäisi työtulojen tarvetta. Myöskään vanhempien tuloilla ei olisi enää vaikutusta.

Vanhuuseläkkeellä olevat voivat nytkin hankkia vapaasti lisätuloja, ilman että se pienentäisi eläkkeitä. Myös työkyvyttömyyseläkkeen saajilla on mahdollisuuksia lisätulon hankkimiseen, niin ettei se pienennä eläkettä, mutta vain määritellyn työkyvyttömyyden rajoissa. Hahmotellusta perustulosta ei tässä eikä muussakaan mielessä olisi juuri etua tai apua eläkeläisille – tai voidaan sanoa, että eläkeläisillä on jo sitä edullisempi perustulo.

Asian käänttöpuoli on, että perustulon toteuttaminen johtaisi tavallisilla pienituloisilla palkansaajilla marginaaliveroasteiden merkittävään kohoamiseen. Se on ilmeistä näiden laskelmien tasaveromalleissa, mutta muutenkin se olisi todennäköistä. Edellä esitettyjen laskelmien mukaan 500 euron perustulo vaatisi vähintään 48 prosentin tasaveron. Nykyisin marginaaliveroaste on alle 48 prosenttia, kun vuosipalkka on alle 36 000 euroa. Pienillä alle 11 000 euron vuosituloilla palkkatulojen marginaaliveroaste jää nykyisin alle 20 prosentin. Kannustavuusongelma siirtyisi näissä perustulo-ohjelmissa siten pienten palkkatulojen melko korkeisiin marginaaliveroasteisiin, jos niihin liitetään tasaveromalli. Se voi olla myös merkittävimpiä esteitä perustulo-ohjelmien käytännön toteuttamisen tiellä: suhteellisen vaatimatonta perustuloa vaatii melko korkean tuloveroasteen, sekä keskimäärin että marginaaliveroasteilla mitaten.

Tuloerot ja köyhyys

Tuloerojen vähentäminen sekä köyhyyden lieventäminen tai poistaminen on myös perustuloon liitetty lupaus tai odotus. Se on myös mikro-simulaatiolaskelmille sovelias tutkimuskenttä.

Tuloeroja kuvataan monin tavoin. Tunnetuimpia synteettisiä mittareita on Gini-kerroin. Köyhyyden kuvaamisessa tärkeimpiä mittareita ovat suhteellista köyhyyttä kuvaavat mittarit. Silloin määritellään suhteellinen köyhyysraja, joka on esimerkiksi 50 prosenttia mediaaninettotuloista. Nykyisin OECD ja EU käyttävät kansainvälisissä vertailuissa ensi sijassa 60 prosentin rajaa. Tuloeroja kuvaavat mittarit kytkeytyvät kulutusyksikkökäsitteeseen, jonka avulla kooltaan ja rakenteeltaan erilaiset kotitaloudet tehdään yhteismitallisiksi (ks. liite laskelmien perusteista).

Jo edellä esitetty taulukko 4 tulojen siirtymistä eri desiileissä antoi

kuvan perustulon ja esitetyn veromallin mahdollisista vaikutuksista tulonjakoon. Oheisessa taulukossa 7 on verrattu simulaatiolaskelmilla tuotettuja vuoden 2004 aineistosta laskettuja tulonjakomittareita perustilanteessa sekä sovellettaessa 500 euron perustuloa ja 48 prosentin tasaveroa. On otettava huomioon, että vertailu koskee vain niitä kotitalouksia, joihin perustulo kohdistuu. Eläkeläiskotitaloudet jäävät laskelman ulkopuolelle. Laskelmat koskevat kotitalouksia eikä henkilöitä. Sen vuoksi perustilannetta kuvaavat luvut eivät ole yhdenmukaisia Tilastokeskuksen julkistamien tulonjakoindeksien kanssa, joihin eläkeläisten tulot vaikuttavat monin verroin suuremmalla painolla.

Suure	Lähtötilanne	”Perustulo 500 €/tasavero 48 %”
Mediaani/kulutusyksikkö, €/v	20 215	20 694
Köyhyysaste, 40 %	3,7 %	1,7 %
Köyhyysaste, 50 %	10,1 %	7,8 %
Köyhyysaste, 60 %	16,5 %	14,0 %
Gini-kerroin	26,1 %	22,7 %
Kotitalouksien lukumäärä	1 684 184	1 684 184

Taulukko 7. Tulonjakoa kuvaavia mittareita.

Simulaatiolaskelma kertoo, että 500 euron perustulo yhdistettynä 48 prosentin tasaveroon tasoittaisi tuloeroja ja vähentäisi köyhyyttä. Köyhyysaste alenisi riippumatta siitä, käytetäänkö köyhyysrajana 40, 50 tai 60 prosenttia mediaanitulosta. Gini-kerroin alenisi usealla yksiköllä.

Tuloerot perustuvat pääosin sellaisiin tekijöihin, joita ei suoraan hallita tulonsiirto- ja verojärjestelmällä kuten palkkaeroihin sekä suurituloisten pääomatuloihin. Tuloeroja ei siten voi hallita yksin perustulojärjestelmällä eikä millään muullakaan sosiaalipoliittisella järjestelmällä. Sen sijaan köyhyyteen tulonsiirtojärjestelmällä on suurempi vaikutus, sillä pienituloisimmat kotitaloudet elävät valtaosin julkisen vallan tulonsiirtojen varassa.

Näissä laskelmissa käytetty tasaverojärjestelmä kohdistuu huomattavasti nykyistä ankarammin suuriin pääomatuloihin ja etenkin

osinkotuloihin. Jos tästä oletuksesta luovutaan, mallit eivät siirtäisi siinä määrin tuloja ylemmistä tuloluokista alemmille, kuin taulukon 4 ja taulukon 7 luvuista voidaan päätellä.

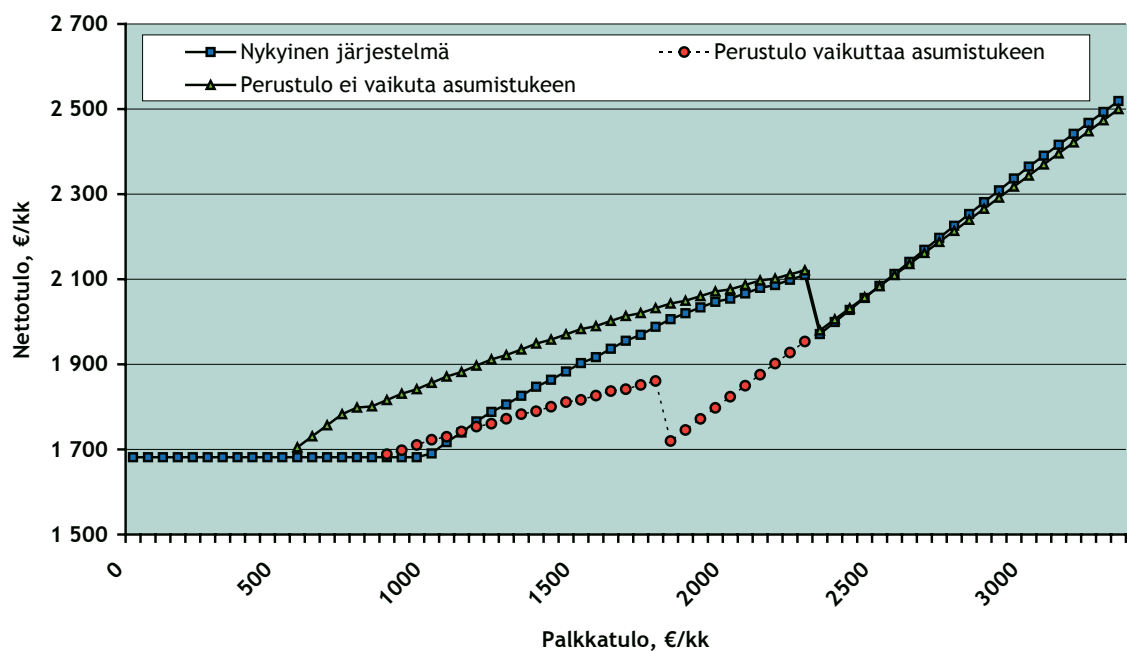
Köyhyyteen perustulo-ohjelmilla on ilmeisemmin olennainen vaikutus silloin kun ne korottavat pienituloisimpien kansalaisten kuten pitkäaikaistyöttömien ja opiskelijoiden tuloja. On vain huomattava, että perustulo korottaa yleensä myös mediaanituloa, jolloin sen vaikutus suhteelliseen köyhyyteen ei ole välttämättä niin suuri kuin odotetaan. Taulukon 7 kuvaamassa tilanteessa mediaanitulo kohoaa 479 euroa/vuosi. Antelias perustulo vaatii ankaran verotuksen, jolloin perustulon vaikutukset tuloeroihin voivat joillakin tulotasolla olla ristiriitaisia. Olisi erikseen tutkittava, mikä kullakin tulotasolla on nettovaikutus, kun perustuloa korotetaan ja samalla verotusta kiristetään.

Perustulo ja asumistuki

Edellisessä luvussa tehtiin oletus tai pikemminkin asetettiin rajaehto, että perustulo ei saisi johtaa pienituloisten sosiaaliturvan heikentymiseen. Sitä ennen tehtiin huomiota perustulon suuruuden ja nykyisen vähimmäisturvan suhteesta. Kun simulaatiolaskelmalla on täsmennetty, minkälaisella veroprosentilla perustulo on rahoitettavissa, tähän kysymykseen voidaan vielä palata.

Jos perustuloon liitetään toimeentulotuki nykyisin normein, erityistä ongelmaa ei pienimmillä tulotasolla tule. Kaikilla pienituloisilla olisi edelleen oikeus vähintään toimeentulotukilain määrittelemään tuloon. Perustulon suuruudesta riippuu, missä määrin toimeentulotukea enää tarvittaisiin. Kuten edellä todettiin, esim. 600 euron perustulo korvaisi toimeentulotuen lähes kokonaan. Sen sijaan 400–500 euron perustulo säilyttäisi osan toimeentulotuen tarpeesta.

Asumistuessa asetelma on kuitenkin ongelmallisempi, sillä asumistukea voidaan maksaa monissa tapauksissa myös toimeentulotuen normeja suuremmilla tulotasolla silloin kun kotitalouden tulonlähteenä on palkkatulo. Laskelmissa tehtiin oletus, että perustulo otetaan huomioon asumistukeen vaikuttavana tulona. Jos perustulon rahoittamiseksi perittävä tasavero on suuri, tässä laskelmassa syntyy mahdollisuus, että

Kuva 2. Perustulon vaikutus yksinhuoltajan nettotuloihin (2 lasta, vuokra-asunto Helsingissä)

perustulosta johtuva bruttotulon kasvu syö enemmän asumistukea kuin perustulo muuten lisää kotitalouden tuloja.

Kuvassa 2 on otettu esimerkiksi Helsingissä asuva kahden lapsen yksinhuoltaja. Yksinhuoltajan oletetaan asuvan asumistuen normien mukaisesti uudessa asuintalossa. Silloin laskennallinen vähimmäistulo on 1 682 euroa vuonna 2007. Kuten edellisissä esimerkeissä, tässäkin vertailukohdaksi on otettu 500 euron perustulo, johon liittyy 48 prosentin tasavero. Kuvio esittää, miten perheen nettotulot muuttuvat palkkatulojen kasvaessa nolasta 3 300 euroon.

Jos perustulo otetaan huomioon tulona asumistuessa, esimerkklaskelmassa perheen nettotulot pienentyvät nykyiseen verrattuna, kun palkkatulo on 1 200–2 200 euroa. Asumistuki lakkaa, kun palkkatulot ovat 1 800 euroa. Jos taas perustuloa ei oteta huomioon asumistuessa, oletettu perustulojärjestelmä lisää esimerkkiperheen tuloja melko laajalla tuloalueella, kun palkkatulot ovat 600–2 200 euroa. Samoin kuin nykyjärjestelmässä, asumistuki lakkaa, kun palkkatulot ovat 2 250 euroa.

Tämä esimerkki osoittaa, että kuvitellulla perustulouudistuksella olisi monenlaisia vaikutuksia, ja että vaaditaan tarkkoja laskelmia eri vaikutusten huomioon ottamiseksi ja luultavasti paljon enemmän muutoksia, kuin näiden kaavamaisten laskelmien oletuksissa. Koska asumistuen vaikutus koko järjestelmän kustannuksiin ei ole kovin olennainen (ks. taulukko 3), simulaatiolaskelmia ei ole tehty uudestaan muuttamalla asumistukea koskevia oletuksia. Jos perustuloa ei oteta huomioon asumistuessa, järjestelmän kustannukset kohoaisivat jonkun verran ja samoin järjestelmästä hyötyvien pienituloisten palkansaaajien määrä kasvaisi hieman.

”Jalostettu” laskelma

Tämän julkaisun aloitteentekijöiden toivomuksesta simulaatiomallilla on laskettu myös hieman monivaihteisempi ja ”realistisempi” perustulovaihtoehto. Siinä tehdään joukko lisäoletuksia, jotka lähentävät oletettua tasaverojärjestelmää nykyiseen. Lähtökohdaksi otetaan 400 euron perustulo. Koska suurempi, esimerkiksi 500 euron perustulo näyttää tässä johtavan liian korkeaan veroprosenttiin, muita vaihtoehtoja ei lasketa.

Pääomatulot eriytetään ansiotulojen verotuksesta ja niiden veroprosentti on 29. Osinkotuloja verotetaan samalla veroprosentilla eikä erityisiä huojennuksia osingoille ole. Kuten nykyisinkin pääomatuloista vähennetään pääomatulojen hankkimisesta aiheutuneet kulut ja korot sekä asunto- ja opintolainojen korot. Jos pääomatulot eivät riitä näiden vähennysten tekemiseen, yli menevät asunto- ja opintolainojen korot vähennetään ansiotulojen veroista alijäämähyvityksenä kuten nykyisessä järjestelmässä. Jos pääomatuloja ei ole lainkaan, ansiotulojen veroista vähennetään 29 prosenttia asunto- ja opintolainojen koroista. Ansioituloista tehdään vuoden 2004 lain mukaiset vähennykset tulonhankkimiskuluista, työmatkakuluista ja työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksuista. Rajaveroprosentiksi yli 60 000 vuosituloille asetetaan 55.

Näin muutetuilla oletuksilla 400 euron perustuloa koskeva simulaatiolaskelma tasapainottuu, kun ansiotulojen veroprosentiksi asetetaan 48 prosenttia. Tämän laskelman tarkempia tuloksia on esitetty liitteessä 2.

Tulokset ovat samansuuntaisia kuin edellä, mutta siirtyminen keveämpään pääomatulojen verotukseen laimentaa tuloerojen tasoitusta. Kun perustulo on pienempi kuin edellä käytetty 500 euron oletus, vaikutus köyhyysasteeseen on vaatimattomampi kuin taulukon 7 luvuissa esitettiin.

Tämä vaihtoehto ei ole sama kuin Vihreän liiton valtuuston helmikuussa 2007 esittämä perustulo-ohjelma, jossa on edelleen eräitä lisäoletuksia ja jossa perustulo on asetettu 440 euroksi.

On huomattava, että nämä simulaatiolaskelmat on tehty vuoden 2004 aineistolla ottamalla vertailukohdaksi vuoden 2004 lainsäädäntö. Talouskasvun vuoksi sekä erityisesti verolainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi laskelmien tasapainoehdot voivat olla melko lailla toisensuuntaisia, jos ne tulevaisuudessa tehdään esimerkiksi vuoden 2007 aineistolla ja ottamalla vertailukohdaksi vuoden 2007 lainsäädäntö.

Yhteenvetoa

Edellä on tarkasteltu perustulo-ohjelman mahdollisia vaikutuksia, kun lähtökohtana on nykyinen suomalainen sosiaaliturva- ja verojärjestelmä. Tarkastelussa on käytetty hyväksi sekä esimerkkilaskelmia että mikrosimulaatiolaskelmia. Perustulo on aluksi yhdistetty yksinkertaiseen tasaverojärjestelmään, joka turvaa perustulon verottomuuden ja jossa on yksi porrassuuremmille tuloille. Tasaverojärjestelmä ja vaaditut muutokset sosiaaliturvassa pyritään mitoittamaan ja tasapainottamaan siten, että koko väestön tasolla nettotulot eivät olennaisesti muutu. Lopuksi on tehty myös hieman realistisempi laskelma, jossa ansio- ja pääomatulojen verotus on eriytetty ja muutamia verovähennyksiä on säilytetty.

Kun erilaisia perustuloesityksiä yritetään sovittaa nykyiseen sosiaaliturva- ja verojärjestelmään, havaitaan tiettyjä ongelmia ja jännitteitä jo ennen kuin tehdään tarkempia laskelmia mikrosimulaatiomallilla. Jos halutaan, että perustulo korvaisi kokonaan nykyiset tarveharkintaiset tulonsiirtojärjestelmät, sen pitäisi olla nykyistä työttömien perusturvaa suurempi, ehkä 700 euron luokkaa. Silloin se säilyttäisi myös pienituloisimpien eläkeläisten aseman suurin piirtein ennallaan. Toisaalta

pienempikin, esim. 400–500 euron perustulo parantaisi yleensä opiskelijoiden ja monien muidenkin pienituloisten ryhmien asemaa. Perustulo muuttaisi merkittävästi pienituloisten palkkatyöntekijöiden, esimerkiksi osa-aikatyöntekijöiden asemaa. Jos palkkatulo on esim. 1000 euron luokkaa, nettotulot voivat kohota melko vaatimattomankin perustulon myötä eikä tarvetta turvautua (tai oikeutta) asumistukeen tai toimeentulotukeen yleensä olisi. Jos perustulo taas olisi hyvin antelias, ongelmaksi nousee kuitenkin se, että vaadittava veroprosentti huonontaisi jopa keskituloisten palkansaajien asemaa. Näyttää siltä, että rajat optimaaliselle perustulolle – jos sellaista etsitään – ovat melko ahtaat. Pieni perustulo ei muuta kovinkaan merkittävästi pienituloisten asemaa, kun taas antelias perustulo johtaa helposti sellaiseen verotukseen, joka uhkaa jo keskipalkkaistenkin palkansaajien tulotasoa. Näistä rajoituksista irtaantuminen edellyttäisi paljon laajamittaisempaa ja monitahoisempaa kansantulon uudelleenjakoa, jossa välineenä olisi myös yhtiöverotus ja kenties välillinen verotus.

Kun mikrosimulaatiomallilla etsitään tasaveroprosenttia, joka tasapainottaisi perustulon rahoituksen, laskelmiin saadaan enemmän realismia. Jos perustulo olisi 400 – 500 euroa, tasaveroprosentti voisi olla alle 50 prosenttia tai lähellä 40 prosenttia, mitä pidettäisiin ehkä siedettävänä. Jos perustulo olisi 600 euroa kuukaudessa, tasaveroprosentti kohoaisi yli 50:n, mitä luultavimmin pidettäisiin epärealistisena tai epämielikkäänä ratkaisuna. Tällainen perustulon ja tasaveron yhdistelmä johtaisi myös siihen, että palkansaajien nettotulot pienentyisivät noin 3 000 euron kuukausituloista lähtien.

Perustulo tekisi epäilemättä tulonsiirtojärjestelmästä kannustavamman, etenkin siltä osin kuin se korvaa toimeentulotukea ja muita tarveharkintaisia tulonsiirtojärjestelmiä. Kannustavuutta mitataan tällöin efektiivisillä marginaaliveroasteilla, jotka voivat vaikuttaa halukkuuteen hankkia pieniä lisätuloja. Jos halutaan, että perustulo korvaisi myös asumistuen, sen pitäisi olla huomattavan suuri. Ansiosidonnaista työttömyysturvaa ei voida tietenkään kokonaan tehdä työtuloista riippumattomaksi. Siten tietty tarveharkinta säilyisi perustulon rinnalla – etenkin jos perustulo on vaatimaton. Sitä paitsi perustulon rahoitus nostaa näissä laskelmissa pienten palkka- ja työtulojen marginaaliveroastetta

tuntuu vastikin. Tämä on myös tärkeimpiä rajoitteita perustulo-ohjelmien toteuttamisen tiellä: melko vaatimatonkin perustulo vaatii suhteellisen korkean marginaaliveroasteen. Jos tavoitellaan anteliasta perustuloa, voi olla vaikeata selvittää alle 50 prosentin marginaaliveroasteilla – ellei apuun haeta henkilöiden tuloverotuksen ohella muita veromuotoja.

Perustulo todennäköisesti pienentäisi tuloeroja ja vähentäisi köyhyyttä. Vaikutukset tuloeroihin laajemmin riippuvat kuitenkin enemmän siitä, miten perustulo rahoitetaan kuin perustulosta sinänsä. Vaikutuksia suhteelliseen köyhyyteen laimentaa se, että perustulo nostaisi todennäköisesti mediaanituloa. Joka tapauksissa suuri osa pienituloisimmista kotitalouksista ja henkilöistä hyötyisi perustulosta, osittain jo melko vaatimattomastakin.

Kannustavuutta voidaan lisätä, sosiaaliturvaa yksinkertaistaa ja köyhyyttä vähentää myös nykyistä tulonsiirtojärjestelmää kehittämällä. Perustulo on radikaalimpi vaihtoehto, jossa kansantulon uudelleenjakoa laajennetaan merkittävästi. Tässä kirjoituksessa tarkoituksena ei ole ollut verrata perustuloa maltillisempiin uudistuksiin.

Lopuksi on syytä painottaa, että tällaisella mikrosimulaatiolaskelmalla ei voida selvittää, miten perustulo vaikuttaa kansalaisten käyttäytymiseen työmarkkinoilla. Jo se, mikä on efektiivisten marginaaliveroasteiden alentamisen todellinen vaikutus pienituloisilla, on arvoitus. Loogista on tietenkin olettaa, että myös käyttäytymisvaikutukset riippuvat perustulon suuruudesta. Jos perustulo on hyvin pieni, se tuskin vähentäisi merkittävästi palkkatyön tarjontaa eli se ei kannustaisi ”joutilaisuuteen” ja efektiivisten marginaaliveroasteiden alentaminen saattaa vaikuttaa odotetulla tavalla. Jos perustulo olisi antelias, on ainakin joillekin ryhmille olemassa selvä houkutus vähentää palkkatyön tarjontaa eli asettaa etusijalle ”joutilaisuus” – tai ainakin muut toiminnan muodot kuin palkkatyö. Marginaaliveroasteiden kohoaminen voisi myös vaikuttaa tähän suuntaan.

Kun perustulon käyttäytymisvaikutuksista spekuloidaan, taustalla on myös aina jonkinlainen ihmiskuva. Jos ihmiskuva on yksipuolinen – esimerkiksi ajatellaan, että ihminen on luonnostaan työtä vieroksuva, tai sitten päinvastoin – myös päätelmät perustulon vaikutuksista voivat olla yksipuolisia.

Yhtä lailla nämä mallilaskelmat jättävät epäselväksi sen, mikä on perustulon vaikutus eri työntekijäryhmien palkkatasoon. Joka tapauksessa perustulo muuttaisi enemmän pieni- kuin keski- tai hyväpalkkaisten työntekijöiden asemaa. Voi olla, että perustulon vaikutukset olisivat vallankumouksellisimpia nimenomaan pienipalkkaisten työntekijöiden asemassa.

Liite 1: Laskelmien perusteet

Tässä kirjoituksessa esitetyt esimerkkítiedot ja -laskelmat perustuvat vuoden 2007 alussa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Sen sijaan mikrosimulaatiolaskelmat on tehty vuoden 2004 aineistolla ja vuoden 2004 lainsäädännöllä, koska vuoden 2004 tulonjakoaineisto on tuorein saatavilla oleva.

Verotusta koskevissa esimerkkilaskelmissa lähtökohtana on tavallinen palkansaaja, jolla on oikeus vain automaattisesti myönnettäviin vähennyksiin. Kunnallinen veroprosentti on koko maan keskiarvo. Kirkollisveroa ei ole otettu huomioon, mutta palkansaajan eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sisältyvät laskelmaan. Mikrosimulaatiolaskelmissa verotus on laskettu huomioon niin tarkkaan kuin aineiston perusteella on mahdollista ottamalla huomioon kaikki vähennykset, todellinen kunnallisveroprosentti ym.

JUTTA-mikrosimulaatiomallissa käytetään Tilastokeskuksen tuottamaa tulonjakotilaston ns. palveluaineistoa, joka on noin 30 000 henkilön ja noin 11 000 kotitalouden otos koko väestöstä. Siihen on liitetty myös vakuutusvalvonnan rekistereihin perustuva tiedosto ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta. Aineisto ei sisällä ns. laitospäestöä.

JUTTA-mikrosimulaatiomalli sisältää työttömyysturvan, sairausvakuutuksen päivärahat, lasten kotihoidon tuen ja päivähoitomaksut, opintorahat ja opintotuen asumislisän, tulo- ja varallisuusverotuksen, lapsilisät ja elatustuet, yleisen asumistuen, eläkkeensaajien asumistuen ja toimeentulotuen. Kun perustulo on lisätty laskelmaan, veronalaiset tulonsiirrot on sovitettu yhteen perustulon kanssa siten, että vain perustulon ylittävä osuus esim. työttömyyspäivärahoista maksetaan. Koska osa

tulonsiirroista mallinnetaan etuuspäivien lukumäärän mukaan, yhteensovitus toteutetaan myös etuuspäivätasolla. Esim. jos työttömyyspäiväraha 10 päivältä on pienempi kuin perustulo 10 työttömyyspäivältä, työttömyyspäiväraha nollataan ottamalla huomioon, että työttömyyspäiviä katsotaan kuukaudessa olevan keskimäärin 21,5. Perustulon ylittävä osa säilytetään vastaavasti.

Perustulo oletetaan laskelmassa veronalaiseksi tuloksi. Koska tasavero-mallissa verotettavan tulon alaraja on yhtä suuri kuin perustulo, perustuloa ei kuitenkaan veroteta. Veronalaisuutta koskevalla oletuksella on vaikutusta lähinnä yleiseen asumistukeen, jonka tarveharkinnassa lähtökohtana ovat asuinkunnan veronalaiset tulot. Kun nämä tulot perustulon myötä nousevat, asumistuki pienenee. Toimeentulotuki taas määräytyy nettotulojen ja asumiskulujen mukaan. Toimeentulotukea laskettaessa opiskelijoiden tuloihin on lisätty laskennallinen opintolaina, vaikka opiskelijalla ei todellisuudessa olisi opintolainaa. Malli laskee myös lasten päivähoitomaksut, jotka osaltaan vaikuttavat toimeentulotukeen. Perustulon vaikutus päivähoitomaksuihin on kuitenkin pieni.

Laskelmissa ei puututa eläkkeisiin eikä lapsilisiin, elatustukiin, vammaistukiin, eläkkeensaajien hoitotukiin yms. tulonsiirtoihin.

Mikrosimulaatiomalliin perustuvissa vertailuissa lähtökohtana on mallilla laskettu vuoden 2004 lainsäädännön mukainen perustilanne, joka mallintamiseen liittyvien epätarkkuuksien ja valintojen vuoksi jonkin verran poikkeaa datan ja tilastojen antamasta kuvasta, erityisesti tarveharkintaisten tulonsiirtojen kohdalla.

Perustulo on laskettu 18 v täyttäneille henkilöille, ei kuitenkaan eläketulon saajille. Vertailulaskelmat koskevat niitä henkilöitä, joilla on perustuloa, tai niitä kotitalouksia, joissa on perustulon saajia. Jos vertailu perustuu kotitalouskohtaisiin tietoihin, mukaan tulee myös henkilöitä joilla ei perustuloa: alle 18-vuotiata lapsia sekä eläkeläisiä. Vaikka heillä ei ole laskelmissa perustuloa, heihin kohdistuu sama verojärjestelmä kuin perustulon saajiin. Ns. jalostetussa versiossa oletusta on muutettu siten, että henkilöihin, jotka eivät saa perustuloa, sovelletaan vuoden 2004 tulonsiirto- ja verolainsäädäntöä. Yksilö- ja kotitalouskohtaisiin tietoihin perustuvat vertailut eivät ole täysin yhdenmukaisia, ja kotitalouskohtaisissa luvuissa voi olla jonkin verran vääristymää. Taulukkojen 3, 4 ja 7 tiedot

koskevat kotitalouksia, taulukkojen 2, 5 ja 6 tiedot henkilöitä. Liitteen 2 taulukot 1, 4 ja 5 koskevat kotitalouksia ja taulukot 2 ja 3 henkilöitä.

Taulukon 4 desiilijako perustuu tulonjakotilaston laskelmiin, joissa tulodesiilit muodostetaan kotitalouksien kulutusyksikköä kohden käytettävissä olevien tulojen mukaan. Kulutusyksikkömääritelmä on OECD:n ns. modifioitu määritelmä, jonka mukaan kotitalouden ensimmäinen aikuinen on 1 kulutusyksikkö, seuraavat aikuiset ja 14 v täyttäneet lapset kukin 0,5 kulutusyksikköä ja kukin alle 14-vuotias lapsi 0,3 kulutusyksikköä. Koska tulonjakolaskelmat koskevat vain perustulon piirissä olevia kotitalouksia ja koska ne on tehty kotitaloustasolla, niitä ei voi verrata Tilastokeskuksen laskemiin ja julkistamiin tulonjakoindeksikertoihin.

Pitkäaikaistyöttömillä tarkoitetaan Tilastokeskuksen tulonjakotilastoissa henkilöitä, jotka ovat olleet tilastovuoden aikana vähintään 6 kuukautta työttömänä.

Tilastokeskuksen tulonjakotilaston käsitteistössä kirkollisveroa ei katsota veroksi. Tässä on menetelty samoin. Siten kirkollisvero ei sisälly lähtötilanteen vertailutietoihin.

Liite 2: Tuloksia ”jalostetusta” laskelmasta

Tässä liitteessä esitellään ”jalostetun” laskelman mukaisilla arvoilla saatuja tuloksia. Laskelmissa on siis olleet samat perusteet kuin aikaisemmin, mutta niitä on muutettu seuraavilla tavoilla:

- Niille henkilöille, joille ei tule perustuloa (eläkeläisille ja alle 18-vuotiaille) veronalaiset tulonsiirrot ja verot on laskettu vuoden 2004 säännösten mukaan.
- Pääomatulojen verotus on eriytetty ansiotuloista:
 - Pääomatuloista vähennetään pääomatulojen hankkimiseen liittyvät kulut sekä asunto- ja opintolainojen korot.
 - Pääomatulojen veroprosentti on 29 %.
 - Jos pääomatulot eivät riitä asunto- ja opintolainojen korkojen vähennykseen, ansiotulojen veroista vähennetään alijäämähyvitys pääomatulojen verokannan mukaan.
 - Alijäämähyvityksen siirtoa puolisoitten kesken ei tehdä.
 - Alijäämähyvitystä ei lasketa muiden pääomatuloista tehtävien vähennysten perusteella.
 - Yhtiöveron hyvitystä ei lasketa pääomatuloihin eikä sitä siten myöskään vähennetä veroista.
- Ansiotuloja verotetaan tasaveroprosentilla eikä eri veronsaajia eritellä.
 - Ansiotulosta tehdään vuoden 2004 lain mukaiset tulonhankkimis-, työmatka- ja ay-jäsenmaksuvähennykset.
 - Jos ansiotulot ovat yli 60 000 euroa, marginaaliveroprosentti on 55 %.
 - 60 000 euron rajaan ei sisälly itse perustuloa.
 - Yhtiöveron hyvitystä ei ole otettu huomioon myöskään ansiotulo-osingoissa.

		Lähtötilanne	”Perustulo 400 €/tasaverro 48 %”	Muutos
		milj. €		
Käytettävissä olevat tulot	Data	62 688		
Käytettävissä olevat tulot	Data (muokattu)	62 647		
Käytettävissä olevat tulot	Malli	62 494	62 424	-69
Käytettävissä oleva rahatulo	Data	58 278		
Käytettävissä oleva rahatulo	Malli	58 083	58 014	-69
Veronalaiset bruttotulot	Malli	74 527	85 393	10 865
Veronalaiset tulonsiirrot (ei eläkk.)	Data	4 454		
Veronalaiset tulonsiirrot (ei eläkk.)	Malli	4 424	15 359	10 934
Asumistuet	Data	618		
Asumistuet	Malli	575	510	-64
Laskennallinen asuntotulo	Data	4 410	4 410	
Lapsilisät ym.	Data	1 513		
Lapsilisät ym.	Malli	1 514	1 514	0
Verot	Data	20 118		
Verot	Malli	20 186	30 825	10 638
Toimeentulotuki	Data	336		
Toimeentulotuki	Malli	346	115	-231
Päivähoitomaksut	Data	284		
Päivähoitomaksut	Malli	321	337	15

Liitetaulukko 1. Tuloksia koko väestön tasolla (kotitaloudet, joihin laskelmassa maksetaan perustuloa).

Ryhmä	Muutos	Lukumäärä
Yrittäjät	hyötyjiä	108 197
	häviäjiä	115 845
	ennallaan	71 780
	yhteensä	295 822
Toimihenkilöt	hyötyjiä	73 169
	häviäjiä	210 810
	ennallaan	883 198
	yhteensä	1 167 177
Työntekijät	hyötyjiä	102 229
	häviäjiä	72 685
	ennallaan	464 384
	yhteensä	639 299
Opiskelijat ja koululaiset	hyötyjiä	217 284
	häviäjiä	6 834
	ennallaan	42 455
	yhteensä	266 572
Pitkäaikaistyöttömät	hyötyjiä	72 944
	häviäjiä	65 049
	ennallaan	126 674
	yhteensä	264 667
Muut	hyötyjiä	70 780
	häviäjiä	41 612
	ennallaan	46 513
	yhteensä	158 905
Yhteensä	hyötyjiä	644 603
	häviäjiä	512 836
	ennallaan	1 635 004
	yhteensä	2 792 443

Liitetaulukko 2. Hyötyjien ja häviäjien lukumääriä sosiaaliryhmittäin (huom. eläkeläiset eivät ole laskelmassa).

Sosiaaliryhmä	milj. €
Yrittäjät	-197
Toimihenkilöt	-599
Työntekijät	38
Opiskelijat	507
Eläkeläiset	0
Pitkäaikaistyöttömät	73
Muut	128
Yhteensä	-49

Liitetaulukko 3. Hyödyt ja häviöt sosiaaliryhmittäin.

Desiili	Lähtötilanne milj. €	”Perustulo 400 €/ tasavero 48 %”	Muutos
1	2 681	2 902	221
2	2 618	2 763	145
3	3 196	3 321	125
4	3 860	3 986	126
5	4 900	5 001	101
6	5 768	5 816	47
7	6 664	6 700	36
8	7 870	7 876	7
9	9 396	9 293	-103
10	15 542	14 767	-775
Yhteensä	62 496	62 424	-71

*Liitetaulukko 4. Tulojen siirtymiä desiileittäin (kotitaloudet, joihin perustulo laskel-
massa maksetaan).*

Suure	Lähtötilanne	”Perustulo 400 €/tasaverro 48 %”	Muutos
Mediaani/ kulutusyksikkö	20 221 €	20 451 €	230 €
Keskiarvo/ kulutusyksikkö	22 575 €	22 513 €	-62 €
Keskiarvo/ kotitalous	37 107 €	37 065 €	-42 €
Köyhyysraja, 40 %	8 088 €	8 180 €	92 €
Köyhyysraja, 50 %	10 110 €	10 225 €	115 €
Köyhyysraja, 60 %	12 132 €	12 270 €	138 €
Köyhyysraja, 40 %	3,80 %	2,6 %	-1,2 %
Köyhyysraja, 50 %	10,30 %	8,90 %	-1,4 %
Köyhyysraja, 60 %	16,70 %	15,20 %	-1,5 %
Köyhiä, 40 %	63 372	44 353	-19 019
Köyhiä, 50 %	173 665	149 578	-24 087
Köyhiä, 60 %	280 619	256 476	-24 143
Gini-kerroin	26,1	24,6	-1,5
Lukumäärä	1 684 184	1 684 184	0

Liitetaulukko 5. Tulonjakoindeksaattoreita (kotitaloudet, joihin perustulo laskelmasa maksetaan).

CineStar
IMAX®

Perustulon yhteiskunnallisista vaikutuksista

Vihreä perustulomalli ja sen rahoitus

Vihreän liiton helmikuussa 2007 ehdottama perustulomalli¹ perustuu vuoden 2004 aineistolla tehtyihin mikrosimulointeihin. Mikrosimulointi on menetelmä, jolla kaikkien vero- ja tulonsiirtomuutosten hinta julkiselle taloudelle nykyisin lasketaan. Siinä käytetään tietokoneohjelmaa, joka sisältää voimassa olevan verotusta ja tulonsiirtoja koskevan lainsäädännön. Aineistona on noin 30 000 kotitalouden otos todellisista kotitalouksista, joista on tiedossa ansiotulot, tulonsiirrot ja verot. Tällä aineistolla voidaan kokeilla, miten lainsäädännön muutos kohdistuu erilaisiin kotitalouksiin ja miten se lisää ja vähentää valtion ja kuntien tuloja ja menoja. Laskelma tehtiin Kansaneläkelaitoksen tutkimusosastossa JUTTA-mallilla. Lähtökohdaksi otettiin neutraalisuus julkisen talouden kannalta siten, että ensin määrättiin perustulomalli ja sen jälkeen etsittiin se verotuksen taso, joka rahoittaa mallin. Aineistosta poistettiin kokonaan eläkeläiset. Tavoitteeksi otettiin, ettei perustulon käyttöönotto muuttaisi eläkeläisten taloudellista asemaa suuntaan tai toiseen.

Laskelmissa päädyttiin perustulomalliin, jossa jokaiselle 18 vuotta täyttäneelle suomalaiselle maksettaisiin perustuloa 400 €/kk. Kaikista ansiotuloista perittäisiin veroa 48 %, mikä sisältäisi valtion tuloveron, kunnallisveron ja työntekijän sosiaalivakuutusmaksut. Pääomatuloista perittäisiin 29 %:n vero.

1. Vihreä perustulomalli 2007.

Laskelmat on tehty niin, ettei muun sosiaaliturvan osalta mitään tulonsiirtoa ei ole karsittu, jos se on suuruudeltaan perustuloa suurempi. Kaksinkertaisen tuen välttämiseksi tulonsiirrosta on vähennetty perustulo. Niinpä, jos henkilö saa nykyjärjestelmän mukaan työttömyyskorvausta 600 euroa kuussa, hän saisi perustulon 440 euroa ja 160 euroa ansiosidonnaista korvausta. Perustuloa pienemmät tuet kuten opintoraha tai kotihoidontuki on tarpeettomina poistettu.

Asumistuki on jätetty ennalleen. Tältä osin laskelmat eivät ole aivan kunnossa, sillä nykyinen asumistuki perustuu bruttotuloihin. Laskelmissa bruttotuloiksi otettiin ansiotulojen ja perustulon summa. Koska tätä summaa verotetaan perustulomallissa ankarammin kuin nykytilanteessa, monen osalta tämä merkitsi asumistuen alentumista ja saajien taloudellisen tilanteen lievää vaikeutumista. Näin ei ollut tarkoitus tehdä. Ajanpuutteen ja osittain motivaation puutteen vuoksi ajoja ei kuitenkaan uusittu. Euromääräisesti ei ole kyse valtiontalouden kannalta merkittävästä summasta. Motivaation puute johtui siitä, ettei nykyinen asumistukijärjestelmä sovellu perustuloon ilman merkittävää remonttia. Yhtä huonosti se tosin sopii nykyjärjestelmään. Tehdään muille tulonsiirroille mitä hyvänsä, vuokrasäännöstelyn aikaan sovitettu asumistuki on syytä ajamukaistaa. Samassa yhteydessä olisi hyvä tarkastella kriittisesti koko asumisen tukea verovähennyksineen.

Tämä malli rahoittaa itse itsensä olettaen, ettei ihmisten käyttäytymisen muutu. Koska perustulo kannustaa työn vastaanottamiseen, käyttäytymismuutosten voi olettaa parantavan julkisen talouden asemaa. Perustulo ei siis näin toteutettuna veisi rahaa palveluilta eikä edellyttäisi ansiosidonnaisen sosiaaliturvan karsimista. Muodollisesti tuloveroja peritään tässä mallissa noin kymmenen miljardia enemmän kuin nyt, koska rahaa kulkee paljon edestakaisin. Peritäänhän suurimmalta osalta ansiotuloja saavia perustulo takaisin korkeampina veroina. Nettoveroste pysyy jokseenkin ennallaan.

Tältä pohjalta Vihreä liitto laati puolueen esityksen perustulomalliksi, jossa perustulo olisi 440 euroa/kk, tuloista perittävä vero olisi 44 % (39 % valtion ja kunnan veroa ja 5 % sosiaaliturvamaksuja) 60 000 euron vuosituloihin asti ja 54 % tämän ylittävistä tuloista. Pääomatulojen vero nostettaisiin 32 prosenttiin.

Vihreän liiton esitys voi kuulostaa anteliaammalta kuin Kelan ja Vihreän Sivistysliiton mikrosimuloinneissa käsitelty malli. Se on kuitenkin ajateltu vuoden 2008 hintatasoon ja taloudelliseen tilanteeseen. Jos hinta- ja palkkakehitys jatkuu nykyisellään, vuodesta 2004 hintataso nousee vuoteen 2008 lähes kymmenen prosenttia ja verotulojen pohjana oleva palkkasumma reaalisesti noin 15 prosenttia. Noussut palkkasumma merkitsee, että samat verotulot saadaan kerätyksi pienemmällä veroprosentilla. Vuoden 2008 tilanteessa 44 prosentin vero tuottaa nimellisesti 4,9 miljardia euroa ja reaalisesti 1,7 miljardia euroa enemmän kuin 48 prosentin vero vuonna 2004. Kun Vihreä liitto esittää lisäksi noin miljardin euron korotuksia ympäristö- ja energiaveroihin, julkisen talouden tasapaino on tässä esityksessä hyvin turvattu.

Tämä malli ei juuri mullistaisi tulonjakoa. Vaikutuslaskelmat on tehty vuoden 2004 aineistolla ja tuohon vuoteen sovitellulla mallissa, jossa perustulo oli 400 euroa ja veroaste 48 %. Kaikkien kolmen käytetyn köyhyysrajan (40 %, 50 % ja 60 % mediaanitulosta) alapuolella olevien kotitalouksien määrä vähenisi runsaalla prosenttiyksiköllä ja tulonjaon epätasaisuutta mittaava gini-kerroin alenisi 26:sta 25:een.

Kokonaan työtä vailla olevien asema ei juuri muuttuisi. Perustulo tarjoaisi vain vähän paremman tulotason kuin työmarkkinatuki. Se ei siis houkuttelisi jäämään laiskottelemaan, koska tämä mahdollisuus on tosiasiaassa tarjolla nytkin yhtä hyvin ehdoin. Tavanomaisia ansiotuloja saavien asemaan perustulo ei myöskään vaikuttaisi juuri lainkaan. He saisivat kuukausittain tililleen perustulon, mutta verotuksen muuttuminen progressiivisesta tasaveroksi lisäisi häiden tuloveroaan jokseenkin tarkkaan yhtä paljon. Tämä rahan kierrättäminen toista kautta on herättänyt väärinkäsityksen, että perustulo maksaisi yli kymmenen miljardia euroa. Olennainen muutos tulisi pienipalkkaisimmille ja erityisesti osa-aikaista työtä tekeville, joiden osalta pelisäännöt selkeytyisivät ja yksinkertaistuisivat sen lisäksi, että heidän taloudellinen tilanteensa kohenisi jonkin verran.

Mihin perustulon avulla pyritään?

Suomessa on kohtalaisen kattava tulonsiirroista ja julkisista palveluista koostuva järjestelmä. Miksi sitä pitäisi ravistella perustulon kaltaisella mullistuksella? Mihin perustulolla tähdätään?

Kansainvälisessä perustulokeskustelussa korostetaan paljon aukottoman sosiaaliturvan tarvetta ja köyhimmistä huolehtimista. Tämä ei kelpaa perustulon perusteluksi Suomessa, koska tämä tavoite on jo saavutettu syyperusteisen turvan avulla. Perustulo ei parantaisi merkittävästi köyhimpien asemaa, koska realistinen perustulo ei voi olla kovin paljon nykyistä toimeentulotukea korkeampi. Pohjoismaissa perustulo ei tekisi sosiaaliturvasta anteliaampaa vaan rakenteeltaan rationaalisempaa.

Intiassa, Etelä-Afrikassa ja Brasiliassa kaikille jaettavaa perustuloa harkitaan keinona köyhyyttä vastaan, sillä noiden maiden hallinto ei selviäisi syyperusteisesta sosiaaliturvasta eikä varsinkaan ansiotulovähenteisistä tulonsiirroista, koska ansiotuloja on mahdoton kontrolloida. Pimeiden ansiotulojen ongelma ei ole täysin vieras Suomessakaan. Perustulo ei pimeätä työskentelyä lopettaisi, mutta toki efektiivisen marginaaliveron aleneminen 65 prosentista 44 prosenttiin vähentäisi haluja tulojen pимittämiseen. Tämä ei kuitenkaan ole keskeinen syy perustulon esittämiseen.

Suomessa tärkeimmät syyt perustulon ajamiseen ovat tarve vähentää ja ehkäistä rakenteellista työttömyyttä, lisätä keikkatöiden houkuttelevuutta työttömien silmissä, parantaa pienipalkkaisten ja osa-aikaista työtä tekevien taloudellista asemaa, helpottaa pätkätoita tekevien arkea, antaa työelämän heikko-osaisille turva riistäviä työehtoja vastaan sekä edistää palkkarakenteen oikeudenmukaisuutta. Lisäperusteina perustulolle voi esittää myös, että perustulon avulla on mahdollista tulonjakoa vääristämättä lisätä välillisten verojen ja esimerkiksi ympäristöverojen osuutta kokonaisverotuksessa. Uudeksi perusteeksi siivota tulonsiirtojen tilkkutäkkiä saattaa nousta tarve varautua työmarkkinoihin, joilla yhä useampi voi itse aidosti päättää työaikansa pituuden ja valita aidosti korkeampien tulojen ja suuremman vapaa-ajan välillä. Tällaisessa tilanteessa nykyjärjestelmä voi joutua odottamattomiin vaikeuksiin.

Rakenteellinen työttömyys

Suomen työmarkkinat ovat muuttuneet voimakkaasti epätasa-arvoisemmaksi vuoden 1990 jälkeen. Hyvin koulutetun työvoiman kysyntä on kasvanut ja vähän koulutetun on alentunut. Työmarkkinoitamme vaivaa osaamisvinouma (skill bias), joka ylläpitää korkeata rakenteellista työttömyyttä. Epäkurantin työvoiman joukkoon on joutunut myös moni taitava ja arvostettu ammattilainen, koska hänen osaamisensa on muuttunut hyödyttömäksi teknologian kehityksen myötä. Vielä 1980-luvulla käytössä olleiden latomakoneiden käyttö oli erittäin vaativaa, mutta tällä osaamisella ei ole tietokonetaidon aikakaudella kaupallista arvoa.

Virallinen Tilastokeskuksen mittaama työttömyys on saatu painetuksi kuuden ja seitsemän prosentin välille. Jäljelle jäänyt työttömyys on lähes kokonaan rakenteellista. Onhan meillä rinnan työttömyyden kanssa ainakin työnantajien mielestä paheneva työvoimapula. Rakenteellisuuden vuoksi työttömyyttä on vaikea alentaa enää enempää. Tilanteen tekee synkemmäksi se, että kaunistuneet työttömyysluvut johtuvat osittain tilastoinnista. Moni ei kelpaa enää tilastoitavaksi työttömäksi, koska on luopunut työn hakemisesta. Laaja työttömyys Suomessa on edelleen vähän määritelmästä riippuen 14 prosentin tuntumassa. Se on kohtuuttoman paljon pelkästään inhimillisyyttä ajatellen, mutta kohtuuttoman paljon se on myös hyvinvointivaltion rahoitusta ajatellen.

Rakenteellinen työttömyys tarkoittaa tilannetta, jossa osa työvoimasta ei pysty työllistymään nykyisillä palkkoilla: ei löydy tahoja, jonka kannattaisi maksaa työvoimasta vaaditun suuruista palkkaa. Yksi ratkaisu rakenteelliseen työttömyyteen olisi korjata palkkarakennetta. Tämä merkitsisi alimpien palkkojen alentamista. Sen jälkeen työtä kyllä löytyisi useammalle, mutta sillä ei tulisi toimeen. Työtä ei kannattaisi ottaa vastaan, koska sosiaaliturvan varassa eläisi yhtä hyvin. Ei kerta kaikkiaan ole palkkatasoa, jolla työtä kannattaisi sekä tehdä että teettää.

Suomessa, jossa kokonaisverotus ei ole kovin progressiivista, verokiila työntyy leveänä työnantajan ja työntekijän väliin myös pienipalkkaisessa työssä. Tämä ei ainakaan helpota rakenteellisen työttömyyden ongelmaa.

Yhdysvalloissa palkat määräytyvät Eurooppaa enemmän kysynnän ja tarjonnan mukaan. Työllisyys on siellä selvästi Eurooppaa parempi ja

työttömyys vähäisempää, mutta tämän hintana on huono-osainen työssä käyvien köyhien luokka. Huonopalkkaista työtä suostutaan tekemään, koska sosiaaliturva on heikko. Moni joutuu tekemään kahtakin pienipalkkaista työtä rinnakkain.

Onko meidän siis hyväksyttävä joko suuret tuloerot tai korkea työttömyys?

Perustulo merkitsisi rakenteellista tukea pienipalkkaisille – palkkojen sopeutumisesta riippuen joko työntekijälle tai työnantajalle tai molemmille. Tämä tarjoaisi tien parempaan työllisyyteen ilman työssä käyvien köyhyyttä. Työn vastaanottaminen tulisi nykyistä kannattavammaksi. Työttömiä alkaisi näkyä niillä työmarkkinoilla, joilla nyt on lähinnä vain opiskelijoita. Tämän kaltaiset näkökohdat saivat Seppo Lindblomin suosittelemaan myönteisempää asennetta perustuloon Helsingin Sanomissa.²

Tulonsiirtojärjestelmämme on syrjäyttämässä työmarkkinoilta yksinhuoltajaäidit. Moni heistä katsoo, että heidän elämäntilanteessaan koko-aikainen työskentely on liian raskasta. Osa-aikaisen työn tekemisestä taas on tehty jokseenkin kannattamatonta. Jos ei pysty kokoaikatyöhön, kannattaa jättäytyä työmarkkinoilta kokonaan. Tätä ei voi pitää erityisen hyvänä kehityksenä. Suurehkon väestöryhmän vetäytyminen työmarkkinoilta tulee kalliiksi. Mikä on työmarkkinoilta kokonaan vetäytyneiden yksinhuoltajien työmarkkinakelpoisuus sitten, kun lapset eivät enää vaadi äidin huolenpitoa? Perustulo tekisi yksihuoltajien osa-aikatyöstä nykyistä selvästi kannattavampaa, mikä varmaankin lisäisi kokoaikatyön todennäköisyyttä myöhemmin olosuhteiden helpottaessa.

Perustulo ei auttaisi työmarkkinoilta kokonaan syrjäytyneitä. Heidän tilannettaan ei voida pelkän rahan avulla korjata. He tarvitsevat räätälöityjä palveluja. Sen sijaan perustulo voi auttaa niitä, jotka eivät ole vielä syrjäytyneet työmarkkinoilta.

2. Seppo Lindblom: Pari piirua pienen ihmisen suuntaan. Helsingin Sanomat 5.8.2006.

Pienipalkkaisten asema paranisi

Työttömien työllistymistä helpottaisi, jos perustulon tarjoama pienipalkkaisten tulotuki otettaisiin huomioon tulopoliittisissa neuvotteluissa. Suurin osa tuesta koituisi palkansaajan hyödyksi; tässä yhteydessä ei esitetä työehtosopimusten yleissitovuudesta luopumista. Työelämän huono-osaisimpien eli pienellä palkalla puurtavien ja ehkä vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien taloudellista asemaa tämä parantaisi selvästi. Tämä olisi sosiaalisesti oikeudenmukaista. Perusturvan varassa elävien muusta väestöstä selvästi jälkeen jäänyt tulotaso on yhteiskunnallinen vääryys, mutta vielä suurempana vääryytenä voi pitää sitä, että moni työssä puurtava ei yllä juuri tätä korkeammalle ansiotasolle. Kun mahdollisuus työntekoon merkitsisi selvää kulutustason nousua myös vähän koulutetulle väestölle, syrjäytymistä edistävä näköalattomuus helpottaisi.

Helputusta pätkätöiden arkeen

Satunnaisia pätkätöitä tekevien asemaa perustulo helpottaisi. Keskimäärin pienipalkkaisina he hyötyisivät siitä jonkin verran taloudellisesti, mutta ennen kaikkea perustulo toisi turvallisuutta ja helpottaisi byrokratiaa.

Yhtenä työttömän työllistymiseen liittyvänä esteenä Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön johtaja Heikki Hiilamo on maininnut niin sanotun *byrokratialoukun*. Kun työtön saa tilapäistä työtä, hänen käteen jäävät ansionsa nousevat huomattavasti. Hän luulee rahojaan omikseen ja käyttää ne vippien maksuun ja lykkäytyneisiin hankintoihin. Vähän ajan kuluttua liikaa maksetut tuet – työmarkkinatuki, asumistuki ja toimeentulotuki – peritään takaisin ja henkilön taloudellinen ahdinko syvenee. Sitä voi syventää entisestään se, että vaikka keikkatyö on loppunut, työttömyysturvan maksatus on keskeytetty, koska vaadittavia papereita ei ole saatu ajoissa oikeisiin paikkoihin.³

Byrokratialoukulta välttyy, jos osaa hoitaa paperisodan oikein. Jäljelle jää kuitenkin *byrokratiakitka*. Pätkätöitä tekevä joutuu aina

3. Hiilamo, Karjalainen, Kautto, Parpo 2004.

olosuhteidensa muuttuessa anomaan työttömyysturvaa tai perumaan anomuksensa, korjaamaan ennakonpidätystään milloin ylös- milloin alaspäin. Työtä saadessaan hän joutuu perumaan työttömyysturvaa tai maksamaan sitä takaisin. Aivan pienten lisäansioiden takia moiseen ei viitsi ryhtyä – varsinkin kun aina jää jäljelle pelko työttömyysturvan maksatuksen viivästyksestä.

Perustulon oloissa perusturvan varassa olevan työttömän ei tarvitsisi tehdä mitään. Hänen tililleen tulisi perustulo edelleen kerran kuussa. Hänen palkastaan tehtäisiin nykyistä selvästi suurempi, runsaan 40 prosentin ennakonpidätys, mikä korvaisi nykyisen työttömyysturvan yhteensovituksen, mutta olisi tätä lievempi. Käteen jäävä palkka vastaisi kohtalaisen hyvin hänen lopullisia nettoansioitaan. Työn vastaanottaminen ei vaatisi perusturvan varassa olevalta työttömältä mitään ylimääräistä paperisotaa.

Vaihtuva status

Syyperusteinen sosiaaliturva luokittelee ihmiset tarkkarajaisiin tai ainakin sellaisiksi tarkoitettuihin kategorioihin. Syystä riippuen saa työttömyyspäivärahaa, opintorahaa, sairauspäivärahaa, äitiyspäivärahaa ja niin edelleen. Joskus ennen tämä oli tarkkarajaista, ja niin se on edelleen työelämän hyväosaisten kohdalla, mutta nyt moni työmarkkina-asetmaltaan heikko siirtyilee näiden olotilojen välillä. Järjestelmien välinen yhteispeli on heikkoa. Tämä aiheuttaa siirtymiskitkaa, sillä vaihtaminen yhdestä tukimuodosta toiseen on vaivalloista ja tuottaa hankaluuksia. Mitä järkeä on jarruttaa työttömän opiskelua tai estää äitiyslomalla olevaa kirjoittamasta lehtiin freelance -pohjalta?

Oikeudenmukaisempi palkkarakenne

USA:n korkea työllisyys perustuu osittain myös heikkoon sosiaaliturvaan. Työntekijän on hyväksyttävä kuinka huono työsuhte hyvänsä, jos se on hänelle ainoa vaihtoehto. Perustulo takaa periaatteellisen oikeuden kieltäytyä työstä. Huonosti palkattua ja ikävää työtä ei tarvitse ottaa vastaan. Jonkun nekin työt on silti tehtävä. Perustulon vallitessa tällaisesta työstä on tehtävä houkuttelevampaa joko palkkaa korottamalla tai

parantamalla työolosuhteita. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus lisääntyisi. On oikein, että vähän arvostetusta tai muuten ikävästä työstä maksetaan paremmin kuin työstä, jota jokainen haluaisi tehdä.

Progressio välilliseen verotukseen

On monia syitä, joiden vuoksi verotuksen painopistettä kannattaisi siirtää palkkaveroista kulutusveroihin. Vähäisin näistä ei ole tarve ohjata kulutusta ympäristöystävällisempään suuntaan. Ympäristö- ja energia-verojen varjopuolena on niiden regressiivisyys. Vaikka rikkaat maksavat niitä absoluuttisesti enemmän kuin köyhät, köyhät maksavat niitä suhteessa tuloihinsa enemmän kuin rikkaat. Perustulo tarjoaa välineen kompensoida välillisen verotuksen tulonjakovaikutukset. Ympäristöveron nosto voidaan palauttaa kuluttajille sekä nostamalla perustuloa että laskemalla tuloveroa – näiden suhde määräytyisi sen mukaan, kuinka regressiivinen kyseinen ympäristövero olisi. Juuri näin meneteltiin Hollannin verouudistuksessa vuonna 2001. Verotuksen painopistettä siirrettiin voimakkaasti ympäristöveroihin ja arvonlisäveroon. Tämä hyvitettiin kuluttajille leipomalla tuloveroon matalahko (n. 150 €) perustulo, jota tosin kutsuttiin verovähennykseksi.

Varautuminen valinnaiseen työaikaan

Näytämme olevan menossa kohti yhteiskuntaa, jossa yhä useampi voi aidosti itse päättää työaikansa pituuden. Tämä aktivoi tulonsiirtojärjestelmäämme liittyvän uinuvan kannustinongelman. Järjestelmä on rakennettu ajatellen, että kokoaikainen työ on kaikkia koskeva normi. Normaalitapauksessa ihminen on joko työtön tai kokopäivätyössä. Jos hän on osapäivätyössä, hänen oletetaan olevan on sitä vasten tahtoaan, mikä pitää korvata hänelle. Perustuloa on syytetty siitä, että se kannustaa osa-aikaisuuteen, mutta vielä voimakkaammin osa-aikaisuuteen kannustaa nykyjärjestelmä.

Jos lyhentää työaikaansa omalla päätöksellään, hyväksyy vähemmästä työnteosta pienemmän palkan. Yhteiskunta tukee työajan lyhentämistä mm. verotuksen, asumistuen, sovitellun päivärahan ja

päivähoitomaksujen kautta. Näistä soviteltu päiväraha on sikäli ehdollinen, että osa-aikatyötä tekevän olisi otettava vastaan kokoaikatyötä, jos sitä hänelle tarjottaisiin. Mahdollisuus on lähinnä teoreettinen, sillä työvoimatoimistot asettavat työtarjouksissa aina työttömät osa-aikatyötä tekevien edelle. Kaupan alalla soviteltua päivärahaa käytetään yleisesti osa-aikaisuuden tukena. Verotukseen, asumistukeen ja päivähoitomaksuihin liittyvä osa-aikaisuuden tuki on automaattista eikä sitä voi evätä sillä perusteella, että asianomaiselle olisi tarjolla kokoaikaista työtä. Nykyjärjestelmän kannustimet muodostavat suunnittelemattoman sekamelskan, kun tarkastelee niiden vaikutusta valintatilanteeseen vapaaajan ja ansiotulojen välillä. Tämä johtaa monessa tapauksessa aivan liialliseen osa-aikaisuuden tukeen.⁴

Keskustelussa esiin nousseita vastaväitteitä

Työn vastaanottovelvollisuus

Perustulo on synnyttänyt ristiriitaisia ajatuksia koska siihen ei lähtökohteisesti sisälly työn vastaanottamisen velvollisuutta. Tämän on pelätty suosivan työn vieroksujia. Perustulo ei kuitenkaan tarjoa olennaisesti toimeentulotukea korkeampaa ansiotasoa – ei ainakaan niissä kaupungeissa, joissa asuminen on kallista. Toimeentulotuen taas saa jokseenkin ehdoitta, kunhan on tullut ilmoittautuneeksi työnhakijaksi. Jos pummilla haluaa elää, se onnistuu jo nyt.

Entä jos työttömälle tarjotaan keikkatyötä? Kummassa tapauksessa keikkatyön vastaanottaminen on todennäköisempää, perustulon vallitessa, jolloin työn vastaanottaminen on vapaaehtoista, mutta taloudellisesti kannattavaa vai nykyjärjestelmässä, jossa on työtön on velvollinen ottamaan vastaan työtä, mutta jossa keikkatyöstä koituva taloudellinen hyöty on lähes mitätöntä.

Tätä on kokeiltu pitkään opiskelijoilla. Opintotuki on perustulon kaltainen: se ei pienene, jos hakeutuu töihin, kunhan ei ansaitse yli 500 euroa

4. Soininvaara 2007, s. 92–95.

kuussa. Opiskelijoiden ei ole mikään pakko ottaa keikkatöitä vastaan. Pitkään työttöminä olleiden taas pitäisi oikeastaan hyväksyä mikä työtarjous tahansa, mutta kovin lyhyet työkeikat eivät kannata heille taloudellisesti. Opiskelijat tekevät suurin joukoin keikkatyötä kun taas työttömät eivät keikkatöiden mahdollisuuteen juuri kajoa. Työn vastaanottamisen kannattavuus näyttää toimivan paremmin kuin vastaanottamisen velvollisuus.

Voidaan yleensäkin kysyä, onko meillä tosiasialla työn vastaanottamisen velvollisuutta. Helsingissä on noin 23 000 työtöntä. Samanaikaisesti kaupungissa on pulaa sekä siivoojista että bussikuskeista. Varmaankaan kaikki työttömät eivät sovi siivoojiksi tai bussikuskeiksi, mutta on vaikea kuvitella, ettei heistä kukaan olisi näihin töihin koulutettavissa. Jos työttömien olisi oikeasti velvollisuus ottaa vastaan tarjottu työ, noilla aloilla ei voisi olla työvoimapulaa.

Vaikka toisin väitetään, työttömien ei tosiasialla ole velvollisuutta ottaa vastaan työtä, jota he eivät halua tehdä – eikä pidä ollakaan, koska sellainen johtaisi orjuuttaviin työehtoihin.

Tästä oli kysymys myös, kun Suomen Yrittäjät työvoimapulaan kyllästyneinä halusivat saada yrittäjien käyttöön tiedot paikkakunnan työttömistä voidakseen tarjota näille työtä. Tarkoituksena taisi olla kärkeäyttää työstä kieltäytyviä ja hankkia näille siitä karenssi. Työministeriö kielsi tietojen luovuttamisen, ilmeisestikin estääkseen yrittäjien aikeet.

Vaikka työttömän ei käytännössä tarvitsekaan ottaa vastaan työtä, työvoimapolitiiseen koulutukseen on osallistuttava. Työttömyyskorvaus menee, jos ei osallistu työministeriön järjestämään koulutukseen. Toisaalta se menee myös, jos osallistuu opetusministeriön järjestämään koulutukseen.

On hyvä, ettei työttömän tarvitse ottaa vastaan millaista työtä tahansa, mutta kun näin on, tämä argumentti perustuloa vastaan mitätöityy.

Syrjäytyvät nuoret

On väitetty passiivisen rahanjaon saattavan ansaan koulussa huonosti menestyneitä, vanhempiensa luona asuvia nuoria. Heille 440 euron ilmainen raha voi muodostaa liian suuren houkutuksen jättäytyä pois sekä työelämästä että koulutuksesta.

Ongelma on todellinen, mutta se vaivaa nykyjärjestelmääkin. Työmarkkinatuki tarjoaa jo nyt nuorelle korkeammat ansiot kuin opintoraha. Kun jättäytyy opintojen ulkopuolelle, voi elää jonkin aikaa leveämmin kuin opintojaan jatkavat luokkatoverit.

Tämän ehkäisemiseksi työmarkkinatuen sääntöjä muutettiin niin, että säilyttääkseen oikeutensa työmarkkinatukeen nuoren on haettava toisen asteen koulutukseen. Toimenpide oli tehoton, koska se koski vain työmarkkinatukea, mutta ei toimeentulotukea. Korkeiden asumiskustannusten kaupungeissa viimesijainen toimeentulotuki on korkeampi kuin ensisijainen työmarkkinatuki. Työmarkkinatuen saajat saavat yleisesti myös vähän toimeentulotukea. Jos työmarkkinatuki menetetään, menetys korvataan täysimääräisesti toimeentulotuesta. Valtio voittaa ja kunta menettää, mutta tuensaajan osalta ei tapahdu muuta kuin että hän saa koko rahan yhdeltä luukulta.

On kokonaan perustulosta riippumaton kysymys, katsotaanko Suomessa aiheelliseksi ryhtyä patistamaan nykyistä määrätietoisemmin passiivisia nuoria työhön tai koulutukseen muiden Pohjoismaiden mallia seuraten. Jos näin halutaan tehdä, se on mahdollista myös perustulon oloissa, jos eduskunnan perustuslakivaliokunta tämän hyväksyy. Ei perustulon automaattisuus niin ehdoton periaate ole.

Silpputyön pysyväisluontoistuminen

Ville Kopran kirjoittamassa Kalevi Sorsan säätiön perustuloraportissa pelotellaan toisaalta sillä, että perustulo suosisi laiskottelua ja toisaalta sillä, että se pakottaisiin ottamaan vastaan kuinka huonoa työtä hyvänsä.⁵ Teoriassa perustulomallilla voidaan niin haluttaessa toteuttaa molemmat uhat, mutta ei yhtä aikaa. Hyvin antelias perustulo – esimerkiksi tuhat euroa kuussa – varmaankin suosisi laiskottelua. Toisaalta hyvin niukka perustulo – vaikkapa 250 euroa kuussa – pakottaisi mihin työhön tahansa, jos muuta sosiaaliturvaa ei olisi. Esitetty perustulomalli ei johda kumpaan uhkakuvaan, koska tämän suuruista tosiasiaa kenen tahansa ulottuvilla olevaa perusturvaa on sovellettu Suomessa pitkään.

5. Kopra 2007, s. 41–43.

Se ei ole suosinut tarkoituksellista työelämästä pois jäämistä eikä se ole pakottanut orjuuttaviin työsuhteisiin. Se on kyllä estänyt työllistymisen silloin, kun tarjolla ei ole ollut kuin osa-aikaista työtä.

Perustulo tekisi silpputyöstä pysyvän, väittää Ville Kopra Kalevi Sorsa säätiön raportissa. Logiikkana tässä olisi ilmeisesti, että osa-aikatyön tarjonta lisääntyisi, koska sitä tekevien taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema olisi aiempaa siedettävämpi.

Kysymyksen voi kääntää toisin päin. Muuttuisiko nykyinen, projektiluotoiseen työhön sisältyvä keikkatyö pysyviksi työpaikoiksi, jos keikkatyötä tekevien elämä tehtäisiin oikein viihdyttäväksi? Entä jos senkin jälkeen on sateisia päiviä, jolloin terassiravintolat ovat kiinni tai lumi sulaa laskettelurinteistä kesäksi eikä hiihtohissien hoitajilla olekaan ympäri-vuotista työsuhdetta? Rivien väliin kirjoitettu ajatus, ettei prekariaatin asemaa pidäkään helpottaa, on julma niitä kohtaan, jotka epävarmojen työsuhteiden oloissa kuitenkin joutuvat elämään.

Jos pitää silpputyötä tekevien sosiaalisen aseman helpottamista vaarallisena, eikö olisi johdonmukaista esittää siihen heikennyksiä?

Transportoitavuus

Kenelle perustuloa maksettaisiin? Kuinka kauan pitäisi asua Suomessa ja olisiko etu transportoitavissa ulkomaille?

Perustulo tulee kirjoittaa yhteiseen lainsäädäntöön verotuksen kanssa samaan tapaan kuin on tehty Hollannissa. Perustulon saa jokainen, joka maksaa tuloveronsa Suomeen. Tämä on loogista, koska normaalituloilla perustulo perittäisiin takaisin perimällä veroa jokaisesta ansaitusta eurosta. Nythän jokainen, niin rikas kuin köyhäkin, saa ensimmäiset ansaitsemansa eurot verottomina. Olisi täysin epäjohdonmukaista joutua maksamaan kiristynyttä tuloveroa saamatta perustuloa ”veron vähennyksenä” ja olisi epäjohdonmukaista saada perustuloa joutumatta maksamaan tämän takia kiristynyttä verotusta.

Ainoa Eurooppaoikeuteen liittyvä riski saattaa liittyä muualla asuvan aviopuolison perustuloon, jos perheen ainoa tulonsaaja on töissä Suomessa. Tältä osin tuomioistuimet joutuisivat varmaan noudattamaan samaa tulkintaa Suomen ja Hollannin kohdalla.

Ylimääräinen painolasti?

Perustuloa maksetaan kaikille, jotka ovat Suomessa verovelvollisia. Tuhlataanko perustulossa rahaa jonkin sellaisen väestönosan hyväksi, joka ei tukea tarvitse?

Tuhlaukselta voi näyttää, että perustulo maksetaan myös suurituloisille, mutta tämä perustuu väärinkäsitykseen. Perustulon vastapainona suurituloinen maksaa perustulon verran enemmän veroa. Tilanne ei hänen osaltaan muutu eikä hän siten saa mitään ylimääräistä tukea.

Kotiin jäävä puoliso

”Vuorineuvoksen vaimo” mainitaan henkilönä, jonka tulot kasvavat turhaan. Rikkaiden perheiden kotiäitejä on Suomessa vähän, eikä perustulo heidän määräänsä varmaankaan nostaisi. Huomattakoon kuitenkin, että perustulo toisi esitetyssä muodossa verojärjestelmäämme perheverotuksen piiriteitä. Perheen nettoansiot riippuisivat bruttoansioiden summasta, eikä tulojen jakautumisella puolisoitten kesken olisi väliä lukuun ottamatta niitä yli 5 000 euroa kuussa ansaitsevia, jotka joutuisivat ylimmän progression piiriin.

Perustulo lakkauttaisi kotihoidontuen, koska se olisi kotihoidontukea suurempi. Kotihoidon tuessa hoidettavalle lapsella on kolmen vuoden yläikäraja. Kun ei ole kotihoidontukea, ei ole tuota ylärajaakaan. On vaikea sanoa, lisäisikö tämä yli kolme vuotta täyttäneiden lasten kotihoitoa päivähoiton kustannuksella. Suomen järjestelmä, jossa alle kolmevuotiaat lapset hoidetaan pääasiassa kotona ja yli kolmevuotiaat pääasiassa päivähoitossa, on monessa suhteessa hyvä. Hyvä se on myös useimpien perheiden kannalta, joten on vaikea uskoa, että perustulo kovin merkittävästi edistäisi isompien lasten kotihoitoa.

Opiskelijat

Opiskelijat olisivat perustulon suuria voittajia, koska perustulo olisi opintorahaa suurempi. Tehtyjen laskelmien mukaan opiskelijoiden yhteenlaskettu voitto olisi noin puoli miljardia euroa. Tällöin perustulo

on korvannut opintorahan, mutta opiskelijoiden asumisliisä on jätetty ennalleen. On tietysti mahdollista toteuttaa perustulo myös niin, ettei tulonsiirtoa muulta väestöltä opiskelijoille tapahtuisi.

Opiskelijoiden lisääntyviä ansioita voi eri lähtökohdista lähtien pitää joko julkisen rahan tuhlauksena ja tulonsiirtona tulevien hyväosaisten hyväksi tai tervetulleena korjauksena olemassa olevaan epäkohtaan. Jos asiaan suhtautuu täysin pragmaattisesti, opiskelijoiden parantunut taloudellinen asema yhdistettynä siihen, että työttömien kannattaa nykyistä paremmin tehdä keikkatyötä, saattaa parantaa kansantaloudellista tehokkuutta, kun opiskelijat pystyvät keskittymään opiskeluun ja opintoihinsa liittyviin töihin ja työttömät työllistyvät niihin töihin, joita opiskelijat nyt tekevät.

Muun sosiaaliturvan liittäminen perustuloon⁶

Perustulon on tarkoitus muodostaa vain sosiaaliturvan runko. Se korvaisi nykyisen hajanaisen perusturvan, mutta ei muuta sosiaaliturvaa. Perusturva toimisi kuitenkin myös runkona, johon muu sosiaaliturva kiinnitetään. Vihreässä perustulomallissa nämä tuet on jätetty toistaiseksi ennalleen. Samalla menetetään osa tavoitelluista eduista, kuten selkeyttä ja kannustavuutta. Jatkotyössä onkin keskityttävä muun sosiaaliturvan liittämiseen perustuloon. Seuraavassa yritän hahmotella tapaa, miten tämä voisi tapahtua.

Muu sosiaaliturva voitaisiin jakaa kolmeen luokkaan:

1. Kaikille tulevat haittakorvaukset
2. Menojen korvaus pienituloisille
3. Ansioturva

6. Tässä luvussa esitetyt ajatukset ovat samankaltaisia kuin vuonna 1994 ilmestyneessä raportissani Hahmotelma perustulomallista. Soininvaara 1994a.

1) Kaikille samansuuruiset haittakorvaukset

Lapsilisä, vammaistuki tai keliakiakorvaus ovat esimerkkejä yhteiskunnan tuesta, joka on euromääräisesti yhtä suuri kaikille. Tällainen on yksinkertaista lisätä perustuloon perustulon korotuksena.

2) Menojen korvaus pienituloisille (Lisätuki)

Tulosidonnaiset maksut, kuten päivähoitomaksu, tai tulosidonnaiset menotuet, kuten asumistuki kohottavat efektiivistä marginaaliveroa. Jos näitä on samanaikaisesti useita, efektiivinen marginaalivero voi nousta hyvin korkeaksi, pahimmillaan yli sadan prosentin, jolloin palkankorotus tuottaa tappiota. Tämän takia ollaan oltu haluttomia lisäämään tulosidonnaisia maksuja, vaikka tulosidonnaiset maksut tai maksukatot voisivat esimerkiksi terveydenhuollossa olla perusteltuja. Perusteltua voisi olla myös tuki pienituloisten perheiden lasten harrastuksiin, sillä ei ole hyvä, että esimerkiksi jalkapallojoukkueista köyhien perheiden lapset joutuvat jäämään pois siinä vaiheessa kun lisenssimaksut alkavat iän mukana nousta.

Perustulon oloissa olisi yksinkertaisinta liittää nämä kaikki yhdeksi tulosidonnaiseksi lisätueksi. Esimerkiksi päivähoitomaksu olisi silloin sama kaikille, mutta pienituloinen saisi asumistuen kaltaista tukea päivähoitomaksun maksamiseen. Kasautuvan progression välttämiseksi nämä tuet pitäisi maksaa ensin yhteen ja yhteensovittaa tätä summaa tulojen kanssa.

Esitän tätä periaatetta laskennallisella esimerkillä, jossa yhteensovitusprosentti on 20 % ja yhteensovitus alkaa ensimmäisestä ansaitusta eurosta. Tätä ei ole tarkoitettu ehdotukseksi vaan vain kuvaamaan periaatetta. Jos perheen täysi asumistuki on 400 euroa kuussa, asumistuki pienenee tulojen mukaan niin, että 2 000 euron tuloilla asumistuki loppuu. Jos perheellä on tämän lisäksi oikeus 200 euron päivähoitotukeen, tämä laskettaisiin asumistuen kanssa yhteen ja 600 euron summaa pienennettäisiin siten, että tuki päättyy 3000 euron kuukausituloilla.

Lisätuen piirissä olevien efektiivinen marginaalivero nousisi yli 60 prosentin, mutta se olisi silti selvästi pienempi kuin nykyjärjestelmässä.

Ansioturva

Lähtökohtana vihreiden perustulomallia kehitettäessä on ollut, että ansioturva säilyy pääpiirteittäin nykyisenlaisena, mutta sen tasossa ja muodossa otetaan huomioon perustulon olemassaolo ja verorakenteen muutos. Ei ole mitään syytä estää ihmisiä vakuuttamasta tulojaan. Lisäksi ansioturvan pyhyys on poliittinen realiteetti. Ansioturvan jäädessä pääosin ennalleen, ennalleen jäävät myös siihen liittyvät sen kannustinongelmat. Ne eivät ole kuitenkaan seurauksiltaan yhtä tuhoisia kuin perusturvan kannustinongelmat, sillä ansiosidonnaiselta päivärahalta työllistytään paljon todennäköisemmin kuin työmarkkinatueltä eikä sairauspäivärahalla olevan tarvitse työllistyä lainkaan.

Voisiko perustulon tavoitteet toteuttaa nykyjärjestelmässä?

Perustulo on eräänlainen ideaalimalli, kuten ihannekaasu fysiikassa. Se ei toteudu ainakaan kovin nopeasti sellaisenaan, mutta sitä kohden voi edetä. Reformeja tehtäessä perustulo voi toimia eräänlaisena majakkana, jota kohti kuljetaan, jotta ei sorruttaisi paikkailemaan nykyjärjestelmän ongelmia tavalla, jotka vievät yhä kauemmas tuosta ihanteesta. Voisiko perustulon tärkeimmät ominaisuudet toteuttaa nykyjärjestelmässä?

Tavoitellut ominaisuudet

Keskeisimmät perustulon avulla tavoitellut piirteet olisivat:

Johdonmukaisesti käyttäytyvät efektiivinen marginaalivero kaikilla tulotasoilla niin, että nettotulot riippuvat bruttotuloista lineaarisesti tai lähes lineaarisesti eikä marginaalivero ole niin korkea, että se ehkäisisi työllistymistä. Vihreässä perustulomallissa marginaaliveroksi tulisi 44 %, kun tulot ovat välillä 0 – 5000 /kk ja 54 %, kun tulot ovat yli 5000 €/kk. Kuitenkin, jos henkilö saa myös asumistukea, efektiivinen marginaalivero nousisi myös perustulossa yli 60 prosentin – nykyjärjestelmässä jopa yli 80 prosentin.

Pienipalkkaisesta työstä käteen jäävän palkan määrän kasvattaminen. On yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista ja työllisyyden kannalta suotuisaa, että pienipalkkainen työ kannattaa tekijälleen nykyistä paremmin.

Kaikkinaisten byrokraloukkujen ja byrokratiakitkan poistaminen. Työttömän on voitava tehdä laillisesti vaikka tunnin työkeikka ilman, että tästä koituu hänelle mitään ylimääräistä paperisotaa. Henkilötietojen ja tilinumeron ilmoittamisen työnantajalle on riitettävä.

Työelämän heikko-osaisten neuvotteluaseman parantaminen hänen suojelemisekseen riistäviltä työehdoilta.

Veronalennus pienipalkkaisille

Perustulossa pienipalkkaisille koituva tulotason nousu on toteutettavissa alentamalla pienten ansiotulojen verotusta. Tällöin voitaisiin tehdä niin, että alle tuhannen euron kuukausitulot olisivat vapaat sekä valtion- että kunnanverosta. Vastaavasti yli tuhannen euron kuukausituloja verotettaisiin rajan ylittävältä osalta noin 40 prosentin marginaaliverolla, jotta pienituloisille tarkoitettu veronalennus ei valuisi keski- ja suurituloisille.

Työttömän verokortti

Työttömyysturvan anomiseen ja peruuttamiseen ja sen maksatuksen viivästymiseen liittyviltä ongelmilta selvittäisiin yksinkertaisesti, jos työllistyminen ei lakkauttaisi työttömyysturvan maksatusta. Työttömyysturva perittäisiin takaisin ennakonpidätyksen yhteydessä.

Työttömyysturvaa nostava saisi verokortin, jossa ennakonpidätysprosentti olisi noin 65 %. Tästä 50 % menisi työttömyysturvan yhteensovitukseen. Se maksettaisiin työttömyyskassalle tai perittäisiin valtiolle työmarkkinatuen palautuksena. Loput noin 15 % olisi veroa. Tilapäistyötä vastaanottavan ei tarvitsisi tehdä mitään muuta kuin antaa verokortti työnantajalle. Hänen käteen jäävät tulonsa vastaisivat osapuulleen sitä, mikä hänelle yhteensovituksen ja verojen jälkeen jäisi. Tähän voisi periaatteessa liittää myös asumistuen alenemisen, jolloin ennakonpidätys nousisi entistä suuremmaksi, mutta nykymuotoinen asumistuki reagoi ansiotason nousuun pienellä viipeellä.

Yhteensovituksen kohtuullistaminen

Kuudenkymmenenviiden prosentin marginaalivero on kohtuuttoman suuri. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan osalta tulojen yhteensovitusta pitäisi kohtuullistaa huomattavasti. Yhteensovitusprosentti voitaisiin laskea 40 %:iin. Kun nykyinen työmarkkinatuki on noin 400 euroa (netto) tuki päättyisi tuhannen euron kohdalla, juuri kun verotus alkaisi. Kun verot kuitenkin perustuvat vuosituloihin, näin yksinkertaisesti se ei toimisi silloin, kun henkilö on työmarkkinatuen piirissä vain osan vuodesta.

Ansioturvan osalta yhteensovitusprosenttia ei voi laskea, koska korvaustaso on liian lähellä alkuperäistä palkkaa. Tällöin alkuperäinen, kokopäivätoimesta saatu ansiotaso saavutettaisiin tai päästäisiin sen lähelle aivan liian pienellä työpanoksella. Tähän jää kannustinongelma, mutta se ei ole vaikutuksiltaan kovin paha, sillä ansioturvan varassa olevat toisaalta työllistyvät melko hyvin. Heitä ei ehkä kannatakaan houkuttaa keikkatöihin, koska mahdollisuudet päästä hyvään, kokoaikaiseen työsuhteeseen ovat hyvät.

Työmarkkinatuki, asumistuki ja toimeentulotuki yhdeksi tueksi

Paljon hankaluuksia aiheutuu perusturvaa takaavien lakien huonosta keskinäisestä yhteensopivuudesta ja siitä, että varsin moni saa näitä tukia päällekkäin. Olisi perusteltua yhdistää työmarkkinatuki, asumistuki ja toimeentulotuen normitettu osuus yhdeksi pienituloisten syyperusteiseksi perusturvaksi. Jos verotettavien tulojen alaraja olisi tuhat euroa ja tätä pienempiä tuloja taas tuettaisiin yhtenäistetyllä perusturvalla, lopputulos muistuttaisi negatiivista tuloveroa kuitenkin niin, että tuen saaminen edellyttäisi jotain hyväksyttävää syytä tulottomuuteen ja terveyden ja elämäntilanteen sen salliessa työmarkkinoiden käytettävissä olemista.

Lähteet

Kirjallisuus

- Andersson, Jan Otto & Kangas, Olli: Perustulon kannatus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 2002(67):2, 293–307.
- Andersson, Jan Otto: Inkomst utan arbete? Debatten om medborgarlön i Finland och Sverige. Historisk Tidskrift för Finland 2/1998a, 356–377.
- Kansalaistulo ja kansalaispalkka – toimeentulon välineet. Futura-lehti 1998b (2), 25–33.
- Kansalaistulo – keino kestävämpään talouteen. TTT Katsaus 1989/4, s. 31–40.
- Vänsterframtid. Helsingfors: Folkets bildningsförbund 1988.
- Arajärvi, Pentti: Selkeämpään toimeentuloon. Selvitysmiesmuistio toimeentuloturvalainsäädännön selkeyttämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:20.
- Bresson, Yoland: Le revenu d'existence ou la métamorphose de l'être social. Paris: L'Esprit frappeur 2000.
- Ferry, Jean-Marc: L'Allocation universelle. Pour un revenu de citoyenneté. Paris: Les éditions du CERF 1996.
- Haataja, Anita: Verotuki, pohjavähennys vai perustulo? Vaihtoehdot empiirisessä tarkastelussa. Teoksessa Niemelä, Heikki, Saari, Juho & Salmi-nen, Kari: Innovatiivinen sosiaalipolitiikka. Kansaneläkelaitos 1998.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko: Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus 2000.
- Hiilamo, Heikki & Karjalainen, Jouko & Kautto Mikko & Parpo Antti: Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki – tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksista. Tutkimuksia 139 Stakes 2004.
- Honkanen, Pertti: Työttömien perusturvan ongelmia. Sosiaali- ja terveys-turvan selosteita 54. Kelan tutkimusosasto 2006.
- Kopra, Ville: Perustulo – kova vai pehmeä paketti? Kalevi Sorsan säätiön julkaisuja 1/2007.

- Korpinen, Pekka: Valtio ja vapauden kasvu. Hanki ja Jää 1989.
- Lahtinen, Ilpo: Perustulo, kansalaisen palkka. Hanki ja Jää 1992.
- Lampinen, Osmo ja Soininvaara, Osmo: Suomi 1980-luvulla – Pehmeän kehityksen tie. WSOY 1980.
- Mattila, Anita: Tarvitaanko perustuloa? Suomalaisten kansalaistulo-, kansalaispalkka- ja perustulomallien teoreettinen analyysi. Kuopion yliopiston sosiaalitieteiden laitos 2001.
- Nyberg, Martti: Tasavero – yksinkertainen, oikeudenmukainen ja kasvua tukeva verojärjestelmä. EVAn raportti. Taloustieto Oy 2006.
- Paasilinna, Maari: Kohti kansalaispalkkaa? Perustulo- ja perusturvakysymykset politiikan päiväjärjestyksessä. Pro gradu -työ, Helsingin yliopiston valtio-opin laitos 1990.
- Rätz, Werner & Paternoga, Dagmar & Steinbach, Werner: Grundeinkommen: bedingungslos. Hamburg, VSA-Verlag 2005.
- Theobald, Robert (edit.): The Guaranteed Income: Next Step in Economic Evolution? Garden City, N.Y., Doubleday & Company, Inc. 1966.
- Vanderborght, Yannick & Van Parijs, Philippe: L'Allocation universelle. Paris, La Découverte 2005.
- Van Parijs Philippe (edit.): Arguing for basic income: ethical foundations for a radical reform. London, Verso 1992.
- Van Parijs, Philippe: Real freedom for All. What (if anything) can justify capitalism? Oxford University Press 1995.
- Soininvaara, Osmo: Ratkaiseva aika. WSOY 1986.
- Hahmotelma perustulomallista. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monistetta 1994:2.
- Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi. WSOY 1994.
- Ministerikyyti. WSOY 2002.
- Lineaarinen verojärjestelmä ja perustulo. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2004, s. 317–321.
- Vihreät ja talous. Otamedia oy 2005.
- Vauraus ja aika. Teos 2007.
- Tikka, Kari S.: Hyvä tuloverojärjestelmä: progressio vai tasavero. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2004, s. 322–328.

Lehdet

Helsingin Sanomat 5.8.2006

Ilta-Sanomat 10.5.2006 ja 19.12.2006

Iltaalehti 15.3.2007

”Perustulo, kansalaispalkka... Kiistellyllä asialla on monta nimeä.” Socius 6/2006

Suomen Kuvalehti 9.3.2007

Taloussanomat 6.5.2006

Turun Sanomat 24.12.2006

Internet

Eduardo Suplicy: The Approval of the Basic Income Guarantee in Brazil.

Columbia University Seminar on Brazil, New York, 3 March 2005.

http://www.brazilink.org/politicspapers/Suplicy_Columbia_2005.pdf

Hoikkala, Tommi – Salasuo, Mikko (toim.): Prekariruoska? Portfolio-polvi, perustulo ja kansalaistoiminta (Nuorisotutkimusseuran internetissä julkaistu artikkelikokoelma) 2006. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/prekaariruoska.pdf>

Kalevi Sorsa säätiön perustuloraportin julkaisutilaisuudessa 23.2.2007

pidetyt Tuula Haataisen ja Pentti Arajärven kommenttipuheenvuorot.

<http://www.sorsaoundation.fi>.

Keskustan työreformi. [http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/](http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=8ce93a74-b768-4644-83d9-18796586ac38)

[Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=8ce93a74-b768-4644-83d9-18796586ac38](http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=8ce93a74-b768-4644-83d9-18796586ac38)

Nuorsuomalaisten perusturvamalli. <http://www.tamk.fi/~mnaukkar/nusu/pt.html>

Philippe Van Parijsin esitelmä Helsingissä 10.11.2006. http://www.visili.fi/thinktank_perustulomallit.htm

Prekariaatti.orgin tiedotussivut. <http://helsinki.euromayday.org/>

Osmo Soininvaaran esitelmä Helsingissä 13.9.2006. http://www.visili.fi/thinktank_perustulomallit.htm

Vasemmistoliiton rakennuspuita sosiaalisempaan Suomeen, Vasemmistoliiton perustuloryhmä 5.4.2006. http://www.vasemmistoliitto.fi/politiikka/tiedotteet/tiedotteet_2006/fi_FI/1144248901710/

Verkkolehti Megafoni. <http://megafoni.kulma.net/>

Vihreä perustulomalli 2007. <http://www.vihreat.fi/perustulo>

Wikipedia:

Suomenkielisessä Wikipediassa löytyy artikkeli perustulosta hakusanalla: ”Perustulo”

Englanninkielisestä Wikipediasta löytyy aiheeseen liittyvät artikkelit hakusanoilla: ”Guaranteed minimum income”, ”Negative income tax”, ”Social Credit”

<http://www.wikipedia.org>

Vihreä liitto ry hyväksyi puoluevaltuuskunnan kokouksessa 4.2.2007 perustulomallinsa. Tässä ovat tämän mallin keskeiset kohdat.*

Vihreä perustulomalli 2007

- **Perustulo on 440 euroa.** Perustulo korvaa kaikki sosiaaliturvan vähimmäisetuudet lukuun ottamatta kansaneläkettä (työmarkkinatuki, työttömyysperuspäiväraha, vähimmäissairauspäiväraha ja -vanhempainraha, opintotuki, hoitoraha jne.) Koska perustulo on veroton etuus, kaikki kyseiset etuudet ovat nykyisin sitä alhaisempia.
- **Eläkeläisillä perustuloon liitetään 600 euron verovapaa vähimmäiseläketurva.** Yli 600 euron eläkkeitä nauttivien osalta perustulo sovitetaan kansan- ja ansioeläkkeeseen sekä verotukseen siten, että eläkkeen käteen jäävä taso säilyy nykyisellään. Jos eläkeläisen tulotaso jää perustulon ja eläkkeen jälkeen alle 600 euron, valtio maksaa eläkeläiselle kyseisen erotuksen. Tällä parannetaan kaikkein pienituloisimpien eläkeläisten asemaa. On perusteltua, että eläkeläisten perusturva on muita korkeampi, koska heiltä ei enää edellytetä osallistumista työelämään.
- **Toimeentulotuki ja asumistuki säilyvät perustulon lisänä tarpeen mukaan.** Mikrosimulaatiomallinnuksen mukaan tarve toimeentulotukeen ja asumistukeen vähenee perustulon myötä. Toimeentulotuki ja asumistuki on kuitenkin säilytettävä tarveharkintaetuutena niille, joilla ei ole jatkossakaan mahdollisuutta työntekoon. Niiden taso säilyy nykyisellään, mutta myös niitä on sovitettava paremmin tukemaan työn tekemistä (eli vähentämällä ansiotulojen lisääntymisen aiheuttamaa tuen leikkaantumista). Lisäksi sekava asumistuki kaipaa kokonaisuudistusta.
- **Ansiosidonnaiset etuudet sovitetaan perustulojärjestelmään siten, että käteen jäävät tulot säilyvät nykyisellään.** (Ansiosidonnainen työttömyysturva, vanhempainetuudet, sairauspäiväraha, ansioeläke.) Perustulouudistuksessa on tarpeetonta muuttaa ansiosidonnaisten etuuksien suuruutta, ja siksi ne on syytä sovittaa uuteen järjestelmään tulotason muuttumatta.

* Vihreä perustulomalli 2007 löytyy kokonaisuudessaan osoitteesta www.vihreat.fi/perustulo

- **Lapsilisää myönnetään myös 17-vuotiaille, muutoin lapsilisä säilyy nykyisellä tasolla.** Tällöin välinputoajia ei nykyiseen tapaan enää ole, vaan lapsilisältä siirrytään suoraan perustulolle.
- **Siirrytään kaksiporaiseen työn verotukseen:**
 - 1) **Alle 60 000 (5 000 € / kk) euroon asti vuosiansioista maksetaan veroa 39 %.**
 - 2) **Yli 60 000 euron ylittävältä osalta maksetaan veroa 49 %.**
(Sisältää valtion- ja kunnallisverotuksen. Esitetty luku on valtakunnallinen keskiarvo, ja todellinen tarkka veroprosentti määräytyy edelleen kuntakohtaisesti.)

Verojen lisäksi työansioista maksetaan nykyisellä tavalla sosiaalivakuutusmaksut, tällä hetkellä yhteensä vajaat 5 % työansioista.
- **Yksityishenkilön pääomatulojen verotukseksi tulee 32 %.** Pääomaverotuksen korotuksella rahoitetaan lähinnä sitä hyötyä, jonka pääomaverotusta nauttivat itse saavat perustulosta. Se vähentää myös jossakin määrin tuleroja, ja kaventaa työn ja pääoman verotuksen välistä eroa.
- **Verovähennysten määrää karsitaan.** Verovähennyksistä säilyvät asunto- ja opintolainojen korkovähennykset, kotitalousvähennys sekä tulonhankkimis-, työmatka- ja ammattiyhdistysjäsenmaksujen vähennykset.
- **Ympäristöverotusta korotetaan 1 miljardilla eurolla (vihreiden verosuunnitelman mukaisesti: Windfall-vero, pakkausvero, päästöoikeuksien huutokauppa).** Ympäristöverotuksen korotuksella mahdollistetaan työn todellisen veroprosentin pienentyminen pienituloisten lisäksi myös keskituloisilla.

Muutoksella taataan oikeudenmukaisempi, selkeämpi ja johdonmukaisempi verotus. Työn verotus yhdistettynä perustuloon merkitsee useimmille työn verotuksen keventymistä.

Perustulo yhdistettynä verotuksen kokonaismuutokseen – mukaan lukien ympäristöverotuksen ja pääomatuloverotuksen korotus – merkitsee pieni- ja keskituloisille pientä tulonlisäystä, ja suurituloisille pientä tulonvähennystä.

Perustulo herättää keskustelua.

Perustuloa on ehdotettu monessa eri muodossa korvaamaan nykyinen sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmä. Sitä on myös kritisoitu ankarasti. Niin perustulon kannattajilla kuin vastustajilla on ollut ongelmana puutteet perustuloon liittyvissä faktoissa. Perustulo on usein ymmärretty väärin eikä sen hinnasta ole ollut oikeaa käsitystä.

Tämä tutkimusraportti kokoaa vanhaa tietoa perustulosta ja tuo keskusteluun myös uutta. Kolmessa artikkelissa esitellään perustuloajattelun historiaa, lasketaan mikrosimulaatiomallin avulla perustulon vaikutuksia kansantalouteen ja arvioidaan perustulon käyttöönoton yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Kirja on Vihreän Sivistysliiton Perustulomallit suomalaisessa yhteiskunnassa -tutkimushankkeen loppuraportti. Tutkimuksen tavoitteena on ollut tarkastella erilaisia perustulomalleja ja niiden sopivuutta Suomeen.

ISBN 978-952-5078-25-1

V.S.L.
VIHREÄ SIVISTYSLIITTO RY
GRÖNA BILDNINGSFÖRBUNDET RF